

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

†

Claudius Florus Parisius I. S. hunc
libellum sibi 50 assib. comparavit die 10
Novembris anno Sal. 1658.

כְּרָאִים קְרָנִי :

INTRODUCTIO

343256 Ad lectionem Linguarum

ORIENTALIU

HEBRAICÆ,
CHALDAICÆ,
SAMARITANÆ,
SYRIACÆ,
ARABICÆ,

PERSICÆ,
ÆTHIOPICÆ,
ARMENÆ,
COPTÆ.

Consilium de earum Studio foeliciter
instituendo, & de libris quos in hunc
finem sibi comparare debent studiosi.

*In usum tyronum qui linguas istas addiscere deside-
rant, præcipue eorum qui sumptus ad Biblia Polyglotta (jam
sub prelo) imprimenda contulerunt.*

Præmittitur Præfatio, in qua de hisce linguis, & de
Textuum, & versionum, quæ in dictis Bibliis habentur,
Antiquitate, Autoritate & Usu, breviter disseritur,
quidq; in hac Editione præ reliquis expectandum sit.
Per BRIANUM WALTON, S.T.D.

Editio secunda priori emendatior

LONDINI,

Imprimebat Tho. Roycroft, Et venales habentur
apud Timoth. Garthwait ad ostium minus Boreale
Ecclesie S. Pauli, A. D. 1655.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF THE

EMPEROR

OF THE

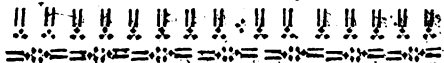
EMPEROR

OF THE

OF THE

OF THE

OF THE

Præfationem sequentem, cum multis viris
reverendis, summæque eruditionis maxi-
mè placuisse intellexerim, visum est
huic iteratæ editioni, Synopsim brevem
eorum quæ in ipsa tractantur præfigere,
numerosque singulis paginis & paragra-
phis adjicere, ut lectoris usui magis esset
accommodata, mendis etiam, quæ in editi-
one priori (authore tunc temporis vale-
tudinario) Typothetarum, exscribentis,
aliorumve incuria, irreperant, repur-
gatis.

Pag.

SCopus & occasio tam Introductionis, quam
Præfationis. Paragr. 1. 3

Lingua omnium, initio una. De confusione
linguarum. Ipsarum donum, usus. Par. 1. 4

Textus Scripturæ originales Hebr. &
Grec. De versionibus antiquis, earum consen-
su, conservatione, collatione, usu, ad veram
lectionem, & sensum genuinum indagandum
& conservandum. Par. 3, 4, 5, 6, 7, 8. 6

De celebrioribus editionibus Bibliarum hu-
jus sæculi, maxime Complutensi, Regia, Pa-
risiana. De nostra jam sub prelo. Par. 9, 10. 9

De lingua Hebr. antiquitate, duratione,
ipsius aliarumque linguarum mutatione, ejus
puritate, elegantia, & utilitate. Quibus ex-
(a) 10
emplaribus

emplaribus Hebr. in editione nostra utimur.

De Keri, Ketib, &c. Par. 11, 12, 13, 14. 11

Samaritanorum historia, litera, schisma, Templum, Pentateuchus. Cur Pentateuchum solum recipiant, & traditiones rejiciant. Exemplaria Samaritana quibus utimur in hac editione. Versio Samaritana, ejusque dialectus. Par. 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25. 16

De lingua Chaldaica, ejus antiquitate & utilitate. De Paraphrasibus Chaldaicis, ipsarum usu, lectione in Synagogis, punctatione, &c. Par. 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32. 25

De lingua Syriaca. Quod à Chaldaica sola dialecto differat. Quod Christo vernacula fuerit. Dialectus ejus triplex: ejus utilitas. Versio Syriaca duplex totius Scripturae, ex Hebr. & Grac. Illa prope Apostolorum tempora facta. MSS. Syriaca antiquiss. quibus uti sumus in hac editione. Par. 33, 34, 35, 36; 37, 38, 39, 40.

De lingua Arabica, ejusque propagatione elegantia, facilitate, & usu. De versionibus Biblicis Arabicis, impressis, & MSS. Par. 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50. 41

De Persia, unde sic dicta. Lingua Persica. Versiones Bibliorum Persica. Exemplaria & MSS. Persica quibus utimur in hac editione. Par. 51, 52, 53, 54. 46

De Æthiopia nomine Hebr. Æthiopum conversio, regimen Ecclesiasticum, ara, ritus, liturgia, characteres duplices, versiones Scripturae, libri MSS. & impressi quibus utimur. Par. 55, 56, 57, 58, 59. 49

De versione Graca 70. Interpretum. Ejus
Antogra-

Autographon in Ptolomæi Bibliotheca. Magna ejus æstimatio apud Judæos, & Christianos. Origenis Tetrapla, Hexapla, & Octapla. Quæstiones varia omisse. Par. 60, 61, 62, 63.

52

De hac versione quadam proponuntur consideranda. 1. Fuisse per 300. ferè annos ante Christum à Judæis receptam, & in Synagogis publicè prælectam.

55

2. Testimonia quæ in N. Test. ex veteri citantur, pleraque secundum 70. proferri.

55

3. Ecclesiam Græcam & Latinam per 400. annos post Christum hanc solam usurpasse & approbasse, & ex ipsa factas translationes, alias rejecisse, quæ ideo jam evanuerunt: Non tamen fuisse authoritatis divinæ, quod nulli versioni per se competit.

56

4. Veram τῶν 70. versionem in Origenis Hexaplis conservatam fuisse. Non tamen cum Hebraico codice per omnia concordasse, quod ex triplici causa fuit, scribarum scil. incuriâ & temeritate, interpretum hallucinatione, & exemplarium Hebraic. varietate. Varias istas lectiones authoritati Scripturæ non derogare, &c.

59

5. Versionem quæ in Hexaplis erat, non perisse, sed hodiè extare, licet in quibusdam vitiatam.

62

Complutensis editio mixta & interpolata. Romana ex codice Vaticano ante Hieronymi tempora scripto omnium quæ extant maxime sincera, sed non omnimodò perfecta. MS. nostrum Alexandrinum S. Thecla ascriptum, antiquiss. & nobiliss. cum Ro-

mano in hac editione annexum. Par. 64, 65,
66, 67. 64

De veteri Vulgata Latina versione ante
Hieronymum, à Nobilio resuscitata, quæque
in nostris Bibliis exhibetur, cum variis lecti-
onibus & notis, Nobilii, Junii, & aliorum.
De transpositionibus versuum et capitum, &c.
Par. 68, 69. 70

De N. Test. Græc. Quænam exemplaria
& MSS. antiquiss. adhibemus. Par. 70. 74

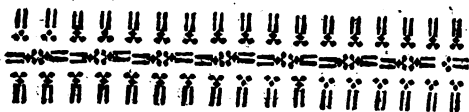
De hodierna Vulgata versione Latina Vet.
Test. Non esse Hieronymi puram, sed ex
Hieronymi & veteri Vulgata mixtam. Novi
Test. versio Vulgata antiquissima, propè Apo-
stolorum tempora facta. Vulgatam non esse
absque omni errore, sed adhuc correctione in-
digere fatentur Ecclesie Rom. Doctores multi.
Magni tamen faciendam affirmant inter Pro-
testantes doctissimi. Par. 71, 72, 73, 74, 75, 76,
77, 78. 75

Alia quædam in Apparatu & Appendice
nostrorum Bibliorum adjicienda. Par. 79, 80, 81. 82

De Armenis, & eorum lingua, regimine
Ecclesiastico, & versionibus Scripturæ in
ipsorum lingua. Par. 82, 83, 84, 85. 83

De lingua Copta seu Ægyptiacâ, ejus
mutatione, utilitate, versione Bibliorum
MSS. Coptis, &c. P. 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92. 86

Enumeratio eorum quæ in hac nostra edi-
tione suprâ Parisiensem expectari possunt.
Conclusio totius. Par. 93, 94. 92

AD LECTOREM

Præfatio.

CUm in multorum votis esset, qui sumptus ad
imprimenda Biblia nostra Polyglotta contu-
lerunt, ut, quò uberior editionis hujus fructus
in omnes redundaret, Alphabeta linguarum sin-
gularum unà cum Introductione, ad eandem
saltem lectionem, in usum tyronum breviter de-
lineata haberent; & si non singularum Lexica
& Grammaticas edamus (qua cum à variis au-
thoribus accuratè scripta in lucem prodierint, id-
circo supervacaneū esset denuò imprimere) sal-
tem rationem de studiis in hisce linguis feliciter
instituentis indicare velimus, quosq; libros, Lexi-
ca, sc. & Grammaticas, parare sibi debeant: visum
est Introductionem hanc brevem ex optimis, quas
videre contigit, Grammaticis collectam, cum in-
diculis authorum, qui ad penitionem harum lin-
guarum cognitionem maxime utiles sunt, vice
prodromi edere; adjectis etiam quibusdam de an-
tiquissima lingua Coptorum seu Aegyptiorum, &
de lingua Armenarum, & antiquis eorum versio-
nibus Biblicis, quas licet in hoc opere Biblico
non promittimus, jucundum tamen & linguarum
A 2 studiosis

Studiis gratum (ni fallor) erit, aliquid de linguis istis & versioibus Scripturæ, quæ in eis exant, degustare. Et, si Deus vitæ ætiamq; concesserit, posthac fortasse aliquid in hisce tentabimus. Cumq; licet Tomus primus seu Pentateuchus jam typis impressus in multorū manus, qui impensas & operā suppeditarunt, pervenerit, tanta tamen molis opus plurimū annorū curriculum postulet, antequam omnibus numeris absolutum prodire possit: Præfationes vero & Prolegomena seu Apparatus, quæ primo Tomo præfigi solent ante totum absolutum perfici non possint, utpote in quibus lectori reddenda sit ratio omnium quæ in Tomis singulis occurrunt, quod, nisi quis spiritu Prophetico afflatus esset, perfecte fieri non potest: Ne tamen spes protracta agrum reddat animam, ut loquitur Sapiens, Pro. 13. 12. quædam in genere de instituti operis ratione, linguarum naturâ, versionibus & exemplaribus tam impressis quàm MSS. quibus utimur, eorūque antiquitate, & apud Ecclesiam priscam authoritate, & usu, quidq; ex hac Editione præ aliis commodi haberi poterit, breviter delibare constituimus, pleniorē de hisce omnibus tractationem in aliud opus (in quo quæstiones omnes quæ vel de textibus originalibus, vel de versionibus moventur, pro viribus enucleabimus, quodque Apparatus Biblicus reservamus) rejicientes.

2. Primo itaq; Linguam unā inter omnes homines ante confusionem Babylonicam vixisse, præter Sacras literas Gen. 11. 1. agnoverunt etiam Ethnici, ut ex Abydeni testimonio apud Eusebium & Cyrillum, & Sibylla apud Josephum, constat. Lingua autem unitas ut magnum erat hu-

mano

mano generi indultū beneficium, societatis scilicet vinculum; sic linguarum divisio horrendum erat irati Numinis iudiciū; societatis enim humane dissipationē minabatur: quod necessariò evenisset, si tot essent linguae quot homines, sic enim nec pater filium, nec maritus uxorem intelligere potuisset; quod ne eveniret, non singulis hominibus, sed singulis potiùs familiis peculiarem dialectum vel linguam Deum immisisse, quò in unam Coloniam meliùs coalescere possent, verisimile videtur. In hoc tamen summa emicuit Dei bonitas & providentia, (qui etiam ex malis bonum extrahere novit,) ut homines qui turrim Babilonicam construebant ne dispergerentur, linguarum divisione per omnes terras, quas filiis hominum colendas dedisset Deus, dispersi, earūq; fructus ubique percipientes, gratā linguarum harmoniā Creatoris beneficentiam celebrarent; quòdque primò divina vindicta signum erat, postea nascentis Ecclesie exordio, sic Deo volente, magnum esset amoris divini indicium: cū qui primò linguarum varietatem in hominum animos immisit, ut dispergerentur; idem etiam linguarum donum inter alia *κατακουσισ* Apostolis aliisque divinā virtute contulit, ut Ecclesiā per orbem dispersam, palantesque Christi oves, in unum ovile colligerent, & pluribus linguis τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ predicarent. Postquam enim Christus Dei filius, qui patris mandata Syro sermone Iudeis exequutus fuerat, cœlos conscenderat, Spiritum Sanctum ad discipulos misit, eosque afflatu suo variarum linguarum peritissimos fecit; ut hisce cœlestis militie armis, quæ Turris Babilonica adificatoribus ne cœlum ar-

rogantiâ suâ ascendere viderentur, quondam obstitierant, (principe hujus mundi à gubernaculis dejecto) terrarum orbis victus ad Deum Creatorem reduceretur, & Ecclesia, Dei domus, cujus fastigium cælos omnes exsuperat, iisdem fundamentis æternum duratura edificaretur.

3. Cum verò quod predicabant Apostoli, postea eodem spiritu afflati Scriptis consignarent, quò doctrina cœlestis posteris perennis esset; linguam Græcam elegerunt Spiritus S. amanuenses, ut omnium aptissimam in qua mysteria salutis toti orbi traderentur, sicut Hebræicam elegerat Deus in qua voluntatem suam Judæis patefaceret: unde maxima linguarû istarum prerogativa præ aliis orta est, ut ex iis seu fontibus, omnes nationes in proprias linguas, tanquam canales, aquam vivam haurirent, & utraque lingua Sanctæ encomio merito celebrari debeat.

4. Sacra itaque Scriptura, mysteriorum salutis Thesaurus, & sacrum doctrina cœlestis scrinium, vel ipsis Apostolorum temporibus, vel paulò post in varias linguas, Syram, scil. Arabicam, Armenam, Egyptiacam, Indam, &c. testibus Chrysostomo, Hieronymo, Theodoro & aliis, traducta erat: quas versiones cum Ecclesia per orbem disseminata, veritatis firmamentum & columna, cui oracula Dei concredita sunt, ut textibus authenticis conformes, & omnia ad salutem necessaria dogmata complectentes approbasset; non potuit aptius inveniri medium, quo Sacrorum Codicum tû integritas, tum sensus et vera intelligentia, vel in omnes nationes propagari, vel ab omni labe & corruptela (qua vel à librariorum negligentia & audacia irrepere possent, vel Hæreticorum

corum & Schismaticorum fraude & astutiâ qui textum corrumpere semper sategerunt) vindicari possent, quam versionum istarum cum textibus Originalibus collationem instituere, utrâque etiam fideliter collata posteris transmittere: quod enim in una aliqua lingua fortasse efficere possent Hæretici, corruptionem aliquam inducenda, in tam multis longè latèque per orbem sparsis versionibus efficere nunquam poterunt.

3. Versiones itaque antiquæ præsertim Orientales, tum ratione affinitatis quam habent cum linguis Originalibus, tum auctoritatis & usus generalis in primæva Ecclesia, optimæ sunt mediæ ad verum loci sensum in obscuris indagandum, verâque lectionem in dubiis vel depravatis restituendam. Cum enim Autographa tam veteris quam novi Testamenti hodie non habeantur, ad quæ recursus haberi poterit in dubiis & variantibus, quæ occurrunt, lectionibus; Apographa verò omnia ab hominibus errori obnoxia exscripta sint, quique infallibilem assistentiam Spiritus Sancti non habuerint, licet ut ipsis originalibus conformia essent, quantum potuit, invigilavit Ecclesiæ diligentia, quin tamen in quibusdam varie lectiones essent, fieri non potuit, ut ex exemplaribus optimis & vetustissimis clarè constaret: ita tamen invigilante Divinâ providentiâ ut in omnibus ad fidem & salutem necessariis magnus sit in omnibus consensus, omnesque varietates in rebus minoris momenti reperiantur: qui quidem inter tot versiones consensus, quæ variis seculis facta, & apud tot gentes tantâ locorum intercapidine inter se diffusas, nullòque inter se nexu nisi

eiusdem fidei colligatas fideliter servata sunt, vel pervicacem suadere possit, doctrinam horum librorum alium Authorem quam Deum non agnoscere, qui tam mirabiliter contra Sathana ejusq; satellitum furores, qui sacros hosce Codices non tantum adulterare, sed prorsus extirpare omnibus viribus contenderunt, hactenus eos conservavit.

6. In varietatibus autem ut vera lectio eliciatur, quodnam melius vel excogitari poterit medium, quam optimorum exemplarium & vetustissimarum Versionum collatio, eamq; lectionem quæ cum pluribus, vetustioribus, & melioris notæ libris locique circumstantiis melius congruit, retinere? Hanc viam iniêrunt Hieronymus, Cyrillus, Eusebius, Augustinus reliquique Ecclesiæ antiquæ proceres, eandem Masoretha Tiberienses in recensendo textu Hebræo, Mercerus, Buxtorfius, &c. in emendandis Targumim; Erasmus, Stephanus, Beza & alii in N. Test. Editionibus Græcis, eandem deniq; iniêrunt Sixtus 5. & Clem. 8. in Græcæ 70. Vulgataque Latina Editionibus, ut ex Nobilio, Morino, Luca Brügensi aliisque patet.

7. Nec tantum ad lectionem veram, sed & ad genuinum sensum indagandum confert versionum antiquarum collatio; quomodo enim ipsa prisca Ecclesiæ Lumina Scripturæ intellexerint, quemque sensum receperint, hoc modo nobis indicant. Cumq; hodiè inter tot schismata, quæ Ecclesiam præcipue Occidentalem miserè dilacerant, omnes Scripturam pro se allegent, deque Scripturæ vero & genuino sensu lis tota sit & controversia; per versiones ubique receptas totius ferè Ecclesiæ, tã locorum quàm temporis ratione Catholica judi-

um

um in promptu habemus, quæ de locis controversis sensum suum nobis aperit: cujus iudicio qui se submittere nolit, profectò se nullo iudicio præditum esse ostendit, & vix hominis nedum Christiani nomine dignus erit; qui enim omnem vetustæ & Catholicæ Ecclesiæ fidem derogat, nullam sibi relinquit. Equissimi enim habendi sunt arbitri, nullòque partium studio in transversum abripi possunt, qui longè retroactis seculis ante lites & controversias nostras exortas vixerunt, sacrumque depositum, quod ipsi à majoribus per manus acceperant, fideliter nobis reliquerunt.

8. Utilissimum itaq; gravissimūq; erat Decretum Concilii Viennensis sub Clemente 5 celebrati, ut in Academiis essent linguæ Hebraica, Arabica, & Chaldaica Professores publici; qui linguas istas docerent, & libros ex ipsis in linguam Latinam transferrent, ad fides propagationem, & infidelium faciliorem conversionem.

9. In seculo hoc nostro, quo literæ humaniores quasi revixerunt, maximo Ecclesiæ commodo & cum eterno ipsorum honore laborârunt viri longè doctissimi in editionibus Bibliorum, unâ cum versionibus quibusdam antiquis; inter quas præter Bombergi editiones plures Venetiis, Buxtorfii Basilea, Vatabli Parisiis, Munsteri, Hutteri & aliorum, maximè eminent, & palmam reliquis eripuerunt, 1. Complutensis, 2. Antuerpiensis, 3. nupera Parisiensis.

1. Complutensis labore ac studiis Theologorum quorundam Complutensis Academia, impensis verò Cardinalis Ximenii Archiepiscopi Toletani, sex voluminibus comprehensa Anno 1520. in lucem prodit.

prodiit, complectens præter vetus Testamentum Hebraeum, & Vulgatam Latinam, versionem 70 interpretum Græcam cum translatione Latina, Onkelosi Chaldaicam Pentateuchi cum translatione Latina, Testamentum Novum Græco-Latinum, & Apparatum, in quo quædam Grammatica, Lexica, indices, &c.

2. Antuerpiensis priori multò perfectior tum versionum quarundam accessione, tum typorum, & chartæ elegantia ac splendore, 8 voluminibus comprehensa, quam sumptibus Philippi Regis Hispaniarum (unde Biblia Regia vocantur) summâ fidelitate & curâ edidit Arias Montanus Anno 1572. qui Complutensibus addidit 1 Chaldaicam Paraphrasim in reliquum vetus Test. cum versione Latina. 2. Interlinearem versionem tam veteris quàm novi Testamenti. 3. Syriacos. N. Test. libros, tam Syriacis, quàm Hebraicis characteribus descriptos operâ Guidonis Fabritii Boderiani, cum Apparatu magno, in quo varia Lexica, Grammatica, cum tractatibus quibusdam ad meliorem textus intelligentiam, varia quædam lectiones, indices, &c.

3. Parisiensis in 10 magnis Tomis prodiit, An. 1645. impensis viri clarissimi D. Michaelis de Fay, qui licet vir privat^{us}, animo tamen excelsio & planè Regio propriis sumptibus opus edidit, quo à primis literarum incunabulis non vidit orbis, Ecclesiæ omnibusque Theologia & literarum studiosis, utilis; ut quod Biblia Regia, quæ Orbis miraculum à quibusdam dicebantur, multis parafangis superet, idque non tantum typorum & chartæ bonitate & magnificentia, sed adjectis aliis quibusdam antiquis Monumentis nunquam antea
hac

hac evulgatis; Samaritano scilicet Pentateucho cum versione Samaritana, toto etiam veteri Test. Syriaco; Et tam veteri quam novo Arabico. Dolendum verò Apparatum & Prolegomena, cum Appendice in ultimum tomum rejectâ, quæ ad operis complementum pertinebant, ex dissidio eorum qui operi præfuerunt, adhuc desiderari; quòdque editiones quas protulit hac ætas limatiores, quàm quæ in Complutensi & Regio opere erant, non secuti sint: de quibus posthac plura.

10. *Cùm autem nihil simul inchoatũ & perfectũ sit, ut olim Orator, & pigri sit ingenii contentum esse his quæ ab aliis inventa sunt, ut ait Seneca. Epist. 8. nemo nobis vitio vertet si de nova editione Bibliorum cogitemus, præsertim cùm non sic nova cudimus, ut vetera destruamus, ut Hieronym. Epist. ad Chromatium. Salvo itaque omnium honore qui prioribus editionibus insudârunt, quorum labores omnes pii & docti semper magni aestimabunt, Editionem molimur (favente Deo) prioribus perfectiorem usuique studiosorum magis accommodatam; quæ licet tam variis antiquis versionibus, aliisque quæ in prioribus non habentur, auctior, quàm exemplarium optimorum delectu Bibliis prioribus longè accuratior sit, multo tamen minori pretio constabit: De qua paucis in præsentiarum lectori rationem reddimus.*

11. *Primum sibi locum meritò vindicat Textus Hebraicus; linguam enim hanc Deus primis parentibus infudit, suamque voluntatem in hac hominibus primò patefecit, unde à plerisque omnium antiquissima censetur: licet inter Patres Theodoretus, inter recentiores Maronites, Myricæus, alique*

aliquæ primas dent Chaldaica; quidam etiam linguam primam, quâ ante Diluvium homines utebantur, nullibi propriè extare, sed ejus reliquias in omnibus linguis reperiri volunt, ut magnus ille literarum Dictator H. Grotius, Annot. in Gen. 11.

1. Controversiam istam hîc nostram non facimus, de qua reliquisq; quæ ad Hebraicas literas, puncta, Textumque pertinent, alibi dicemus. Hoc à plerisque pro certo sumitur, quòd cum à Creatione ad captivitatem Babylonicam per annos circa 3400. durasset, vulgaris esse desiit, nec ullibi vernacula fuit. Judei enim à captivitate reduces, cum 70 annis inter Assyrios mixti essent, linguam ex Hebraica & Chaldaica seu Syra mixtam in patriam intulerunt: unde sit quòd nullibi hodiè nisi in veteris Test. libris extet sermo purè Hebraicus. Quòd si quis objiciat Jacobi posteros quibusdam annorum Centuriis in Ægypto vixisse, linguam tamen suam puram conservasse: sciendum est, Hebraicam majorem cum Chaldaea quam cum Ægyptiaca habere affinitatem, ideòq; facilius cum Chaldaea commutari posse; prætereà in Ægypto simul habitabant Hebræi integram possidentes terram Goschen, cum in Assyria & Babylonia dispersi essent singuli inter dominos suos, quorum linguâ uti necessario cgebantur. Observatione etiam dignum est illud doctissimi Brocharti, (qui multa de linguis antiquis nobis supeditavit) Babylonem semper Hebraica lingua fatalem fuisse, tum ob linguarum confusionem ibi factam, tum quòd Judei captivi ibi linguam patriam dedidicerint. Nil etiam mutationi magis obnoxium esse quam linguas, quæ in perpetuo fluxu sunt, ostendit in Historia Latinitatis

Met-

Melchior Inchoferus, omniæque regna Occidentalia clarè demonstrant. Quantum Hetrusca & Latina hodierna ab antiqua recesserint, ex inscriptionibus & Tabulis Eugubinis Hetruscis literis antiquis exaratis, & ex columnis rostratis, quas nemo adhuc explicavit, cuius constat; quantaque ex variarum gentium finitimarum confluxu oriantur corruptela, in omnibus Europe linguis quotidie conspicimus, ut benè observat doctiss. Kircherus. Idcirco lingua omnes, quas libri scripti à communi clade non servant, vicissitudini, ut omnia humana, semper obnoxia sunt, & singulis seculis insignem mutationem subeunt.

12. *De Hebraica tamen, ut observant quidam, hoc maximè notandum, eam esse omnium purissimam sine ulla vocum peregrinarum mixtura, qua in Chaldaea & Syra frequentissima; esse quoque Chaldaicâ multò simpliciore, ideoque antiquiorem, cum Chaldaica multa vocabula inter se diversissima ad unicam radicem Hebraicam reducantur.*

13. *Antiqua autem hujus linguae elegantiam & utilitatem predicare idem ferè esset ac Soli facem accendere. Elegantiam ejus suprâ Græcam & Latinam fusè ostendit Erpenius eleganti de hac lingua oratione, orat. scil. 3. p. 106, 107, &c. suâq; veneres habere, maximè dum de sacris agitur, quas cetera linguae exprimere non valent, norunt omnes: vix ulla est lingua ex hac non prognata, ut in reliquis linguis Orientalibus clarum; imò plerâq; Græca Themata originis esse Hebraice ostendit idem Erpenius dictâ oratione: literarumque tum nomina tum ordinem in Alphabeto, in omnibus ferè linguis, ab Hebræa fluxisse, demonstrant*

strant Acrosticha vetustissima in Psalmis, & Hieremie Threnis. Utilitatem verò longè maximam esse dubitari non potest, cùm Deus ipse humanum genus hâc linguâ primò allocutus sit, fœdusque quod cum Judæis pepigit hâc linguâ consignari voluerit; adeò ut ad veteris Test. sensum indagandum non tantùm utilit sed & necessaria sit ejus cognitio; imò nec Græca τὸν 70. versio, nec versiones Latina sæpè intelligi possint sine archetyporum inspectione: undè S. Hieronymus inter patres, ob hujus linguæ peritiam, multò fœlicitiùs assecutus est genuinum Scripturæ sensum, quàm alii qui nec doctrinâ nec ingenio ipsi erant impares.

14. *Hebraicum itaque textum V.T. tanquam versionum omnium fundamentum in opere hoc Biblico substernimus, cui adjuncta est versio interlinearis Pagnini & B. Ariæ Montani, magno, nî fallor, discipulorum commodo, nullo verò veteranorum incommodo qui hâc non egent: qui enim Hebraicè callent, omittere hanc versionem possunt. Pagnini verò ubi ab interlineari differt versionem margini non adscripsimus, ut nec verborum radices (quarum investigatio pueris è trivio nota) ne margini satis angusto essent oneri: ipsos tamen Pagnini variantes locos, ne lector integrâ Pagnini versione (optimâ sanè) fraudaretur, in ultimum tomum rejecimus. Cùm enim Vulgata Latina in omnibus Hebræo non respondeat, hoc meritò in Parisiensibus culpat Valerianus Flavigny nuper Regius professor Hebræicæ Lutetiæ, in Epistolis quas de Heptaplis Parisiensibus (stylo licèt nimis acerbo) edidit, quòd nullam translationem habeant, quæ Hebræo ad amussim respondeat.*

Exemplar

*Exemplar verò secuti sumus Antuerpiense, collatis insuper vetustis quibusdam MSS. Bibliis, & aliis melioris notæ impressis, Venetis, Basileensibus aliisque, etiam Manassis Ben Israel, nuper Amstelodami ab ipso magnâ diligentia editis. Distinctionem verò capitum & versuum ab Ecclesia hodiè receptam secuti sumus, omissis Judæorum Paraschis & Sidris, de quibus tamen in Apparatu. Varias verò lectiones, seu Keri, & Ketib, cum Jeter, & Chaser, &c. de quarum origine, usu, numero, &c. magna hodiè inter doctos agitantur controversia (de quibus cū aliis ad Masoram spectantibus in Apparatu) circello, notisque pro more usitatis, ad dictiones singulas notamus. Literas etiam majusculas, & minusculas, suspensas, inversas, &c. cum vocibus non punctatis, & quæ punctas vocales habent sine literis, in quibus mysteria magna inesse credunt nonnulli cum Rabbiniis, licet magni haud aestimanda, ne aliquid deesse quisquam suspicametur, retinui-
mus. Punctationem etiam usitatam, licet à Masorethis textui appositam, adhibuimus; non quod ipsorum authoritate nitatur, sed quod ab Ecclesia Christiana, cui tam Hebraicorum V. Testamenti quam Græcorum Novi fœderis voluminum cura à Deo mandata est, quæque semper etiam in densissimis ignorantia tenebris, exemplaria Hebr. MSS. in Bibliothecis habuit, virisque quosdam tam hujus quam aliarum linguarum peritos, recepta est. Non enim ad Judæos ex quo populus Dei esse desierunt, sed ad Ecclesiam Christianam pertinuit codicum Hebræorum custodia; neque enim est punctatio vera quia à Masorethis, sed quia concordat cum vero vocalium sono, quem Spiritus*

tus S. dictavit : aliud enim non fecerunt Masoretha quàm vocales punctis exprimere secundum veram lectionem, quam à majoribus per traditionem acceperant, hanc verò, quia veram, etiam suo consensu firmavit Ecclesia Christiana.

15. Post Hebraicum proximum sibi locum vendicat textus Hebræo-Samaritanus; ut qui de antiquitate characterum cum hodierno Hebraico contendat. Dicuntur verò Samaritani, à Samaria regni Metropoli, sicut & Cuthæi à regione Cutha in Perside, ut Joseph. antiq. l. 9. c. 1. undè novas colonias introduxit Salmanassar. Character verò Samaritanus idem est cum antiquo Hebraico, quo lex primò à Mose tradita, & Decalogus digito Dei descriptus, qui apud Judæos in usu erat, donec post reditum è captivitate Babylonica Esras, qui Legem et Prophetas cum viris magnæ Synagoga pristino nitori restituit, characterem Assyriaco, qui tunc Judæis exilibus magis notus erat, sacra volumina conscripserit; veterem Samaritanis relinquens, inter quos & Judæos, capitale semper erat dissidium. Hanc communem doctorum sententiam, à Christianis & Judæis, antiquis & recentioribus receptam, Hieronymo, scil. Theodoro, Scaligero in Eusebium, Drusio, Fullero, Grotio, Lud. Capello, Mayero, Erpenio, Bellarmino, Vallalpando, Morino, aliisque viris longè doctissimis & Hebræicæ linguæ peritissimis, præter utrumque Talmud, & pleròsq; Rabbinos quos videre licet apud Morinum & alios, reperti sunt quidam neoterici qui in questionem vocant, infirmis quibusdam ratiunculis nixi ex præjudicatis suis opinionib; haustis,

à quibus potius quam vel tantillū recedere videri vellent, ipsum Solem meridie lucere negarent. Si verò Scaliger omnes contra-sentientes, pro more suo, semi-doctos, semi-theologos, vel semi-homines, nec pro aliis quam asinis habendos, Drusius verò quasi alteros Carneades esse, qui de rebus omnib⁹ dubitare solent, censebant, cum tamen neuter eorum vel Pentateuchum Samaritanum viderit; (cujus varia jam extant inter nos Exemplaria MSS.) aliò sive doctorū tractat⁹ de hoc argumento; quānā censurā eos notarent qui adhuc contra clarissima rationum momenta contrariam sententiam asserunt, si hodiè viverent?

16. Hoc quidem ex Historia sacra constat, post defectionem à Rehoboamo, decem tribus Jeroboamo & Regibus Israelis adhasisse, quorum regia sedes tandem facta est Samaria, sicut Hierosolyma Regum Jude; unde Schisma in Religione factum, quo, alio loco & tempore ab aliisque sacerdotibus quānā lex postulabat colebatur Deus: lex tamen Moysi mansisse videtur, ejusque doctrina etiam inter 10. Tribus vigeat, quod sine exemplaribus Pentateuchi fieri non potuit. Cum vero à Salmanassare abducti erant 10. Tribus, & alienigenæ in eorum locum introducti, qui Deū verum ignorantes à leonibus infestabantur, misit Rex unum è sacerdotibus captivis, qui legem Dei ipsos doceret; unde licet cum Idolorum suorum cultu mixta, legem tamen Moysi & cultū ab ipso præscriptū gentes istæ profitebantur: adeo ut de se testarentur Samaritani. Efr. 4. 2. Zorobabeli & populi primoribus, se Deum eorum querere, & ipsi sacrificasse à diebus Esarbaddon, qui illos istuc transtulit. Dubitare etiam nemo potest

potest sacerdotem illum legem attulisse, non alijs characteribus descriptam, quam quibus Israele à Mose ad illum usque diem. nisi fuerant: ob eo autem tempore Samaritanos antiquis literis Hebraicis, saltem in lege describenda, usos fuisse nulla est ratio cur dubitemus. Postea constat, ex Neh. 13. 4. 28. Et Josephi Antiq. l. 11. c. 7, 8. Manassè Saddi Pontificis fratrem eò quod repudiare nollet uxore quã duxerat filiã Sanballati Samarie præfetti, sacerdotio exutũ ad socerũ confugisse, qui templum alterum in monte Gerizim construxit, Hierosolymitano simile, in quo Manasses sacerdotio functus est apud Samaritanos, & quidem ritibus Mosais secundũ legem (quã habuisse eos & servasse vero consentaneum est) et ad ipsum multi ex Iudeis confugerunt qui reformationi ab Esra facta se submittere nolent. Hinc schisma & dissidium magis invaluit, utrisque legem Mosi profitentibus & se mutuo anathemate forientibus, hocque non tantũ stante utroque templo, sed & post utrumq; vastatum, & utriusq; partis sequaces cum tota gente dissipatos: adeo ut non liceret Iudeo cum Cuthao seu Samaritano panem comedere, juxta adagium, Qui comedit panem Samariticum, æquẽ est ac si comederet carnem suillam. Refertque Drusius de 3. Sectis Iudeorum. lib. 3. c. 11. ex Tanchuma, solennem excommunicationem Samaritanorum factam ab Ezra & Nehemia.

17. Habent itaq; Samaritani Mosis Pentateuchum, quem ad hunc usque diem in Sichem, Damascus, aliisque locis ubi habitant ipsorum reliquie, publicè legunt, antiquis characteribus descriptum, quique non multũ differt ab hodi-

er.

erno Iudaico, nisi vel ubi scribarum negligentia, vel exemplarium varietas diversitatem quandam intulit: vix enim alicubi corruptio spontanea invenitur, nisi ubi ad astringendam templi sui auctoritatem mons Gerizim in textu positus sit pro monte Ebal. Deut. 5. 21. & 27. 4. & Exod. 10. 17. & versus quidam transpositi ex Deut. 11. 29, 30. & 27. 4. Nam licet Dosithens quidam Samaritanorum princeps, qui pro Messia se venditabat, loca aliqua dicatur corrupisse, ut se Messiam esse probaret; istas tamen corruptelas, omnia exemplaria non invasisse, vel exemplaria postea emendata fuisse, liquido constat ex hodiernis exemplaribus, quae cum hodierno Masorethico collata, nullas istiusmodi corruptelas exhibent, praesertim ubi de Messia agitur, sed (minutis quibusdam exceptis) prorsus cum eodem conveniunt, ut in iis etiam locis qui ex Samaritano codice citantur ab Hieronymo, Scholiaste Græco & aliis à veteribus: adeo ut Samariticum codicem eundem esse qualem supra 1000 annos, & quem citant patres, concedat Flavio. licet authenticum esse vel eandem cum Hebraico auctoritatem habere merito neget. Imò in locis quibusdam dubiis & perplexis Hebraeo lucem adferre & facilem dubiorum solutionem, ex quibus sine codice Samaritano se vix quisquam extricare possit, vident & agnoscunt multi, & nos posthac plenius docebimus.

18. Eo verò quod asserit quidam, Samaritanum Pentateuchum ex Græca 70. Seniorum versione descriptum fuisse, quod in multis locis cum hac congruat, ubi utrumque ab Hebraico variat, probabilius multò est exemplaria illa vetera Hebraica, unde suam transtulerunt 70. versionem, eadem fuisse

fuisse cum Samaritano, & à codice hodierno Masorethico in quibusdam variâsse, ut alibi dicemus.

19. Quòdque affirmat doctiss. Grotius, Samaritanos à Justiniano coactos fuisse suos codices ad versionem 70. emendare, hoc ex conjectura sua, & (pace tanti viri dixerim) sine certo fundamento dictum: Edictum quidem edidit Imperator pro Judæis, qui 70. versionem in Synagogis legebant, contra aliorum Judæorum tyrannidem, qui post libros Hebraicos à Masorethis correctos, alios omnes abolebant, & anathemate percutere velent omnes qui Græcam versionem publicè legébant; liberúmque fecit omnibus Græcam translationem usurpare si vellent, ut ex Novella constat 146. at nullos compulit nec Judæos, nec Samaritanos, huic versioni suos codices conformes reddere; imò contrarium liquidò constat ex innumeris locis, in quibus exemplaria Samaritana à versione Græca differunt.

20. Recipiunt verò Samaritani tantum Mosis quinque libros: reliquos Historicos, Propheticos, &c. non habent, nec traditiones, quas Judæi cum verbo scripto æquánt, agnoscunt: cujus causa hæc mihi videtur, quòd Pentateuchus fœdus inter Deum & populum, cultumque cum promissis & minis quæ ad omnes pertinebant, quorumque cognitio Judæis omnibus necessaria erat, in se continebat, ideòque Exemplaria quæ inter populum dispersa erant, ex quibus sacerdotes & Levitæ plebem instruebant, non erant nisi quinque libri Mosis, reliqui verò libri Prophetici & Historici, licet in Templo asservarentur, & à sacerdotibus, & doctis legerentur, omnibus tamen non ita noti erant:

erant: propterea cum primum Schisma inter 12 Tribus factum est, Canon Scripturae V. Test. nondum constitutus erat: nec enim omnes libri Historici, et ex Prophetis vix ulli extabant, cumque Propheta sub Regibus Judæa ut plurimum prophetarent, eorumque prophetia in Templo tantum servata essent; reliqua tribus, quæ sub alio erant regimine, istiusmodi libros parum curabant, cum propter dissidium quod indies agebatur, tum quod Propheta multa contra 10. Tribus et reges Israel ob cultum corruptum vaticinabantur. Imò cum non ante Esra tempora, à viris Magnæ synagoga post multas disceptationes Canon in formam hodiernam redactus esset (imò ut quibusdam placet post Antiochi tempora) non mirum est Samaritanos, qui tum præsertim capitales inimicitias cum Judæis exercebant, omnes libros præter Pentateuchum, quem antiquitus semper habebant, rejecisse. Afferunt quidam, Moysen 12. legis exemplaria descripsisse quæ inter 12. Tribus dispersa erant, præter unum quod in arca fœderis servatum est; factantque Samaritani se unum habere ex Autographo descriptum in diebus Phinehas filii Eleazar, quod adhuc in Sichem ad montem Gerizim servatur; quod quidem, si verum esset, magnam apud omnes auctoritatem haberet: sed donec exemplar istud producant et genuinum esse demonstrent, hæud aliam auctoritatem ipsorum exemplaribus deferendam judico, quam aliis Apographis antiquis

que lapsus aliquot injuriâ temporum, & scribarum inscitâ, negligentâ vel audaciâ habere possunt.

21. *Verum quidem est quod asserunt Joseph. l. 9. & l. 12. c. 1. Et Epiphanius Heres. 9. Samaritanos, licet cum primum legem receperunt, etiam Idola et cultus Idololatricos retinuerunt, postea tamen cum Templum habuerunt in monte Gerizim, Deum verum diligenter coluisse, et hoc unicum studuisse, ut Idolorum repudiâtâ superstitione verum Deum agnoscerent, patriarûmque institutionum tenacissimos fuisse. Licet enim eorum Templum à Joh. Hircano eversum sit 200. annis post jacta ejus fundamenta, & postea Herodes Samariam à fundamentis extruxerit, ejusque in medio templum ingenti sumptu condiderit, Samaritani tamen spreto Herodis templo, in monte Gerizim sacrificia et preces semper obtulerunt, ut ex Evangelio constat Joh. 4. & ex hodierna consuetudine, quâ eorum Pontifex Sichimis ad montem Gerizim sedet, Samaritanis reliquis imperat, iisque Paschatis & festorum tempora quotannis literis circularibus definit, ut de iis post Scaligerum testatur dictus Morinus.*

22. *Quod autem in Targumim seu traditiones que in Mischna à R. Jehuda collectæ sunt, et corpus utriusque Talmudis constituunt, rejiciunt, mirandum non est; cum traditiones istæ (licet omnes ad Mosem, et traditionem è Monte Sinai, impudenter referant Judæi) à*

Phariseis

Phariseis primùm introducta sunt, quorum ortus fuit circa tempora Macchabeorum, multò post Schisma Samaritanum, & nisi à R. Jebuda quem Hakkadosch, ob eximiam, scil. sanctitatem vocant, in unum corpus digesta essent, & in Talmud relata, fortasse inter tot Judaeorum exilia & dispersiones tam Judaeis ignota essent quam Samaritanis.

23. Exemplaria verò MSS. Samaritana Pentateuchi, licet ab Hieronymi tempore Christianis ferè ignota & tenebris quasi sepulta jacuerint multa tamē hujus ævi diligentia in lucē protulit. Johannes Morinus vir doctiss. cui multum ob labores in Samaritano Pentateucho docti omnes debent, & habuit exemplaria, quibus usus est in editione Parisiensi; unum quidem integrum, reliqua vero manca & lacerata: de quibus ut & de duobus codicibus versionis Samaritana ipse in prefatione ad Biblia, & in exercitationibus in Pentat. Samaritanum, & in pref. ad Biblia Græca 70 editionis Parisiensis.

24. Reverendiss. verò Doctissimûsque noster Armachanus, vir ad bonam reipublice literarie natus, qui que primus erat, vel inter primos qui Samaritanum Pentat. in Europam intulerant, varia exemplaria ex partibus Orientalibus magni sumptibus comparavit, quorû tria nobis communicavit, quæ magno nobis adjumento fuerant. Duo habent Pentateuchum Hebræo-Samaritanum, tertium imperfectum cum Textu Samaritano Arabicam versionem, ac literis Samaritanis comparatam, exhibet, accuratam, scil. & cum iudicio factam: à quo verò, vel quo tempore Arabica hac versio facta sit, conicere non possum, exemplar verò de-

descriptum erat à quodam Ab Helion circa annum Christi, 1524. Hæc autem cum Parisiensi contulit, & multa quæ Parisense ubi deficiebat, supplere, lectionem veram restituere, & dubia quædam elucidare possint, collegit vir doctus, quæ in ultimum tomum relegantur : interpretationem etiam Latinam versionis Samaritanae, ubi à textu Hebræo-Samaritano differebat, ad singulas columnas idem adiecit. Licet enim unâ eandemque versionem Latinam utrique Samaritano inservire posse, asserat Morinus, in multis tamen differre, ex adjectis ad sinem columnarum quilibet facile perspiciet; ut nil dicam de versione Morini Latina, quæ multis in locis nec Textui Samaritano, nec ejus versioni sed potius Vulgatæ Latine congruit, neutriusque sensû aptè exprimit, ut in Annotationibus ad calcem operis postea patebit : utque differentias Samaritani Textus ab Hebræo Lector simul intueri poterit, hæc omnes collectas ex variis Exemplaribus habebit, unâ cum locis omnibus in quibus Samaritani & 70. conveniunt, utrique verò ab Hebræo dissentiant, quæ omnia sacra critica studiosis. hand ingrata futura arbitror.

25. Versionis verò Samaritanae Dialectum quod attinet, ejusdem est cum lingua Chaldaica cognitionis, voces tamen non paucas habet sibi proprias & peculiare: Arabicis etiâ nonnunquam utitur. In formatione tam Nominum, quàm Verborum modò Hebræicæ, modò Chaldaicæ regulis conformatur. Hoc insuper (erroris identidem ut videretur suspicio) præmonere visum est, nempe, quod literarum homorganicarum commutatione abundat ista versio quàm sæpius; nec non aliarum etiam

etiam, quæ vel iis propiores sunt, vel figuræ
similes: adeò ut intra unam vel alteram lineam
eadem vox aliquando variè exprimatur.

26. Post Hebraicā, & Samaritanā, Chaldaicā
(quæ Hebraica dialectus) nobis maximè com-
mendant, antiquitas, utilitas, et addiscendi faci-
litas. In scripturâ sapiens vocatur Aramæa seu Sy-
ra, & Dan. 1. 4. **לשון כשדים** lingua Chaldaeorū.

27. Antiquitas tanta est ut à nonnullis prima, o-
mniumq; linguarū mater habeatur, multaq; pro-
fert argumenta ad hoc probandum Georg. Amyra
in præf. Grammaticæ suæ Syriacæ. Doctissimus
etiam Erpenius, adhuc sub iudice litem esse as-
firmat, utrū Hebraica, an Chaldaica sit
antiquior. Dignitatis verò multum huic lingua
adfert, quòd post confusionem Babylonicam, homi-
numque dispersionem, in primo maximòq; regno
post Diluvium vernacula fuerit, Chaldaeorū, scil.
quorū rex, Rex Regum appellatur, Dan. 2. 37. &
per aureum caput ejus Regnū ut omnium nobilif-
simum & amplissimum representatur. Vēstigi-
um hujus vetustissimum extat, Gen. 31. 47.
ubitumulus testimonii à Labane Syro vocatur
גַּד סַדְדוּתָא fegar sabadutha, à Jacobo verò
linguā Hebraicā **גַּלְעָד** Galed, vel Galaad. Hac
linguā etsi Hebraica vicina fuit, Judeorum ta-
men vulgus ante captivitatem eam non intelle-
xisse constat, ex Jer. 5. 15. Quam verò necessaria
& utilis sit ejus cognitio, ex hoc colligitur, quòd
multa capitula in Scripturis Spiritus S. hac lin-
guā consignari voluit, In Daniele, scil. à Cap. 1. v.
4. ad Cap. 8. In Esra, à Cap. 4. v. 8. ad v. 27. Cap.
7. In Jeremia verò unicum comma, Cap. 10. v. 11.
28. Præter hac multa sunt loquendi formula, ver-

B

bâque

bâque non pauca in Canonicis Hebraeorum libris, quæ sine hujus lingua cognitione explicari vix possunt. Maximè vero hujus lingua utilitatem nobis commendant Antiquissima Paraphrases, circa Christi tempora scriptæ, quæque parem ferè authoritatem apud Judæos habent cum ipso Textu Hebraico. Onkelosi, scil. in Legem, qui *Onkelos* erat Rabban Gamaliel S. Pauli præceptoris, quem perperam aliqui cum Aquila confundunt, qui longo tempore post Templi excidium vixit. Jonathanis, in Prophetas, quos vocant, priores; scil. libros Jos. Judic. Sam. & Regum, & posteriores, majores scil. & minores (excepto Daniele:) De quo hoc referunt Rabbini, cum Targum suum scriberet, si fortè vel musca in chartam insideret, igne cœlesti statim consumptam fuisse.

29. Cum enim lingua Hebraica post Captivitatem, ut diximus, vulgò ignota fuerit, in subsidium popularium suorum quasdam Paraphrases conscribere cœperunt, quæ, ut quibusdam videtur, in Synagogis post Textum publicè prælectæ erant: quod probabile magis fit ex antiquis quibusdam MSS. Chaldaicis Paraphrasis, quarum unam se vidisse testatur Buxtorfius, aliam verò ipse habeo ex Bibliotheca Westmonast. complectentem Pentateuchum, pulchrè, & in magno folio exaratam, quam in excidio Ormi in sinu Persico inter spolia à militibus emit & in Angliam intulit Mercator quidam Londinensis: aliudque Volumen eodem modo scriptum

scriptum doctissimo viro Tho. Gatakero donatum erat; complectens Psalmos & Isaïam. In hisce MSS. scriptus est Textus Hebraicus cum Paraphrasi Chaldaica, non per distinctas columnas, nec per lineas à se invicem separatas: sed post unum versiculum Hebraicum continuò sine ulla lineæ abruptione repetitur idem Chaldaicè, adeò ut linguarum ignaris pro uno eodémque continuo orationis contextu in una eadémque lingua videri possint. Hoc verò morem antiquum apud Iudeos referre volunt, ab Esra temporibus usitatum, quo post Textum Hebraicè prælectum, explicatio vel verbo tenus, ut à Levitis Nehem. 8. 7. vel ex scripto, ut a vo posteriori, in lingua populo nota, fieret.

30. Paraphrases verò istæ quantum ad textûs intelligentiam conferant, quantumque ad Iudeos convincendos, maximè in Articulo illo fundamentalis de Messia, in quo explicando nobiscum prorsus consentiunt, contra ineptas & impias posteriorum Rabbiorum corruptelas, doctis notum, ita ut hîc immorari supervacaneum esset. Buxtorfii p. verba tantùm referam in præf. Gram. Syriacæ et Chald. Infinitæ sunt Linguae Hebrææ voces obscuræ, locutiones irregulares, schemata ambigua, quæ ex Chaldaea lucem & explanationem accipiunt; sensum etiam Hebræi textûs Chaldaea Paraphrasis sæpè concordia suâ corroborat, con-

tractum dilatat, et explicatione illustrat.

31. *De singulis verò Paraphrasibus audiamus Buxtorfium f. præfatione ad Lexicon Chaldaico-Syriacum.* Onkelos. Pentateuchum transtulit. qui ut stylium simpliciorum & ad Danielis & Esræ puritatem magis accedentem habet, sic maximè literalis est, verbum ferè de verbo reddens. Jonathan Prophetarum Paraphrastes in prioribus tum in sermone tum in re simplex est: In posterioribus qui obscuriores, paulò liberior, & allegoriis nimis indulgens. De Targum Haglographorum (quod Josepho Caco ascribitur circa 600. post natum Christum annos) ex historia Hebraica nil certi habetur, authores varios fuisse ex stylo apparet, et præcedentibus longè recentiores. Targum Megilloth seu 5. librorum scil. *Cantic. Thren. Ruth. Ecclesiasticis et Esther*, post Talmud consarcinatum est (quod 500. ad minimum post Christum annis obsignatum est) cujus expressa fit in illo mentio. *Cant. 1. 2. Thren 2. 19.* Linguae etiam dialectus impurius ad Syro-Hierosolymitanum accedens, et ut prolixius esse solet, sic pluribus allegoriis refertum, idémque iudicium est de Targum Hierosolymitano, altero Jonathanis in Legem, et de secundo Targum in Esther. Haftenus Buxtorfius. (Cum verò Paraphrases illæ præsertim antiquiores antepunctorum inventionem scriptæ fuerint, literaque 112 matres lectionibus pro omnibus

bus vocalibus inservirent, quæ post appposita puncta sæpè anomaliam inferebant, hinc imperfecta extitit punctatio, variæque absurda in Targumim relicta, quorum quadam à Complutensibus reformatæ, in Bibliis Regiis plura, quamplurima verò satente Ariâ Montano sine emendatione relicta, tandem immensis Buxtorfii P. laboribus pleræque, quæ in prioribus medelam postulabant, curata & integritati restituta erant, omnibus ad analogiam Esræ & Danielis reductis, ut ex Bibliis magnis Basileensibus liquet. Commentarium quoque inscriptum Babel paravit, in quo, teste ipsius doctiss. filio, omnis differentia ratio redditur, & ex locorum collatione illustratur, omniæque quæ alteriùs animadversa & manuum medicam requirebant ad integritatem revocata sunt, adeò ut cùm hoc evulgatum fuerit (sub prelo verò esse brevi proditurnum nuper accepimus) pristinum Babylonie nitorem hac lingua recuperâsse videri possit. Chaldaicam itaque Paraphrasim Onkelosi in Pentateuchum, Jonathanis in Prophetas, et Josephi Caci in Hagiographa cum reliquis secundum editionem Basileensem, quæ omnium quæ hodiè extant maximè emendata, in Bibliis nostris exhibemus. Latinam verò sequimur versionem quæ in Regiis, nisi ubi à Basileensibus differt, quæ differentia alio charactère notata est. Parisienses enim (consilio an casu nescio) Chaldaicam, licet ex Regiis & Basileensibus mix-

tam fecerint, Latinam tamen non Chaldaica respondentem, sed eandem quæ in Regiis ubique retinent. Collatio item facta est cum reliquis editionibus & M S S. quibusdam, & cum doctissimi P. Fagii versione Onkelosi Latina, variaque lectiones cum observationibus & notis (quæ à viro docto qui huic operis parti incumbit collecta sunt) ad appendicem referuntur.

32. Hisce verò quæ maxime authoritatis sunt, Paraphrases duas alias, minoris licet pretii, utiles tamen, adjungemus, scil. 1. Targum Jonathanis (ut dicitur) in Legem cum versione Latina. Jonathan ascribitur ex Judæis multi, et ex Christianis Galatinus, Paulus Fagius, Helvicus & alii; negant tamen plerique ejus esse, Buxtorfius scil. Drusius, &c. Schickardus in medio relinquit & concludit. Bechin. Hap. p. 35. Cujuscunque sit authoris vel antiquitatis plurimum nobis profuturum contra Judaicos commentatores, cum vaticinia quæ illi ad Davidem et alios referunt, de unico et solo Messia rectè et prorsus Christianè exponat.

2. Targum Hierosolymitanum in Pentateuchum, quod non totum Textum continuè seriatim, ut reliqua, sed quadam potiora prosequitur; sic dictum verò vel à loco ubi prodiit, vel à dialecto Hierosolymitana, quæ Babylonicâ, quâ scripta sunt Onkelosi commentaria, impurior. De authore dubitatur, licet plerique cum

Elia

Elia referant ad R. Johanan circa annum Christi 230. vel ad tempora Talmudis Hierosolymitani. Cujuscunque sit, utilitatem suam habet, ideoque cum versione Latina reliquis annectemus.

33. Chaldaica lingua ita affinis est Syriaca, ut à plerisque pro una eademque habeantur, solâ enim dialecto differunt: In Scripturis dicitur Aramaea ab 'Aram, ut Syriaca à Syria; in N. Test. sæpè vocatur Hebraea, quia ejus scil. dialectus erat, aliàs antiqua Hebraica tantû apud Sacerdotes, et doctos nota erat. Cùm verò Judæi reduces, postquam 70. annos in Captivitate Babylonica transegissent, propriam linguam oblitî essent, scil. Hebraicam puram; mixtam quandam ex Hebraea et Chaldaica in patriam introduxerunt, quæ postea Syriaca dicebatur: undè erat quòd cùm Esra legem populo publicè prælegi curaret ex textu Hebraico, quem vulgus ignorabât, necessarium erat ut Levitæ exponerent, et intelligentiam legis darent, ut videre licet, Neh. 8. 7, 8. et hæc origo erat, ut plerique statuant, explanationum in Synagogis diebus Sabati post legem prælectam, quarum mentio frequens in Evangelio et Actis. Contrà verò contendit Geor. Amyra præludio I. in Gram Syr. nequaquam ortam esse Syriam ex mixtura Hebraica et Chaldaica, sed Syriacam cum Chaldaica unam esse eandemque linguam: Cùm verò agnoscat ipse accidentaliter differre, licet

essentialiter eadem sint, idem dicit quod illi à quibus differre videri velit. Eandem enim esse linguam et solâ dialecto differre agnoscunt ferè omnes; unde Lud. de Dieu licet ipse Chaldaicam à Syriaca distinguat, quia sic ab aliis fieri solet, & quod non rarò phrasibus & flexione differant, unam tamen & eandem esse linguam fateatur, minorémque inter ipsas differentiam esse potuisse si punctatoribus placuisset: hinc Dan. 2. 4. Chaldaei dicuntur Regem אַרְמִית id est, Syriacè allocuti esse, nec quicquam inter se differrent nisi Judæi, inter quos Daniel & Esra, quedam de sua lingua admiscuissent. Inde dialectus lingue Syriacæ nata est, quæ Chaldaica dicta, quia in Chaldaea nata, & inde à Judæis in Palestinam transvecta fuit.

34 Hanc verò Christo Salvatori ejusque discipulis vernasulam fuisse, post Widmanstadiū, communis est doctorum opinio, unde magna exsurgit hujus lingue prerogativa, quam unâ cum virginali matris lacte Dominus suxit, quæ Redemptoris nostri ortu, educatione, doctrinâ, miraculis, ac patris voce è cælo ad ipsum emissâ, consecrata est. Hanc æternus Dei filius sacro ore suo nobilitavit, cum legem evangelicam vitæque æternæ aperta promissa, quibus omnis spes nostra nititur, in hac lingua primus orbi promulgavit. Observat quidem doctissimus noster Breerwoodus, Syriaca vocabula quæ ab Evangelistis citantur, ab iisdem quæ in N. Test. Syriaco leguntur aliquantulum differre:

differre : undè infert non ita antiquam esse N. T. Syriaci versionem : ut vulgò putatur , sed plus temporis post Christum interfuisse , antiquam facta esset ista versio , quod mutationem illam in linguam Syriacam intulit ; sed notandum , Syriacæ linguae varias fuisse dialectos , ut idem Breerwoodus , Buxtorfius & alii observant : dialectus enim Galilæa , ab Hierosolymitana differebat adeò , ut ex Petri sermone colligerent ipsum esse Galilæum Marc. 14. 70. magis enim rudis & agrestis erat sermo Galilæus , ut existimat Buxtorf in Lexic. Talm. Rabb. voce *ללל*.

35. Præcipue verò ejus Dialecti erant. 1. Babylonica omnium purissima , in qua scripta sunt capitula quadam Daniclis & Esræ , & postea licet stylo non ita puro Onkelosi & Jonathanæ Paraphrases , & Talmud Babylonicum. 2. Hierosolymitana , quæ à genuina Chaldaica plùs distabat per mixturam verborum peregrinorum , scil. Arabicorum , Græcorum & Latinorum quam longo tempore contraxit : & in hac scripta sunt Talmud & Targum Hierosolymitanum , Targum in Hagiographa , & Jonathanis in L'gem , liber Zohar ; & quadam Medrashim seu expositiones allegorice. 3. Antiochena Comagena & Maronitica , quæ Antiochena dicebatur , quia circa Antiochenum tractum in usu fuit , & in Ecclesia Antiochena & per totum Patriarchatum in Sacris usurpata ; Comagena verò à Comagene ultimâ Syria regione , & Maronitica à Maronitis

Digitized by Google

*chenam (eò quòd parùm differebant) videtur
affirmare Gregorius apud Clariss. Pocockium,
in Histor. Arab. p. 360.*

تنقسم الي ثلاث لغات اقصاها
الارمايية وهي لغة اهل الرها وحران
والشام الخارجة وبعدها الفلستينية
وهي لغة اهل دمشق وجبل لبنان
وبقي الشام الداخلة * واسمها
الكلدانية النبطية وهي لغة
اهل جبال اثور وسواد العراق *

*hoc est (Lingua Syriaca) distinguitur in tres
dialectos, quarum elegantissima est Aramæa,
quæ est lingua incolarum Rohæ, & Harran,
et Syriæ exterioris; proxima illi est Palæstina,
quæ est ea quâ utuntur Damasci et montis
Libani, et reliquæ Syriæ interioris incolæ:
at omnium impurissima Nabatæa, quæ est
dialectus populi montium Assyriæ, et pa-
gorum Eraci. Ubi sub Palæstina comprehen-
dit*

dit Hierosolymitanam & Anicchenam didi-
lectum, quæ parum inter se differebant.

36. Utque magna hujus lingua nobilitas ex-
dictis apparet, sic etiam utilitas maxima, ad
tam Vet. tam Nov. Testamentum intelligendū:
cū enim Christi & Apostolorum esset vernac-
ula, non nisi ex ea vocum quæ in N. Test. ex-
tant Syriacarum interpretatio peti potest; et
quod magis est. ut observat L. de Dieu, Ipsa-
rum Phrasium quæ passim in N. Test. usur-
pantur verus sensus, vix aliunde quam ex Sy-
riaco petendus est. Phrasim enim Evangelii-
starum et Apostolorum Græcam esse nemo
dixerit: et facilius Europæis foret, Platonis
et Aristotelis elegantiam imitari, quàm Platonis
vel Aristoteli N. Testamentū nobis interpre-
tari; quia scilicet Sancti viri Syriacè conceperunt
quæ Græcè scripserunt, et linguæ vernaculæ
emphasis peregrinis verbis indiderunt.

37. Veteris etiam Testamenti in Syrum ser-
monem ex Hebræo traducti, prope Apostolo-
rum tempora, exemplaria varia MSS. hodiè
sunt in multorum manibus: mentionem qui-
dem fecit Arias Mont. versionis Syriacæ ex
Græca 70. ut et doctissimus Masius præf. in
Josuam, qui MSS. Syriaca multorum V. T.
librorum ante mille annos conscripta habuit;
sed ex versione 70. omnia; at ex Heb. factam
versionem Syriacam omnium antiquissimam
non viderunt Arias Montanus. vel Masius,
quam tamen nemo hodiè in dubium vocat.

Hanc

Hanc etiam per omnes ferè Orientales Ecclesias in usu esse certissimum est: licet enim aliam habeant ex Græca versionem, illam tamen ex Hebræo quam antiquam & simplicem vocant, in usu Ecclesiarum publico esse testatur Gregorius Scholiastes Syrus apud Bootium in indice animadversionum Sacrarum. Imò non tantum Scripturas sed & liturgias & ritualia apud plerâsque Christianorum sectas in Oriente, in Syriaca lingua esse, licet doctis inter eos solum nota, clarè ostendit doctiss. Breerwoodus. Sic etiam, ut hoc obiter addamus, Judæi in precibus publicis Hebræicâ linguâ utuntur quam vulgus ignorat: & Ecclesia Græca, antiquâ Græcâ, quæ ab hodierna vulgari tantum differt quantum Italica à Latina. Etiam apud Muhammedanos ubique in lingua Arabica tum preces publicæ fiunt, tum Alcoranum legitur (quod prophanari existimant si in aliam linguam transferatur) etiam ubi Arabica non est vulgaris.

38. Duplicis verò versionis Syriacæ etiam mentionem facit Gregorius, apud D. Pocockium in prædicta Historia Arabica, pag. 184. cujus verba ex Arab. ita sonant: Versi 70. illa est quam sequuntur apud nos docti, et quæ Græcorum manibus teritur, aliarumque apud Christianos sectarum, exceptis Syris, et præcipuè Orientalibus. Siquidem exemplar ipsorum quod simplex appellatur, quia qui illud elaborârunt, de ornatu verborum solliciti

soliciti non fuerunt, convenit cum exemplari Judæorum: at Syri Occidentales duas habent versiones, simplicem istam, quæ è lingua Hebraica in Syriacam translata est post adventum Domini Christi, tempore Addai Apostoli, vel juxta alios ante eum, tempore Salomonis filii David, et Hiram; et alteram figuratam juxta 70. Seniorum interpretationem, è lingua Græca in Syriacam traductam, longo post Salvatoris incarnationem intervallo.

39. Quod verò affirmant Maronita, versionem Syram ex Hebræo factam esse circa tempora Salomonis, & Hiram regis, nullo negotio refutatur; cum certum sit ante Christi tempora, nullas versiones inter Judæos notas fuisse, præter Onkelosi & Jonatbanis paraphrases, & Græcam 70. Nec necessarium erat ex textu Hebraico versionem ullam in Judæorum usum institnere, cum lingua Hebraica pura Judæis longo post Salomonem tempore erat vernacula: vetustam tamen esse versionem Syram tam V. quam N. Testamenti, & vel ipsis Apostolorum temporibus vel non multo post factam, facile agnoscimus; nam præter constantem Ecclesiarum Orientalium traditionem, ex antiquis multi ejus meminerunt, ut Jacobus Syrus qui concilio Nicano interfuit anno 325. & post ipsum Magnus Ephrem Syrus, qui etiam versionis simplicis ex Hebræo mentionem facit. Interpretem Syrum etiam citant Chrysost. in Psal. 94. & Heb. 11.

Scholasticus

*Scholias*tes Grac. in Pentat. frequenter, Theodoret. in Psal. 104. 113. 116. in Jonam cap. 3. & alibi, Chronicon Alexandrinum, &c. Nec mirū est apud Hieronymum altum esse de hac versione silentium, cum linguam non intellexerit. Cum enim catalogum Scriptorum illustrium Eccles. scripsit, lingua Syra ignarum fuisse inde probat Gennadius, quod Jacobum Nisibena Persarum civitatis Episcopum, Syrum Scriptorem, in linguā Gracā nondū conversū, silentio pratermiserit, ac Ephremi & Archelai Bardeſanisq; opera Syriaca, non prius, quā Graca essent facta, potuerit evolvere. Lingua igitur Syriaca, quæ nulli hodiè vernacula, nisi in paucis vicis circa Libanum, cum ubiq; ferè per Asiam & Africam inter Christianos pro eruditorū lingua habeatur, in qua Scripturas legunt & Sacra peragunt, multaq; sint veterum monumenta, quæ nondum edita sunt, ut magni Ephrem, & Jacobi Syri, qui universam scripturam commentariis Syriacis illustrarunt, de quibus Greg. Nyssen. in vita Ephrem, & Sozom. lib. 3. Hist. cap. 15. quid dubitabit de magna ejus utilitate, præsertim ad Textus sacri intelligentiam? majorem enim cum Hebraica affinitatem habet quā qualibet alia, unde est quod pluribus vocibus & phrasibus inter se conveniant, ut ex Magno Ephrem observavit Basil. Magnus in Hexam. in Gen. 1. Magnum itaq; hunc & antiquissimum Ecclesiarum Orientalium Thesaurum, versionem Syriacam Veteris et N. Testamenti, unā cum interpretatione Latina, Biblia nostra etiam exhibent. N. quidem T. primus edidit Widmanſtadius J. C. Imperatoris Ferdinandi per Germaniam Cancellarius,

rius, idque Syriacè tantùm, quod postea per Fabricium Boderianũ, Tremelinum, Trostium & alios Latinitate donatum variis formis impressum erat. Epistolas vero Catholicas quasdam, scilicet secundam Petri, secundam & tertiam Johannis, Judæ, cum Apocalypsi quæ in antiquioribus codicibus Syriacis desiderantur, magnùmque suppeditant argumentum pro antiquitate istius versionis, factam scilicet fuisse antequàm publico Ecclesiarum consensu hæc partes N. T. receptæ erant, (nam initio nascentis Ecclesiæ de iis dubitatum esse ex Ecclesiastica historia constat.) Hæc, inquam, cum Apocalypsi quæ operâ Clariss. Pocockii & Lud. de Dieu in lucem prodierunt, cum reliquis N. T. libris jungemus, unâ cum variis lectionibus ex libris MSS. aliisque à viris doctis collectis & observationibus inde factis. Interim præter exemplar Parisiense V. Test. quod non ex omni parte perfectum, licet magnam Gabrielis Syonitæ diligentiam, qui primus V. T. punctavit & Latinum reddidit, agnoscamus; alia etiam MSS. Syriaca vetustissima, optimaque fidei adhibemus.

4°. Duo suppeditavit Reverendissimus Archiepis. Armachanus. Unũ totius V. Test. quod multo auro describendum curavit ex exemplari Patriarchæ Antiocheni (excepto Psalmorum libro qui antea evulgatus erat.) Hoc comparavit vir doctus cum M. S. Syriaco altero, quod cum Parisiis agebat, à viro antiquitatis studioso mutuatus erat, & quædam in margine utilia notavit. 2. Alterum, ejusdem Reverendiss. Patris, Pentateuchum solum complectitur, priori tamen multò antiquius, & maxima cum diligen-
tia

tia descriptū. Tertiū est Clārissimi D. Pocockii, quod etiam accuratè descriptum ipse ex Oriente attulit : Hac tria exemplaria se mutuo confirmant, cum minima sit inter ipsa differentia; cum Parisianis verò collata sunt et ipsorum operā integri versiculi, imò libri qui in Parisiensi deficiebāt vel exemplaris vel Typographi vitio, restituntur, præter innumera alia minoris momenti errata emendata, virorum doctorū operā & curā, qui ex collatione exemplarium, aliisque MSS. Syriacis, librisque impressis, quæ sigillatim hāc enumerare instituti nostri breuitas non permittit, notas et observationes quæ ad textum elucidandum multum, ni fallor, conferent, elaborarunt.

41. De Arabica lingua antiquitate, amplitudine et usu inter alios scripserunt Erpenius Orat. de ling. Arab. Breerwoodus noster in libro doctissimo de Religionum et linguarum diversitate, Brochartus in Geographia sacra, ex quibus aliisque hæc nobis annotasse satis erit. Post linguarum confusionem, in Saba, vel Sabæa (quæ postea Arabia dicta est) à Seba Chusi filio, Chami nepote, ita nominata, fuit hæc lingua per 3000. annos sine aliarum mixtione conclusa: cum verò Arabia deserta per Ismaelem habitata erat, lingua hæc etiam inter ejus posteros propagata est, qui ab Hagar Hagareni vocantur, & hi quidem

quia peregrini عرب مستعربة Arabes

facti; ut Sabæi عرب عاربة Arabes nati appellati sunt.

42. Post annum verò Christi 610. ortus est impostor

stor ille Muhamedes, qui cū Arabs esset, doctrinā
 suam, quæ in Alcorano est consignata, Arabico
 sermone conscripsit : quæ quidem superstitio, cū
 ob Muhamedanorum victorias, tum ob alias cau-
 sas, longè latèque per orbem diffusa esset, etiam &
 lingua Arabica unā propagata fuit, ita ut uni-
 versam ferè Asiam et Africam, & bonam Euro-
 pæ partem occuparit, nullā post linguarum divi-
 sionem tantum terrarum tractum possidente : &
 licet barbari ante Muhamedem erat, postea ta-
 men culta. Turcæ etiam plerique barbari, Ara-
 bes verò literis dant operam. Cū enim Muha-
 medani preces suas publicas ubiq; in lingua A-
 rabica celebrent, etiam ubi Arabica non est ver-
 nacula, & Alcoranum in hac lingua tantum le-
 gi permittant, ut supra innuimus, hinc factum
 est, ut ubicunque valet Muhamedana impietas,
 hac lingua (nisi ubi vernacula est) in scholis ut
 Latina & Græca apud nos, pro eruditorum lin-
 gua, à pueris addiscatur. Ipsique Christiani qui
 per imperium Turcicum, Persicum, aliorumque
 Muhamedanorū terras dispersi vivunt per ma-
 gnā Asiæ & Africæ partem, ut & Judæi, Sa-
 maritani, & pagani vicini, hanc linguā utantur :
 imò Sacros Codices in hanc transtulerunt tum
 Judæi, tum Christiani, ut postea dicem⁹. Eleganti-
 am eas positā voluit in vocū copia quā Græcā
 & Latīnā multò superat, licet compositionem vo-
 cū non agnoscat, significationis vi & suavitate,
 præ qua Græcorum χαῖτες, ἀχῖτες sunt; lingua
 gravitate ipsiusque facilitate, quæ tanta est ut in-
 ter omnes linguas nobiles facillima sit : adeò ut
 si quis paucis mensibus quotidie quasdam horas
 huic linguæ impendat, progressus laudabiles fa-
 cturi

Eturus sit, et inter 4. vel 5. septimanas fundamenta lingua ediscere possit. Non enim necesse est Hebraicā discere ut hanc calleas; licet verò ab Hebraea prognata sit, communēque cum ea habeat literas, difficultates tamen Hebraea lingua ignoras, estque adeò regularis ut pleraque præcepta exceptionibus careant, pluræque anomala & difficilia verba in uno Bibliorum libro, vel in Homero, quā in toto Arabismo reperire liceat.

43. Utilitas verò longè maxima, non tantum ad peregrinationes per totam Asiam, Africam, & Europa partem, sed & ad scientias ediscendas, cum infinitos ferè libros habeant Medicos, Geographicos, Mathematicos, Historicos, Politicos, Chymicos, &c. præter plurimos Græcorum Latinorumque authores antiquos, etiam aliquos quos in Europa desideramus in sermonem Arabicum traductos, ita ut infinitum habeant librorum suppellectilem & Academias multas. In Africa fuisse 30. Academias, testatur Joh. Leo: In Bibliotheca Fessana libros 32000. fuisse testantur alii: et in Bibliotheca Regis Marocani, quæ in Bibliothecam Regis Hispaniarum aucta erat circa annum Christi 1610. erant libri 7800.

44. Maxima tamen ejus utilitas & necessitas est ad linguam Hebraeam & sacra Biblia intelligenda, cum Hebraea lingua, quæ mutila & exigua ex parte in veteri Testamento reliqua est, ex Arabica quæ adhuc integra est, suppleri & disci possit: multæ enim vocum Hebraicarum radices Arabicae sunt, unde Hebraica vocabula quæ semel tantum in V. T. occurrunt, ex consuetudine Arabici sermonis exponenda esse statuit Aben Esra. Comment. in Cant. Salom. ob linguarum

guarum affinitatem. Arabismis plurimis re-
 tos esse libros Scripturæ Poeticos observârunt do-
 cti, maxime librū Job (unde et lingua antiquitas
 elucet) ut dudum observavit Hieronymus,
 qui in præfatione in Job affirmat translatio-
 nem suam nullum ex veteribus sequi interpre-
 tem, sed ex ipso Hebraico Arabicoque sermone,
 & interdum Syro, nunc verba, nunc sensus,
 nunc simul utrumq; resonare: & in præf. in
 Daniele assertit Job cum Arabica lingua plu-
 rimam habere societatem. Idcirco ad Hebrææ
 linguae perfectam cognitionem multò plus con-
 fert quàm hætenus creditum fuit, ut verissimè
 assertit Brochartus: hocque ex Hebræorum
 commentariis videre licet, qui cùm illis aqua
 heret ad hanc linguam ut ad sacram anchoram
 confugiunt, & longè plura observâssent ex Ara-
 bismo, ad Sacri textûs intelligentiam, si illius lin-
 guæ fuissent peritiores.

45. Licet itaque versiones Biblicæ quas habe-
 mus Arabice, antiquitate reliquis cedant, uti-
 litate tamen ad verum textûs sensum eruendum
 multum conferre possunt.

46. Translationes verò Arabice quæ hodiè
 tum in Bibliis Parisiensibus tum in nostris exhi-
 bentur, partim à Judæis, partim à Christianis
 factæ sunt.

47. R. Saadias quem Gaon, ob doctrinæ ex-
 cellentiam vocant, tum Pentateuchum, tum
 reliquos V. Test. libros in Arabicam trans-
 tulit circa annum 900. in usum Judæorum
 popularium suorum per imperium Saracenicum
 longè latèque dispersorum, licet versio ejus
 in Pentateuchum tantum hætenus lucem vi-
 derit

derit. De authore quem sequitur in Pentateucho tacet quidem D. de Fay, in præfatione sua ad Biblia Parisiensiâ, etsi de translatione quadam libri Job Arabica, quâ Hieronymus usus est, quadam habeat, quasi hanc suam versionem ejusdem esse antiquitatis lectori insinuare vellet: certum tamen est, ut ex collatione patet, versionem hanc Pentateuchi Arabicam, non esse aliam quam illam R. Saadia, licet in paucis mutatam, contra Hottingerum & Erpenium qui aliter sentire videntur, ut ex viri doctissimi & linguarum Orientalium peritissimi notis patebit, qui Pentateuchum hunc Parisiensem cum Saadia exemplari duplici, uno MS. altero à Judeis Constantinopoli centum abhinc annis unâ cum Hebraico textu, & Onkelosi Paraphrasi Chaldaica impresso, contulit, variâsque lectiones collegit; quas, cum observationibus suis, inter alia ejusdem generis imprimenda curabimus. Reliqui V. Testamenti libri à Christianis versi sunt, ut & N. Testamentum: sed licet elegantem & satis antiquam translationem illam esse asserat Erpenius, nec tamen ipse nec qui opus Parisiense ediderunt, à quibus authoribus vel quo tempore facta sit nobis indicant, sed hoc aliorum indagini reliquerunt.

48. Datur et alia Pentat. Arabica translatio in Bibliotheca Laurentiana, ab Harit- Ibn-Sina facta, quæ teste Hottingero ex magna parte respondet editioni Græcæ, ubi verò ab ea recedit, Syriacam vel Chaldaicam sequitur.

49. Pentat. etiam Arabicum edidit Erpenius, Judeorū Mauritanorū, quem R. Saadia versionis præfert eò quod textui Hebræo magis adhæreat, adeo

adeò ut versio Interlinearis *Aria Montani* tam huic Arabica quàm Hebraeo textui ad amussim quadret. Exemplari tamen in quibusdam ab Hebraico hodierno diverso authorem usum fuisse ex locis quibusdã probat idem Hottingerus, quos unà cum iis quæ majoris momenti sunt lectionibus à Saadia codice differentibus, inter alia Lector in ultimo Bibliorum tomo inveniet.

50. Extant & alia duo Pent. Arabici exemplaria in Bibliotheca Oxoniensi secundum versionem 70. qua multis abhinc annis contulit vir doctus cum celebri nostro MS. Alexandrino 70. Seniori, cujus annotationes cū Nobilii aliisq. ad 70. versionem spectantibus, adjicere decrevimus. Dantur & varia editiones N. Test. Arab. variæque exemplaria MSS. & impressa quibus usi sumus, de quibus etiam suo loco, Lectori rationem reddemus.

51. Ante Cyri tempora sub Hebraeis nominibus כּוּת Cuth, & אֶלָּם Elam nota erat Persia; sic Joseph. antiq. l. 1. c. 7. "Ελυμων & "Ελυμαίως, ait fuisse Περσῶν ἀρχηγέτας, Persarum generis authores. Postea cū à Cyro, qui equorum usum in Persiam introduxerat, ex pedibus equites facti essent, & nemo Persarum vir bonus haberetur, si ultrò pedes iret (hac tria enim ab anno 5. ad vicesimum liberos docuisse asserit Herodotus, ἵππικόν, καὶ τοξικόν, καὶ ἀνθιζέον, equitare, sagittare, & vera loqui,) Arabicè verò

فارس pharas est equus & فارس pharis eques
Hebraicè פָּרַס paras, hinc ex hac subita mutatione regio dicta est פָּרַס Paras & incolæ פֶּרְסִי Persæ, quasi dicas equites; unde, ut observat

servat doctiss. Brochartus, nec in libris Moysi, Regum, Esaiæ, vel Jeremie, Persarum fit mentio, quia ante Cyrum scripti sunt, qui occasionem mutari nominis dedit: at in Daniele et Ezekielo, et in libris Chronic. Esr. & Esther, quorum aucthores vel Cyro coevi, vel post eum vixerunt, Persarum frequens est mentio, multaq; vocabula occurrunt Persica, ut Dan. 3. 2. Neh. 2. 8. Esth. 3. &c. quæ sine huius lingua cognitione perfectè explicari vix possunt.

52. Licet autem ex multis mutationibus quæ in Persia acciderunt per gentiũ variarum irruptione, et mixturã, quæ eam subjugarunt, Romanorũ sc. Arabũ, Turcarum, &c. lingua eorum multũ mutata sit; ex multis tamen antiquis Persarum vocabulis, in Scripturis & antiquis auctoribus repertis, quæq; adhuc apud Persas manent, (ut videre licet apud eundem Brochartum) constet, veterem Persarum linguam non periisse funditus, sed manere adhuc ejus reliquias. Ex quo tamen Muhammedana impietas in Persia recepta fuit, ut Religionem sic literas seu characteres Arabes Persis dedere, adeo ut quis sit proprius & antiquus Persarum character, hodie ignoretur.

53. Quod ad versiones Biblicas attinet, certum est ex Theodoro, Chrysostomo, Hieronymo, & aliis qui circa annũ 400. floruerunt, ut in alias sic in Persicam linguã, Scripturam antiquitũs fuisse versam; an vero antiqua istius versionis aliqua adhuc supersint reliquia post eversam illi Religionem Christianam & introductam Muhammedanam, nullibi, quod sciam, constat.

54. Hæc tantum habem⁹ Persica, quæ, ob rationes quas

quas alibi (Deo dante.) reddemus, editioni nostræ inferere, non inutile iudicamus.

1. Pentateuchum Persicæ, quem ex Hebræa in linguam Persicam transtulit Jacobus Thamasius, vel Tufius (ab urbe Tus, propter Academiam celebri, denominatus) in usum Iudeorum, in Persia degentium. Hunc typis mandarunt Iudei literis Hebraicis, Constantinopoli, anno 1551, unâ cum textu Hebraico, Arabicâ Saadia, & Chaldaicâ Onkelosi versionibus, de quibus suprâ: voces verò obscuras & difficiles Persicè non reddidit, ut nec multa bestiarum & avium peregrina nomina, præsertim Levit. 11. quorum significatio genuina tum Rabbinos, tum nos latet. Hanc verò versionem ex Hebræis in Persicos characteres transcriptam, cum Latina interpretatione, Jonathanis etiam (quæ dicitur) & Hierosolymitana paraphrasi, appendicis loco ad vetus Testamentum adjicienda remittimus: ita tamen ut si quis hæc in uno volumine cum reliquis Pentateuchi versionibus compingere velit, commodè id liceat.

2. Psalmorum versionem Persicam quam ex Oriente attulit vir doctus & linguarum Orientalium callentissimus: quam pro propensa suo & hanc editionem Biblicam animo, communicare paratus est.

3. Evangelia Quatuor Persicè reddita, quæ cum versione Latina evulgare decreverat Abrahamus Wheelocus nuper lingua Arabica professor Cantabrigiæ, sed præmaturâ morte ereptus, opus inceptum perficere non potuit. Hanc tamen versionem ex MSS. variis invicem collatis, unâ cum versione Latina cum ad N. Testamentum

stamentum accedemus. publici juris faciemus.

55. *Ethiopiam olim Hebraicè* לוד *Lud vocatam, & Ethiopes Ludim, seu Ludeos, contra veteres qui Chus Ethiopiam esse crediderunt, valide probat doctissimus Brochartus Geograph. Sacra. l. 4. c. 2. 3. & 16. De his vaticinatus est Esaias cap. 66. 19. ubi de conversione gentium per prædicationem Evangelii loquens, eos qui evasuri erant cladem quam genti Judeorum interminatus erat Deus, sc. Apostolos eorumque discipulos, in Tarshish, Pul, & Lud qui arcum trahunt, gloriam suam inter gentes celebraturos prædicit, quod impletum erat cum ex illa gente Eunuchus à Philippo baptizatus Evangelium Ethiopibus tanto successu prædicavit, ut in hodiernum diem per tot secula, fides & Ecclesiasticum regimen sub Abuna suo, qui Patriarcham Alexandrinum agnoscit perduxerint. Eunuchus ille erat Dynasta Candaces Regina Ethiopum, Candaces enim nomen Ethiopum Reginis commune erat, ut ex Plinio, l. 6. c. 29. Strabone lib. 17. 1. Dione in Augusto aliisque videre licet. Rex verò Ethiopia qui longè latèque multis populis per Africam imperat, à multis vocatur Presbyter Johannes seu Pretegiannus, quem, contra Scalligerum, Regem Abyssinorum esse volunt, errore manifesto, cum certum sit in ultimis Asia finibus non in Africa ante 400. annos regnasse re-*

gem Christianum qui sermone Persico پادشاه

فرشتگانی

Padesha Prestigiani, id est, Rex

Q

Apostolicus

Apostolicus vocabatur, unde Presbyteri Johannis nomen ortum.

56. *Aethiopes autem in ritibus sacris, Coptitis seu Aegyptiis maxime similes esse; testantur ritualia, & liturgia utriusque genti communes, de quibus videatur Kircherus de Coptitarum moribus, lib. 1. c. 9. Aram etiam martyrum usurpant, cum in dira illa persecutione Dioclesiana, non Aegyptii tantum sed & Aethiopes martyrii gratiam adepti sint, unde erat, quod Aninus Gratia ab iis dicebatur, licet perspicax Scaliger unde sic dictus esset se ignorare profiteatur. Causam hujus affinitatis præcipuam esse liquet quod Ecclesia Aethiopica una cum Aegyptiaca uni episcopo Patriarchæ Alexandrino subiecta erat, hodie enim licet Abunam seu Primatem quandam inter se habeant, tamen consecrationem ejus à Patriarcha Alexandrino. (cujus sedes est Caire) petunt, uti refert Damianus à Goës: ritus enim & consuetudines Ecclesiam & ejus Antistites comitari, passim testantur historię; unde est, quod, ut eosdem ritus Idololatrias olim coluisse Aegyptios & Aethiopes testatur Diodorus, sic unam eandemque Ecclesiam fuisse testantur præter Nicephorum, Zonaram, Cedrenum, Chron. Alexandrinum, etiam ritualia Aethiopica quæ in Bibliotheca patrum extant.*

57. *Ex relatione sacerdotum quorundam Abyssinorum refert idem Kircherus duplicem apud ipsos fuisse characterem, unum antiquum, Sennarianum dictum (quem & Sanctum vocant) quo libri sacri quondam conscripti erant; quo soli sacerdotes & viri docti utebantur: alterum vulgarem & communem, qui adhuc manet, quo etiam libri*

libri sacri olim & hodie scribuntur, hoc verò hodie promiscue utuntur omnes : & hunc characterem volunt esse *Æthiopica* lingua proprium quem *Geets*, seu *Liberum* vocant, eò quod à nullo alio originē duxerit, ut ipsi gloriantur, illum verò *Surianum* vel *Chaldaicum*, unde à quibusdam lingua *Æthiopica*, *Chaldaica* vocatur, Potkenio sc. Baronio & aliis.

§8. Utilitatē verò hujus lingua qd. attinet, antiquā habēt *Æthiopes* toti⁹ scripturae versionē, quae si ipsis credendū sit, ipsis Apostolorum temporibus facta est, nec enim aliā à primò recepta fide Christiana habuisse probari potest, Alvarez Hist. *Æthiop.* c. 159. qui multis annis apud *Æthiopes* vixit, affirmat ipsos scripturā legere linguā *Tegianā* quae *Abassinorum* est dialectus: est enim *Tegia* pars *Habassiae* quae primò Christianismum recepit, in quam linguam tam *Vetus* quam *Novum Testamentum* translata fuisse ex *Chaldaica* vel *Syriaca* affirmat *Sabellicus*, in supplemento Hist. lib. 8. Liturgiam etiam celebrant linguā propriā, licet *Chaldaea* inter ipsos pro doctorum lingua habeatur, ut Alvarez, Postellus & alii tradunt. Quod verò suspicatur vir doctus *Evangelia* *Æthiopica* versa fuisse non ante 300. annos, & fidem à *Maronitis* è monte *Libano* *Æthiopes* habuisse cum Pontifici Romano se subjicerent, alibi expendemus.

§. Qui hodie impressi sunt libri *Æthiopici*, sūt *Psalmi Davidis*, qui tum *Romae* tum *Coloniae* editi, *Canticum Canticorum*, & *Testamentum Novum Rom.* impressum, sed multis mendis scatens. Hos, et si quos alios scripturae libros comparare possumus ex optimis exemplarib⁹ emendatos,

licet in nullis Bibliorum editionibus hætenus extantes, Bibliis nostris non sine Ecclesia commodo adjiciendos duximus.

60. Jam ut ad Græcam & Latinā versionē accedamus: Celebris est 70. interpretum versio ut quæ prima erat omnium veteris Test. quod singulari Dei providentiâ in linguam latissimè propagatā versum erat, ut viam gentibus pararet, ad Evangelium, per adventū filii sui, recipiendum. Hac usi sunt Judæi in Synagogis ab ultima antiquitate, hac usq̃ etiam Ecclesia primitiva & veteres scripturæ interpretes, à quibus omnis Theologiæ & librorum sacrorum intelligentia nobis derivatur, adeo ut omnia fere quæ habemus in Theologia, & in Bibliorum cognitione, huic versioni debeamus, imò exigua esset absque hac lingua Hebrææ cognitio, ut ostendit Capell. Crit. lib. 6. c. 10. Nobilissimum itaque hoc Ecclesiæ & Synagoga monumentum, quoad fieri poterit integritati suæ restituere opera pretium esse nemo dubitat, quod in editionibus Complut. Regia, Paris. hætenus vix tentatum est, in Bibliis nostris quid præstitum sit judicet lector æquus.

61. Autographum ipsum quod Ptolomæo obtulerunt 70. Seniores, in Bibliotheca sua celebri Alexandrina Rex collocavit, quæ postea tempore Julii Cæsaris, magno & nunquam satis dolendo reipub. literaria damno, incendio conflagravit, exemplaria verò plurima inter Judæos fuisse certum est, cum publicè ab ipsis lecta esset hac versio, & cum magna veneratione ubique recepta, sic enim Azar. p. 26. Meor enajim. קיום הפתרון
: מאת כל עדה יהודיים confirmatio interpretationis

prætationis (Græcæ) fuit ab universo Israelitarū coetu. Apud Christianos verò in tanto honore fuit, ut referente August. de Civ. Dei. l. 18. c. 43. tanquam sola esset sic receperit Ecclesia, eaque utantur Græci Christiani, quorum plerique, utrum sit alia aliqua ignorant.

63. Origenes verò, (quem Hieronym. præf. in lib. nom. Hebraicorum, post Apostolos Ecclesiarum magistrum, neminem nisi imperitum negare asserit) Primò, Aquila, Theodotionis & Symmachi versiones ex Hebræo Græcas unà cum 70 translatione per columnas varias disposuit, quibus sibi mutuò omnes respondebāt; hæc autē volumina appellavit Tetrapla, quæ cum magno applausu recepta essent, duas alias columnas addidit prioribus parallelas, in quarum una textus Hebraus literis Hebraicis inscriptus erat, in altera, idem Græcis literis, unde Hexapla dicta sunt: Postea verò duabus aliis versionibus etiam Græcis ex Hebræo factis, in doliis quibusdam reperiis Hiericunte et Nicopoli, sex prioribus columnis adjunxit, unde Octopla dicebantur. Hoc verò & opus perfectum erat, tantæ etiam estimationis, ut opus Ecclesiæ vocatum sit, quod postea quia carius veniret, Eusebius et Pāphilus publici juris fecerunt, collocando in Bibliotheca Casariensi: Cumque magna ista volumina pauci parare possent, aliud opus aggressus est idem Origenes, versionem sc. 70 edidit à reliquis separatâ quâ cum Hebræo textu contulit, positis asteriscis ubi aliquid ex Hebræo addidit, quod ex Theodotionis versione mutuavit (quæ ad 70 reliquis propius accedebat) & obelis ubi aliqua habebant 70 quæ non erant in Hebræo. Hujus verò exemplaria ut

facile

facile parabilia, Bibliothecas omnes etiam privatas implerunt: Quumq; plures exemplaria transcriberent, asteriscos verò & obelos (quos posuit Origenes ut vera 70 lectio servaretur, & à Theodotionis additamentis distingueretur) sive negligentia, sive alia de causa saepe omiserint, inde mixta facta est versio, adeo ut difficile esset nisi in Origenis Hexaplis, vel in exemplaribus quibus publicè usa est Ecclesia Græca, vel ex aliis vetustis exemplaribus quorum multa post Origenem per multa secula servata esse veri simile est, veram & genuinam 70. lectionem habere, & hac potissima causa est cur multi genuinam 70. versionem extare hodie negent.

63. Omisissis verò questionibus variis quæ de hac editione inter doctos agitantur: An alia aliqua versio facta sit ante hanc à Judæis Alexandrinis tempore Alex. Magni? An tempore Ptolomæi Philadelphi, an Philometoris hac facta sit? An tantum 5 libros Moysis an totum vetus Testamentum transtulerint? Quibus exemplaribus usi sint, & quibus characteribus descripta essent, vulgaribus sc. seu Chuthæis an sacris? An sp. Sancto afflati essent, an nudi interpretes? An vera sint quæ de separatis cellulis, miraculoso omnium consensu, & de 72, diebus quibus factam esse hanc versionem volunt, narrantur? De Aristee qui historiam hanc primò conscripsit autoritate: De Josephi, Philonis, &c. testimoniis: An ad verbum transtulerint an pro libitu, addiderint, ademerint, mutarint? De 13. locis quos tradunt Rabbini à 70. mutatos & in eis à textu Hebræico ipsos discessisse: De jejunio quod fingunt Judæi propter legis translationem celebrari:

celebrari: De vero Origenis asteriscorum, obeliscorum, lemniscorum & hypolemniscorum usu: An varia lectiones ex hac versione colligi possint? An ubiq³ cum ab Hebræo hodierno differt juxta illum corrigi debeat? De computo Græcorum secundum versionem 70, &c. His inquam & aliis hujusmodi omissis, de quibus alibi in tractatu peculiari, hac in præsentiarum aqvis lectoribus considerata proponimus.

1. Versionem quandam Græcam celebrem fuisse, veteris Testamenti per 300. fere annos ante natū Christum, ab Ecclesia Judaica magno applausu receptam, & 70. interpretibus adscriptam, quæ à Judæis per totam Asiam, Syriam, & Ægyptum publicè in Synagogis prælecta erat, & exposita, cum Hebræorum textum vix unus è centum intelligeret.

2. Pleraque testimonia quæ à Christo & Apostolis ex V. Testam. citantur, secundum Græcam versionem proferri, etiam si in locis ubi quædam discrepantia verborum inter Hebr. et Græc. esse videatur. Quod enim Hieronymus, & post ipsum alii, asserunt Apostolos nunquam testimonia ex 70. protulisse nisi cum Hebræo codice convenirent, & Epistola ad Hebræos à veteribus contradictum fuisse, eò quòd testimoniis utebatur ex 70. depromptis, ex locorum inspectione apertissime deceptos fuisse demonstratum est à pluribus; imò vix unum aut alterum locum cum Hebræo convenire, quosdam nec cum Hebræo codice nec Græco, verbis scilicet in sensu cum utrisque concordant. Hac enim, & alia ex zelo in Hebræum, cujus linguæ ante plerosque sui temporis peritus erat, in præjudicium omnium versionum ipsam

sum scripſiſſe conſtat. Miſerum verò effugium eſt viri cujuſdam docti, ſc. loca parallela quæ ab Apoſtoliſ & Evangeliſtis adducuntur non ex Græca verſione citata fuiſſe, ſed ab Apoſtoliſ de novo reddita, prout ipſiſ viſum fuerit, ac poſtea in omnia Græca exemplaria τὸν 70 à ſcribiſ vel interpretibꝯ poſt Apoſtolorum tempora verbatim tranſcripta & inſulta eſſe; Hoc ab omni veri ſpecie ita alienum eſt, ut nominâſſe apud cordatos omneſ eſt conſutâſſe, ſeriam enim conſutationem non meretur. Quantum verò authoritatis huic verſioni vel inde accedat, quod ipſi primi fidei doctores qui inſallibilem Sp. S. aſſiſtentiam habuerunt, tum in diſputationibꝯ cum Judeiſ testi-monia inde peterent, cùm in Oraculiſ ſacro ſanctiſ N. Teſtamenti ex hac verſione testi-monia Spiri-tuſ ſancti authoritate ſacrata reliquerint, cùm in promptu ipſiſ eſſet, ſi neceſſarium ipſi judicâſſent verſiones alias in uſum Eccleſiæ ex fontibꝯ Hebraicis conſicere, ſi tam deſpicatim de hac translatione judicâſſent ac neoterici quidam, qui pleno ore convitiâ in ipſoſ 70 eorumque verſionem etiam cum in maxima extabat puritate conjiciunt, pio & prudenti lectori judicandum relinquo.

3. Eccleſiam Græcam & Latinam per 400. annos uſque ad Hieronymi tempora hanc verſionem ſolam recepiſſe, hanc unicam & quæ ex ipſa facta ſunt translationes tum publicè tum privatim uſurpâſſe, hanc patreſ & ſcriptoreſ commen-tariis illuſtrâſſe, & ex iis plureſ ut ſummæ authoritatis prædicâſſe, nam ut ex Auguſt. ſupra diximus; Hanc tanquam ſola eſſet recepit Eccleſia, et inter Græcoſ plerique an alia eſſet.

esset ignorabant. Philastrius verò Hæres. 39. 40. ait, quòd Ecclesia Catholica hanc colit, legit, & prædicat, alias autem (sc. Aquilæ, Theodotionis, & Symmachi) supervacaneas & contrarias tantæ editioni contemnit. *Qua enim ab Aquila, Theodotione & Symmacho, Hæreticis & apostatis Judeis facta erant nunquam Ecclesia publicè approbavit, solâ exceptâ Theodotionis versione Danielis, quam certis de causis in Ecclesiis legi permisit, adeo ut tres istæ versiones, unâ cum 5 & 6 anonymis quas Origenes Hexaplis addidit, jam penitus extinctæ sint, nullæque illarum reliquie nisi in quibusdam veterum scriptis hodiè inveniuntur. Lucianus verò Martyr, & Hesychius, novas nunquam attentârunt versiones, sed tantùm veterem 70. versionem à mendis quibusdam purgatam ediderunt. Quod enim asserit Hieronymus præf. in Paralip. de tribus editionibus quæ in variis Ecclesiis singula obtinebant, quòd Ægyptus sc. & Alexandria, Hesy. hii editionem sequebantur, Constantinopolis usque ad Antiochiam, Luciani Martyris, mediæ verò inter hasce provincie Palestinos codices ab Origene elaboratos & ab Eusebio & Pamphilo divulgatos, quasi insignis aliquis esset inter hasce editiones differentia. Hoc pro more suo (ut observat vir doctus) hyperbolicè scripsit, nec enim aliquis ex patribus de varietatibus istarum editionum alicujus momenti conqueritur, & ut omnes perspicere possint, patrum qui in variis istis regionibus scripserunt magnus est ubique in 70. textus relatione consensus.*

E s

Aliud

Aliud enim est de vulgaribus loqui-exemplaribus quæ plerumque ex scribarum festinatione & lucri desiderio vitiose scripta erant, aliud de exemplaribus quæ erant in publico Ecclesiarum usu, quæ diligenter & accuratè scripta erant & per optimorum exemplarium textum emendata. Quum autem Hieronymus versionem suam ex Hebræo instituisset, non statim ab Ecclesia Latina recepta fuit, sed à multis Episcopis contradicendum est, & inter alios S. Augustinus per diocesin suam publicè legi non permisit, tam altas radices fixerat in omnium animis veneranda Græcæ versionis æstimatio, imò Apologias sæpe Hieronymus scribere coactus est, & profiteri sibi nunquam in mentem venisse Græcæ versionis vel tantillum derogare, quam sacrosanctam agnoscit, eamque in Hexaplis puram & incorruptam asservari fatetur, & à se in Latinam versam fuisse antequam Hebraica aggressus est, ut non uno in loco videre licet, sc. Apol. 2. cont. Ruffin. Proœm. quest. in Genes. Epist. ad Suniam & Fretelam, præf. 2. ad lib. Paralip. &c. Imò licet Hieronymi versio à pluribus avidè legeretur, utpote nova, tamen antiquam Vulgatam Latinam ex 70. factam statim abolere non potuit, nam Greg. Mag. tempore utraque in usu erat, ut ex ejus scriptis constat, donec tandem ex utraque coaluerit hodierna Vulgata, ut non tantum Protestantium plerique, sed & inter Romana Ecclesia doctiores, multi statuunt, ut statim videbimus.

Non tamen affirmo versionem Græcam unquam divinam habuisse authoritatem, licet ex antiquis

antiquis multi ita loqui videantur: Interpre-
 tes enim, non Prophetas 70 seniores fuisse ut
 olim Hieronymus verissimum existimo, ideoque
 mirum est Joh. Morinum virum aliàs doctissi-
 mum statuere tam Græcam 70 quàm Vulga-
 tam Latinam divine authoritatis esse, cum
 inter se sapissimè discrepent, & contraria affir-
 ment; ut in Chronologicis, quæ nullo modo recon-
 ciliari possunt, quod & ipse tandem fateri
 cogitur: nec enim necessarium est ad fidem in
 populis ingenerandam versionem omnino infal-
 libilem habere, cum de factò constet nullam in-
 ter innumeras quæ hodiè in Europa extant
 versiones, esse divinæ & infallibilis authorita-
 tis; fides enim nititur autoritate seu vera-
 citate Dei quæ semper certa & infallibilis,
 licèt media omnia infallibilia non sint, ut lo-
 quuntur Scholæ: versiones enim eatenus tantum
 authoritatem habent, quatenus cum primis
 Autographis concordant; sufficientia verò sunt
 fidei media, cum omnia ad salutem necessaria
 contineant, sine ullo errore contra fidem &
 mores. Talem itaque authoritatem in Ecclesia
 Græca & Latina habuit hæc versio, ut inter
 omnes primas haberet, quodque nihil fidei vel
 bonis moribus contrarium, sed omnia salutaria
 dogmata in se complecteretur; varietates enim
 tales sunt, ut quæ necessario credenda sunt non
 evertant, vel quæ credenda non sunt, non doce-
 ant, ut optimè Heins. proleg. in exercit.

4. Veram & genuinam 70. versionem

- *Origenis Hexaplis conservatam fuisse. Hoc prater Ecclesia testimonium qua iisdem exemplaribus publicè in Ecclesiis usa est, quibus Origènes, etiam fatetur ipse Hieronymus, qui maximè inter veteres huic versioni minùs æquus erat, ut propriam in ejus locum surroga- ret in Ecclesia Latina : Inter multa quæ ex ipso afferri poterunt, hoc unicum initio Epist. ad Suniam et Fretellam, satis erit. Hoc interest (inquit) inter utramque, (Vulgatam scil. editionem, & eam quæ in Hexaplis) quod *κοινὴ* pro locis et temporibus et pro voluntate scriptorum veterum corrupta editio est, ea autem quæ habetur in ἑξαπλόῃς et quam nos vertimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta et immaculata 70 Interpretum translatio reservatur; Quicquid verò ab hac discrepat nulli dubium est quin ita et ab Hebræorum authoritate discordet. Non dico cum Marino, versionem 70 Apostolorum tempore cum Hebræo per omnia concordasse, et quòd differentie quæ jam conspiciuntur corruptelæ sunt quæ ante Originē Hebræos codices invaserant; hoc enim facillimè refutatur ex Onkelosi et Jonath. paraphrasibus quæ omnium consensu circa Christi tempora scripta erant, & in omnibus fere cum hodierno codice Hebræo ubi à 70. variat, conveniunt. Nec etiam 70 viralem per omnia cum hodierno Hebræo unquam convenisse existimo; Loca enim*

nim multa variantia semper fuerunt ab antiquis notata, uti ex Origenis Epist. ad Julium Africanum, tum ex omnibus fere veterum monumentis constat, quæ ex triplici fonte emanarunt 1. Ex scribarum incuria & negligentia, vel temeritate & audaciâ. 2. Ex ipsorum interpretationum hallucinatione circa literas similes, vel voces homonymas, vel fortè quòd quadam pauca consultò aliter ob certas causas transtulerint ut quidam arbitrantur, de quo tamen dubitatur. 3. Ex exemplarium Hebraicorum varietate, quæ licet in omnibus quæ ad fidem & mores spectant convenirent, in quibusdam tamen levioribus discrepasse tempore 70. seniorum, sicut postea Hieronymi tempore, & tam ante Masoritarum criticam (cùm multo rigidiores essent Judæi, ad superstitionem usque, in codicum suorum conservatione, quam ante Antiochi tempora) quâ postea variasse, ut et hodie variare Babylonica ab Europæis notum est, nullus dubito. Nullum enim privilegium Judæis pro veteri, præ Christianis pro Novo Testamento concessum novimus, vel providentiam divinam eorum codicibus magis invigilasse quàm Christianorum, ut cùm multe variantes lectiones in Græcis Codicibus etiam antiquissimis occurrant, codices Hebræos immunes esse credendū sit: Quod enim quidā superstitiose verentur, ne hac modo vacillet fides, & de salutis doctrina actum sit nisi eandem scribis à vana p[ro]notia quam ipsis scriptoribus sacris tribuamus, vanum & frivolum est: Cùm enim de facto constet lectiones varias inveniri in antiquiss. & probatissimis codicibus, quod negari à nemi-

ne

ne possit nisi oculos occludat, quam absurdum est ob consequentias fictitias quas quidam sibi imaginantur, negare quod palam & omnibus notum est? hoc enim est, ac si quis quum solis Eclipsim oculis conspiciat, negaret tamen hoc fieri posse, quia tabula Prutenica nullā tali hora futuram prædixerāt. Licet verò tã ipsorū qui tales consequentias metuunt intersit quam nostrā, ad eas respondere, quam dilutum tamen sit argumentum quivis facile perspicere potest. Quis enim ita argumentantē non rideret? In Livii scriptis errata quedam irrepserunt librariorum incuriā, ergo vacillat tota Romane historię fides, vel nihil certi habemus de Cesare, Pompeio & aliis, vel in Aristotelis & Platonis libris, exemplaria in quibusdam variant minutis, ergo nihil certum est in eorum Philosophia. Hoc profectò esset omnem historiarum fidem de mundo tollere, & libros omnes antiquos ut corruptos abjiciendos statuere. Præterea multò magis invigilavit Divina providentia uti suprā diximus in hisce codicibus conservandis, ita ut immunes sint in omnib⁹ quæ ad fidem & salutem necessaria sunt, & in articulis omnibus fundamentalibus, inter codices ab Ecclesia receptos Hebræos, Græcos, Syriacos, Latinos, &c. summa sit consensus. Serio itaque responso indignos esse vult. Heinsius, qui aut variasse olim in quibusdam libros, aut ex iis min⁹ emendatos codices cum cura restitutos negent, proleg. in exerc.

5. Veram 70. versionem quæ in Hexaplis olim extabat, hodiè extare, & non periisse, licet in multis scribarum incuriā vel injuriā temporum vitiatam, quod omnium librorum
fors

sors & conditio est, ita tamen ut eadem translatio dici possit & debeat. 1. Enim versio hæc in Ecclesia Græca publicè semper usurpata erat & adhuc usque diem retinetur, nec aliam ab ipso nascentis Ecclesiæ primordio unquā habuit; cūque in quotidiano usu semper fuerit, in Ecclesiis publicè prælecta, à patribus Græcis commentariis illustrata, in concionibus populo exposita, & ut Sacrosancta in magna semper erat veneratione, cur non hanc æquè puram conservare posset Ecclesia Græca, ac Judæi Hebraicum textum; Romana Ecclesia Vulgatam Latinam, Antiochena Syriacam, planè non video, præsertim cū Ecclesia Græca, nec amplitudine, nec viris sanctitate & eruditione claris, nec Episcoporum zelo in ritibus moribusque antiquis conservandis Romana, vel aliis cesserit, & 70. versionem quæ in publico usu fuit accuratè semper distinxerit ab Aqu. Theod. & Symmachi versionibus, quæ quia in publico usu nunquam erant penitus evanuerunt. 2. Præterea si conferatur hæc versio cum Hebræo, infinita invenientur loca in quib⁹ desunt quæ in Hebræo habentur, unde constat hanc non eandem esse editionem quam Origenes asteriscis suppleverat ex aliis versionibus. 3. Qui Scholia & commentarios ediderunt, ubique fere notant, ubi Aq. Theod. et Sym. &c. aliter ac 70. reddiderint, imo ipse Hieronymi Prophetarum versio ubique fere cum hodierna consentit. Criterium quoddam annotant quidam viri antiquitatis studiosi, ex quibus veram 70. versionem quæ Origenis tempore extabat, etiam in quibusdam exemplaribus adhuc haberi demonstratur; si enim exemplar aliquod ca-

reat

reat supplementis quæ sub asterisco addebat Origenes ex Hebræo, habeat verò sententias quas testantur veteres obel̄ notatas ab Origene, quia non erant in Hebræo, transpositiones etiā habeat versuum & capitum quorundam quæ testantur veteres aliter in 70. quàm in Hebræo collocari, si denique concordet cum iis Scripturæ partibus quæ apud veteres reperiuntur, vel in Latinam versæ vel commentariis expositæ, vel in scriptis suis citatæ, hoc exemplar verū & genuinum esse quis negare poterit? Jam si quis hæc applicaverit quibusdam editionibus quæ hodiè extant, sc. Aldinæ quæ Venetiis prodiit An. 1518. aliisque quæ Aldinam sequuntur, sc. Argentoratensi 1526. Basileensi anno 1545 (nam alteri⁹ 1526 Latina est pura puta Complutensis) & Francofurtensi, Anno 1597. quæ editiones fere cum Aldina consentiunt, nisi quòd capita & versus in quibusdam ad normam Hebræam reposita sint, & quedam in aliquibus ex Complutensi interpolata, per nimiam eorum audaciam quæ editiones procurarunt, maxime verò cum Romana, quæ secundum exemplar Vaticanum MS. nobilissimum, ante Hieronymi tempora scriptum, aliæque, elaborata erat, expertus comperit hæc ipsa esse Hexaplorum apographa, et verissima tōv 70 versionis quæ ab antiquis celebrata fuit antitypa, paucis ut antea dictum exceptis quæ substantiam religionis nullo modo spectant.

64 Quod verò ad editionem Græcam quæ in Complutensi primum, postea in Regiis, & nuper in Parisianis Bibliis extat, attinet, hanc in multis ad Hebræum hodiernum adaptarunt, reseratis, appositis

positis, transpositis variis, ut Hebræo textui responderet, adeo ut mixtam & interpolatā versionem confecerint, quam quidem pro moderni Hebræi Codicis translatione Græcā haberi posse concedo, nec non rationes suas fortasse habuisse viros doctos cur hoc fecerint, at pro vera 70 versione quæ à patribus tantopere celebrata fuit nequaquam esse habendam apertè constat, cum omnium maxime inter editiones quæ hodiè extant, ab ea distare ex dictis patet: unde Doctiss. Masius in 21. Jos. affirmat, meram esse inscitiam si quis dicat Complutenses purā 70. interpretā translationem dedisse; nec minori inscitia laborant, qui de 70 sinceritate ex omnimoda cum Hebræo hodierno vel Vulgata Latina aliāve versione conformitate pronunciant. Scripsere ex patribus multi commentaria in magnam Bibliorum partem, Chrysostomus, Augustinus & alii, Hieronymus Prophetas ex Hexaplis transtulit, scripsit Procopius in Esaiā, ipsumq; exemplar cum Procopio typis editum descriptum est ex Abbatis Apollinarii exemplari, in quo testatur Apollinarius se illud diligenter cum ipsius Origenis Hexaplis in Bibliotheca Casariensi, et etiam cum Tetraplis contulisse, et obelos et asteriscos in margine notasse. MSS. vetustissima quædā habuit Doctiss. Masius Syriaca, ante mille annos scripta, quæ ex Græco exemplari quod in Hexaplis in eadem Casariensi Bibliotheca repositis exscriptum

exscriptum erat Syriacè verſa, de quibus ipſe præſ. in Joſuam, quibuſque in Joſue editione uſus eſt; citantur quædam ex 70. per Clementem in celeberrima illa Epistoſa quam edidit Patriciuſ Juniuſ. Jam ſi quiſ editiones prædictaſ, maximè Romanam cum iſtiſ contulerit, omnia ſibi invicem reſpondere penè ad amuſſum reperiet. Dolendum itaque viroſ doctoſ, ita affectibuſ & partium ſtudiis abreptoſ inveniri, alioſ quidem ſub prætextu aſſerendæ Vulgatæ Latine, alioſ ex oppoſito ſub ſpecie defendendi Hebraicam veritatem, ut in antiquiſſimam & ipſa canicie venerandam hanc 70. verſionem, ſacrum depoſitum ab Apoſtoliſ Eccleſiæ traditum, quo obſtetricante nata, quo lactante nutrita erat, quo dirigente orbem occupavit, & Chriſto ſubjecit, ita iniqui ſint, ut omni authoritate ſpoliatam tantum non pedibuſ conculcent; qui nec Judoꝝ ante Chriſtum, nec ipſiuſ Domini ac Apoſtolorum, qui ipſam ſapientiaſ uſurpârunt, nec primævæ puræque Eccleſiæ rationem ullam habeant. Habeat ſanè Textuſ Hebraeuſ, prærogativam fontis, habeat etiam Vulgata Latina locum ſuum, Græca tamen apud omneſ cordatoſ & moderatoſ viroſ, qui de iſtiusmodi rebuſ optimè judicare nōrunt, ſemper in honore erit.

65 Licet autem editio Romana omniū quæ hætenuſ extant maximè pura ſit & genuina, in cujuſ editione per 9. annos à multiſ viriſ doctiſ

Etis desudatum est, non-tamen ex omni parte
 absolutam esse observârunt viri doctissimi, i-
 ta ut fortasse adhuc pumice critico indigeat:
 Cúmque M. S. habeamus versionis 70 quod
 Alexandrinum vocamus, ex Bibliotheca Re-
 gia desumptum, ipsi Vaticano nee antiquitate,
 nec sinceritate cedens, de cujus editione vir do-
 ctus Patricius Junius multis abhinc annis co-
 gitavit, ejusque librum unicum Johi scil. Lon-
 dini, speciminis ergo, promulgavit, unde ma-
 gnam per orbem Christianum inter viros doctos
 expectationem de ejus editione excitavit: De
 hoc nobilissimo & antiquissimo monumen-
 to, quod Bibliis nostris adjiciendum duxi-
 mus, aliquid breviter præfari libet. M. S. hoc
 ex Alexandria secum attulit Cyrillus Lu-
 caris nuper Patriarcha Alexandrinus, cum
 ad sedem Patriarchalem Constantinopoli-
 nam promotus esset, tanquam magnum Orien-
 tis Thesaurum, illudque Regi nostro qui ma-
 gnum librorum impressorum suppellectilem ei-
 dem Cyrillo misit, per D. Thomam Roe equitem
 auratum Regis apud Turcarum Imperatorem
 legatum, dono dedit, quod ut pretiosissimum
 αμύδιον in Bibliotheca sua Regia asservari
 jussit. Scriptum verò erat (ut testatur idem
 Cyrillus propriâ manu ad initium libri,) per
 S. Theclam prout fama erat apud Alexandri-
 nos ejusq; Thecla nomen libro inscriptum erat,
 quod jam oblitteratû non conspicitur: licet verò
 quod

quod de Thecla asserit incertum sit, liber verò, rō quād fortasse ad Thecla Monasterium aliquod pertinebat, ejus nomen inscriptum habuit, & fama fallaci parum tribuendum: summa tamen antiquitatis esse multa sunt quæ arguunt, scriptio sc. modus, magnis enim seu uncialibus literis antiquis in pergamento descriptus est, sine ulla versuum, capitum, vel verborum distinctione, sine ullis accentibus vel aspirationis notis, quæ à Grammaticis fortè tunc nondum inventa erant, adeo ut unum quasi verbum continuatū videri posset, quale de antiquis Bibliorū codicibus Hebraicis, longè ante Masorethas testantur quidam ex Rabbinis, & de Pindari aliorumque pœtarum Græcorum pœmatis affirmant alii, sectiones tamen quasdam habet, & in 5. libris sc. Job. Psalm. Eccles. Proverb. & Cantic. ut apud antiquos, in 5. lxx quosdam partitus est, ut ex libro Job à D. Junio evulgato videre licet.

In N.T. præter dicta, alia sunt quæ summam antiquitatem spirant, de quibus alibi, ad finem verò libri, annexa sunt Epistola due, una integra & genuina sine dubio, sc. celeberrima illa apud antiquos Clementis Romani & Pauli discipuli ad Corinthios, quæ post sacras literas maxima erat authoritatis, & in Ecclesiis quibusdam publicè legebatur, quam cum supra mille annos intermortua jacuisset, magno Ecclesiæ commodo Typis evulgavit idem D. Junius cum versione Latina, & notis ad calcem doctissimis: altera verò lacerata & imperfecta, ab eodem tamen publici juris facta, quæ licet D. Grotio pri-

mi seculi esse videatur & ante constitutum Ecclesiarum consensu Canonem scripta, Clementisque nomen praeseferat, alterius tamen Clementis esse antiqui iudicaverunt.

67. Hujus verò *M S.* licet magnus sit cum Vaticano consensus, adeo ut se mutuo confirment, omniâque argumenta quae à *Morino* proferantur ad probandam Vaticani sinceritatem, etiam huic nostro quadrent; cum tamen illud ex *Luciani Martyris*, hoc verò ex *Hesychii* editione multis esse videatur: *Hesychii* enim exemplaria *Alexandria* in usu publico erant teste *Hieronymo*, unde in minutis quibusdam, varietates quadam occurrunt, praesertim in propriis nominibus, in quibus frequentior inter exemplaria dissensus reperitur; cumque textum codicis nostri *Alexandrini* imprimere esset ferè actum agere, idem enim ferè est cum Vaticano, praeter dignitatem tamen tanti & tam celebris *M S.* esset, inter varias aliorum codicum lectiones ad finem cujuslibet Tomi, vel ad calcem totius operis detradi, ideo ut uno intuitu ista duo nobiliss: & antiquissima exemplaria lectori representarentur, Romanum primo in columna peculiari posuimus, Alexandrinum verò ad finem cujuslibet columnae, ubi scilicet à Romano differt, ut hoc modo lector collationem inter utrumque facere posset. Lectiones etiam istas ex
MS.

M. S. Alexand. posuimus, sine ulla mutatione præter accentuum appositionem (nisi manifestus erat librarii error) ut in ipso M. S. reperiuntur, licet quædam sint istius seculi propria, quæ à Grammaticorum nostrorum regulis discrepant, & à nasutulis quibusdam fortasse inter errata Typogr. reponentur: ut cum α scribunt pro (ε) ut παιδίον pro πιδίον, ἀρεῖςδον pro ἀρεσδον: et ε contra (ε) pro α, ut φύλαξε pro φύλαξει; sic (ε) simplex pro ei diphthongo ponitur, ut λέλει pro λείλει, μ pro ν, ut ἐμμέσω pro ἐν μέσω, μ sæpe interponitur præsertim in descendentibus à λαμβάνω, ut λέμφομαι pro λέφομαι, ν duplex pro simplici, in verbis à βαίνω, ut διαλένελε pro διαλένελε, aliaque ejusmodi, quæ quia summae antiquitatis indicia sunt, et non ex Scribe errore fortuito orta, sed constanter per totum librum reperta et seculi istius in pronunciando et scribendo modum indicant, religio nobis erat mutare.

68. *Quod ad Latinas 70 Versiones attinet, licet multe essent ut testatur Augustinus, nec earum ulla parem cum Græca auctoritatem unquam habuerit, una tamen erat cæteris celebrior quæ ab Augustino Italæ, à Hieronymo Vulgata, à Greg. Vetus dicebatur, quamque Hieronym. ipse ad Græcam quæ in Hexaplis sincera erat castigavit,*

castigavit, quæ post evulgatam Hieronym. novam versionem ex Hebræo, vel cum eadem coaluit, vel fere periit, adeo ut nulla ejus reliquia (exceptis Psalmorum libro alijque paucis) ullibi reperta sint, nisi quæ in patrum Latinorum aliorumque commentariis & scriptis hic illic dispersæ essent. Ut igitur unâ cum Græco Textu etiam ipsa antiqua Versio Latina à mortuis resuscitaretur, rem magnam & laude dignissimam aggressus est Flaminius Nobilius, vir doctiss. & in antiquis patrum ac Ecclesiæ monumentis muliùm versatus, ut hanc veterem Latinam translationem rediviivam sisteret. Primò enim versionem Latinam non ex ingenio suo composuit, sed ex omnibus patrum aliorumque Latinorum veterum monumentis, collectis quæ ab iisdem translata vel citata erant scriptura particulis, & in unum corpus digestis, Herculeo planè labore contexit. Quæ verò ex Patrum scriptis supplere non poterat (quæ pauca erant) proprio Marte addidit, ita tamen ut antiquæ versionis stylum & simplicitatem exprimeret: nec solum Latinam versionem redintegavit, sed etiam thesaurum instructissimum, notarum & variarum lectionum ex patribus tam Græcis quàm Latinis aliisque MSS. modernisque 10. editionibus, etiam Complutensi, quibus tam Græca quàm Latina versio confirmata est, immensis studiis & vigiliis compilavit, adeo ut tam Græca quàm Latina versio, quæ per mille annos in Occidentali Ecclesiâ fere intermortuæ jacuerant, non quidem aulicum Morino dicere, ab omnibus erroribus

& mendis pura & perfecta; maxima tamen ex parte nitori et pristina integritati restituta exhibeantur.

69. Cumq; uti dixim⁹ Græca illa qua in Complut. Regiis, & Parisiensibus Bibliis extat versio, omnium maximè à primæva distet, ut qua pro arbitrio propalantium mutata & interpolata sit, Latina etiam eidem apposita, sit planè nova, nec veterem Latinam ullo modo referat, nobis autem propositum sit non novas versiones cudere sed antiquas quantum fieri poterit nativæ suæ formæ exprimere, judicium de singulis lectori pio & docto relinquentes, rejecta planè mixta illa Complutensium, quam tamen ubi à reliquis differt, inter varias lectiones lector inveniet; rem gratam omnibus antiquitatis studiosis totique Ecclesiæ futuram existimavimus, Græcam illam Romanæ editionis versionem & antiquam Latinam, unà cum exemplari nostro Alexandrino, quæ omnium quæ hodiè extant ad veram & genuinam τὸν 70 versionem proximè accedit, cum reliquis antiquis versionibus in hisce Bibliis imprimere. In variis lectionibus quæ per literas Alphab. in versione Latina indicantur, à Nobilio collectis, lectori exhibentur multa ex codicibus MSS. antiquissimis, commentariis, scholiis, aliisque Græcorum scriptis, et fragmentis aliarum translationum collecta, unà cum asteriscis et obelis qui ab antiquis notati erant, quibus textus

tunc

tum Vaticanus, tum Alexandrinus in multis illustrantur. Annotata verò quæ in Gracæ editione Romana erant, negleximus, quia omnia ferè in Nobilii notis repetuntur: quæ verò deerant, vel Latine tantùm à Nobilio citata erant, apposis Græcorum patrum verbis supplevimus. Præter has etiam, annotationes alias ex variis MSS. antiquissimis, & veterum monumentis, quarum quedam ex duobus MSS. in Bibliotheca Oxoniensi Arabicis, alia ex MS. quodam Vaticano excerpta, una cum observationibus in multa loca à Nobilio prætermissa, virorum doctorum summâ industriâ collectas lectori non invidemus: versuum etiam distinctionem ut in editione τὸν 70 Parisiana sequuti sumus, ubi in versuum transpositionibus, numerus uncis inclusus juxta Vulgatam Latinam retinetur, nisi in ultimis quibusdam Exodi capitibus aliisve locis, ubi ita transposita sunt omnia, ut versuum distinctio juxta Hebraici textûs, vel Vulg. Lat. versionis formam fieri non potuerit sine Græci textûs dilaceratione. Quas quidẽ transpositiones cum in Græcis codicibus semper fuisse, tum ex veterû scriptis tum ex antiquiss. MSS. constet, idcirco loco movere vel transponere, ut cum Hebræo, vel Vulg. Lat. congruerent, sicut in quibusdam aliis editionibus post Aldinam, temerè, ne dicam sacrilegè factum est, mihi piaculum videtur, & contra dictum Sapientis, de non mu-

quos posuere majores nostri; in
 præeuntes habemus Parisienses,
 de Jeremia, ubi cum magna sit
 transpositio à cap. 25. ad finem libri,
 transpositio facta est ista Jeremie versio,
 non mutarunt, licet cum aliis ver-
 sionibus non congruat, sed Lectore
 transpositione quam juxta exem-
 plaricum sequuntur, ad finem istius
 adductus etiam est Lector, ubi inter
 ex MS. Alexandrino collectas
 citatur, aliquid inter annotationes
 vari, quod ad finem columna inter
 tiones rejici commodè non poterat.
 amenti textu Græco, hæc pauca
 summo perè laborarint multi
 tione, idcirco juxta emenda-
 illum dabimus, unà cum ver-
 lineari Arie Montani, ut sic
 biblia interlinearia habere
 verò lectiones adjiciemus cum
 præstantissimis illorum qui in
 otis & commentariis, Erasmi,
 Luca Brugensis, Casauboni, H.
 quam ex antiquiss. & optimis
 ndr. nostro, Lugdunensi & Cla-
 usus est Beza (qui postea Lug-
 antabrig. donavit) aliisque quæ
 Collegii, Magdalenensis &
 liothecis servantur; quæ ut
 unense, aliæque antiqua MSS.
 abhinc annis cum exemplari
 curavit Reverendiss. Armacha-
 variantes lectiones excerpfit.

Hæc

Argent. apud E
Barbarin

V

Ex ære, apud Fr

V

Ex ære, apud Lu

præferebat, ut alibi ipse declarat. Et post Gregoriū, licet quo anno incertum sit, ea qua nunc *Vulgata* dicitur, ex utrisque conflata ut videtur, paulatim tacitoque consensu invaluit. Nam quod acriter contendunt quidam hanc esse ipsius Hieronymi, duplici argumento, ut mihi videtur, refutari possunt; tum quod Hieronymi versio Hebræo exactè conformis erat, ut fatentur Sixtus Senensis & alii, quod de *Vulgata* hodierna dici non potest: tum quod Hieronymum aliter ex Hebræo transtulisse quàm nunc in *Vulgata* Latina legitur, ex locis innumeris inter ejus opera constet, ut observârunt multi inter ipsos Romanenses viri docti; ut Villalpandus, Pradus, Bonfrerius et alii, & fatetur ipse Morinus exercitat. 3. lib. 1. cap. 1. Unde non tantum Protestantium plerique, sed & Ecclesia Romana multi, puram Hieronymi versionē esse negant, sed ex antiqua *Vulgata* & Hieronymi nova mixtam: sic enim Driedo, Sixt. Senensis, Pagninus, Erasmus, Lindanus, Azorius, Simeon de Muis, Theologi Duacenses præf. in V. Test. Cardinalis Baronius, & præfatio Bibliorū Clem. 8. aliique multi. Verba Baronii referam, ad annum Christi 231. Sect. 47.

73. Accidit Gregorii tempore (quo verò potissimum anno quove auctore incertum remanet) ut quoniam duæ *Vulgatæ* versiones Vetus et Nova, diffensionum et contentionum ministrarent occasionem, in diversa studia fideles ea in re distraherentur, cum alii Veterem, Novam alii sequerentur--- effect-
que ea diversitas veluti seminarium jurgiorum
ac

ac turpem redderet Ecclesiæ faciem, dum in Divinis laudibus cæterisque sacris officiis alii aliam legendo, psallendo, concionando, tractando, consecrarentur; ne ex hac parte penè divisa schismate Ecclesia videretur, divino afflante Numine provisum est, optimèque consultum, ut ad Ecclesiasticum communem usum una ex duabus, quæ usui omnibus esset Ecclesiis, conflaretur, quæ Communis omnibus atq; Vulgata uno nomine à cunctis dicebatur, explosâ Veteris & Novæ nomenclaturâ. Résque evenit ex-sententia, ut eam unam Occidentali Ecclesiâ recipiente, omnis mox cessaverit controversia, &c. Licèt alicui Ecclesiæ, venerandæ antiquitatis ergò, permissum fuerit veteri illâ 70. in psallendo uti editione, cum alioqui eâdem, sed ab Hieronymo emendatâ reliquæ omnes utantur Ecclesiæ. Sic Baronius: cui subjungere libet verba præfationis Bibliorum quæ edidit Clem. 8. Textus Latinus ex Hieronymi translatione vel emendatione susceptus, partim retentus ex antiqua versione Latina, quâ S. Hierony. Communem & Vulgatam, S. Augustinus Italiam, S. Gregorius Veterem translationē appellat. Ex hisce testimoniis clarissimè constat, Vulgatâ Latinam non esse puram Hieron. sed mixtam.

47. Quod ad N. Testamentum at tinet, illud tantum emendavit Hieronymus, non de novo transulit: sic enim ipse libro de scriptoribus Ecclesiasticis:

sticis : Vetus sc. Testamentum juxta Hebraicum transtuli, Novum Græcæ fidei reddidi, & *Præf. ad Evangelistas* ; Hæc præfatiuncula pollicetur Evangelia, codicum Græcorum emendatâ collatione, sed veterum, quæ ne multum à lectionis Latinæ consuetudine discreparent ita calamus temperavimus, ut his tantum quæ sensum videbantur mutare correctis reliqua manere pateremur ut fuerant.

75. *Antiquissimâ itaq; esse hanc N.T. versionē dubitari vix potest; nā cum plures erāt versiones Latina, hanc tamen, quæ reliquis ita eminebat ut Hieronymi tempore Vulgatæ & Veteris nomen adepta sit, primam omnium Latinarum fuisse, verisimile est; & cum Ecclesia Latina sine Latina translatione esse non potuerit, ante hanc verò nulla extet alicujus apud antiquos memoria, ab initio nascentis Ecclesiæ factam fuisse valdè probabile est, ne dicam cum Baronio, Bonfrerio, Serario & aliis, ab aliquo Apostolorum Discipulo factam, & ab ipsis Apostolis visam & approbatâ. Quòd autem alicubi barbarismum sapere videatur, non mirandū si auribus delicatulis non semper arrideat; cum, ut optimè loquitur S. August. Verba coelestis oraculi non sint restringenda ad regulas Donati, meliùsque est ut nos reprehendant Grammatici, quàm ut non intelligant populi.*

76. *Authoritatem quod attinet, à quibusdam summe esse authoritatis statuitur, imò afflatu Sp. Sancti factam, ut in exercitationibus Morinus, (qui tamen Diatr. part. 2. Sect. 2. contrarium videtur*

videtur asserere) & post sanctionem Concilii Tridentini, in omnibus puram, nullaue menda vel errori obnoxiam esse; unde Congregatio Cardinalium sub Greg. 13. omnia ad syllabam quæ in Vulgata sunt probat, & recipienda declarat. Hoc tamen à doctioribus inter ipsos Romanenses merito in questionem vocatur, qui declarationem istam suspectam habent, (vide, D. Espeires diff. 3. de Vulg. Lat. dub. 4.) statuuntque tam ante Concilium, quàm postea errores irrepsisse, & in quibusdam casibus per Hebræos & Græcos codices, Vulgatam Vet. & N. Testam. corrigi deberi, hocque tantum tenendum esse, In Vulgata non esse errores contra fidem & mores, sic enim Concilii mentem explicant qui eidem interfuerunt, Andr. Vega Cardinalis S. crucis qui postea Marcellus secundus, & Johannes Mariana cum aliis; imò errores quosdam adhuc esse tum Typographi tum Interpretis affirmant iidem, quibus Sixtum Senens. Canum, Salmeronem, Dominicum Bannes, Card. Bellarminum, Simeonem de Muis, aliosque adjungere licet. Idemque patet ex variarum lectionum catalogo quæ in Vulgata reperta, quarum aliquot millia collegit Lucas Brugenfis, pluresque superesse constat ex Epistola Bellarm. ad eundem, ubi inter alia, hæc habet: De libello ad me misso gratias ago, sed scias velim Biblia Vulgata non esse à nobis accuratissimè castigata, multa enim de industria justis de causis pertransivimus quæ correctione indigere videntur. Unde infert L. Brugenfis & Bellarminum unum fuisse ex correcto-

ribus, & posse aliquando fieri ut accuratior castigatio exhibeatur. Imò in ipsa præf. Bibl. Vulg. dicunt, quòd in hac Vulgata editione: Sicut nonnulla consultò mutata, ita alia quæ mutanda videbantur, immutata relictæ sunt, quod ita faciendū esse tū ad offensionem populorū vitandū S. Hieronymus non semel admonuit, tum quòd facilè credendū sit ut majores nostri, qui ex Hebræis & Græcis Latina fecerunt, copiam meliorum & emendationum librorum habuerint quàm ii qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt, &c. *Biblia etiam edidit correctæ Sixtus 5. post Concilium, quæ ab omnibus recipi per Bullam imperavit, omnemq; alterationē prohibuit, & in præf. testatur se, quò magis incorruptè res persiceretur, suâ ipsius manu correxisse si quæ prelo vitia obrepserant. Vide Aug. de Roccha Biblioth. Vatic. p. 229. vix tamen exacto biennio Clem. 8. correctiora Biblia edidit, novâ Bullâ præfixâ, ubi non modò errata Typog. emendata, ut volunt Tiranus et alii, sed multe aliæ reperiuntur differentie in locis de industria mutatis, ut notârunt Sixt. Amama Antibarb. Bibl. p. 221. aliæque plures.*

77. *Vulgatâ itaq; nō esse ex omni parte perfectâ ex ipsis Romanæ Ecclesiæ Doctoribus constat, magni tamen faciendam nec temerè rejiciendam, imò si firtaße cum Hebræo vel Græco non conveniat, non statim erroris damnandam, sed antiqua exemplaria consulenda quibuscum sapè convenit, statuunt viri inter Protestantes doctissimi. Theod. Beza omnibus cæteris Latinis versionibus præ-*

præferendam fatetur, præf. in *N. T. anni*
 1559. ubi *Erasmus* reprehendit, eò quòd ve-
 terem interpretem rejicit, quia à Græcis dis-
 sentiebat, cùm emendatius exemplar secutus
 esse videatur. Videatur idem in *Luc. 2. 33. Mar.*
3. 5. & 14. 36. & alibi. Doctissim⁹ P. Fagius in
Chald. Paraph. Gen. 4. de iis qui ubi vulgatā non
ad literam per omnia Textui Hebræo respondere
vident, illā exhibitant, damnant, &c. ita loquitur:
 Non attendunt, quid vel quem secutus fue-
 rit *Vulgatus* author; cùm enim à veritate Heb.
 dissentire videtur, vel *Sept. vel Paraph. Chald.*
 vel aliquem ex *Rabbinis* sequutum fuisse serè
 semper deprehendo. Non est ergò temerè na-
 ta *Vulgata* editio, ut quidam scioli stultè et
 impudenter clamitant. *Lud. de Dieu præf.*
Animadv. in 4. Evang. authorem Vulgatæ do-
ctissimum esse judicat, ejusque fidem et ju-
dicium admiratur. Is. Casaubonus differentias
Vulgatæ à Græco non semper in Vulgatæ de-
pravationem vel Interpretis errorem refert;
 sed in *Græcos* codice quibus usus est inter-
 pres *Latinus*, à quibus variant *hodierni*, quòs-
 que sæpè *hodiernis* præfert. Vide *Matth. 11.*
21, 22. & 15. 39. & 21. 7. Joh. 12. 40. & 18. 1.
Act. 3. 24. & 12. 8. &c. Et quidem de MS. no-
stro Alexandr. observatum est, quòd ubi à Vati-
cano Codice differt, sæpius cum Vulgata La-
tina congruat. Agmen claudat doctiss. H. Gro-
tius præf. in annot. in Bibl. qui fatetur se Vul-
gatum Latinum interpretem semper plurimi fe-
 cisse,

cisse, non modò quòd nulla dogmata infalubria contineat, sed etiam quòd multum in se habeat eruditionis, quanquam in dicendi genere satis horridus. *Testes plures adferre superuacaneum erit, ex hisce enim ratio reddi potest. cur Vulgatam Latinam inter reliquas antiquas versiones retineamus in Bibliis nostris, ceteris hujus ævi Latinis omissis, quæ ut Augustinus de Latinis sui temporis, numerari vix possunt: Omnes enim ex uno exemplari, Hebræo sc. hodierno Test. Vet. & Græco impresso N. Test. factæ sunt, id. o quo unum tantum exemplar referunt, quòd cum hîc exhibeatur, superfluum planè erit pluribus versionibus recentibus pagina onerare.*

78. *Latinam itaq; versionem secundum exemplaria à Sixto. 5. & Clem. 8. recognita & emendata exhibem⁹ unà cū correctionib⁹ Romanis Luca Brug. nam in hoc excusari non possunt Parisienses, quòd versionem Vulgatam non emendatam, sed innumeris mendis scatentem secuti sint, contra Concilii Tridentini & Pontificum duorum (quorum auctoritatem ipsi agnoscunt, quib⁹que ipsis parere æquum erat) decreta.*

79. *Præter hâsce versiones, & variantes singulârū lectiones cum annotationibus, alia multa non inutilia adjicere proponimus, ex libro valde doctò Luca Brugensis de variantibus scripturae locis, Scholiaste Syro, Lud. de Dieu de versionibus Syriaca, Arabica, vulgata, & Ethiopica, inter se & cum Beza & Erasmi versionibus collatis, D. Pocockio, Capello, Buxtorfio, aliisq; viris doctis, unà cum quibusdam de Masora, ejus Clave, & Castigatione per eundem Buxtorfium,*

sum, Chronologia brevi, indicibus necessariis, aliisque, de quibus plura dicere chartarum angustia non permittit.

80. Ante omnia etiam, post Præfationem generalem, in qua totius instituti operis, & omnium quæ in ipso occurrunt, Lectori ratio reddenda est, gratæque eorum memoria recolenda, quorum sumptibus & auxiliis opus aggressissimus, particulares etiam quasdam præfationes ad versiones quasdam spectantes, Prolegomena & Apparatum, Tabulas etiam quasdam Geographicas, cum figuris eorum quæ ad Tabernaculi Templique structuram & cultum, & ad Aaronicum vestitum spectant, aliæque huiusmodi, exprimenda curabimus.

81. Hæcque sit brevis totius operis adumbratio, quod ad Dei O. M. gloriam, Ecclesiæ bonum, omniumque studiosorum, præsertim Theologiae Linguarum, commodum, favente clementiâ divinâ, quantâ fieri poterit diligentia, promulgabimus. Armenorum & Coptorum versiones uti supra diximus, promittere non audemus: quia tamen ad linguarum istarum lectionem quadam in hoc opusculo exhibentur, de ipsis linguis, et versionibus scripturæ quæ in eis habentur, pauca adicere non inutile judicamus.

82. Armeniam ab Hebraeorum מני Meni vel Minni derivari, regione sc. quam cum Ararat, ubi arca Noë requievit, conjungit Jeremias, cap. 51. 27. ubi de Babylone loquens, Convocate (inquit) contra eum Regna Ararat, Minni & Ascenaz, probabile facit Chaldaeus interpres, qui pro מני habet מני Armeniam, tum hoc lo-

co,

co, tum Mich. 7. 12. Armenia vero, quæ jam sub Turcarum imperio est, duæ sunt partes; Major, trās Euphratē, quæ hodiè Turcomannia, & Minor quæ cis Euphratē cui Cilicia contermina, quæ etiam Armenis abūdat, et Carmania à Turcis vocatur.

83. Stephanus vult Armenos esse Phryges genere, eorūque linguam in multis imitari, Strabo verò probabilius: τὸ τῶν Ἀρμενίων ἔθνος, καὶ τὸ τῶν Σύρων, καὶ τῶν Ἀράβων, πολλὴν ὁμοφυλίαν ἐμφαίνειν, κατὰ τε τὴν διάλεκτον, καὶ τὰς βίβας, καὶ τὰς τῶν σωμάτων χαρακτῆρας, καὶ μάλιστα καθὼς πλησιόχωροί εἰσι. Armenorum gentem, ut & Syrorum & Arabum cultum præ se ferre cognationis, dialecto, vitâ, & corporum formâ, maximè cū vicini sint. Arabes enim Mesopotamiam penetrarunt & Armenia vicina loca, & partim ex Syris, & partim ex Phrygibus Armenos coaluisse verisimile est, & ex gentium istarum lingua tertiam conflata esse. Syriacè olim scripisse Armenos videtur colligi posse ex Polyani lib. 4. ubi de Eumene dicitur, quòδ' Ἐπιστολὴν προσήνεγκεν παρὰ Ὀρόντι σατράπῃ τῆς Ἀρμενίας γεγραμμένην Συρίοις γράμμασι. Epistolam protulit quasi ab Oronte Armeniae satrapa Syriacis literis conscriptam. Unde colligere est Syris & Armenis propter viciniam lingua communes literas fuisse.

84. Armeni postquam fidē Christi recepissent, Patriarchæ Constantinopolitano subditi erāt: cū verò Muhammedana impietas Orientem invasisset, & Saracenorum victoria Ecclesia: um ordinē & subordinationem Episcoporum, quā sibi invicem
 connexi

connexierant, dirupissent, Armeni se ab ejus jurisdictione subduxerunt, & Patriarchas duos sibi erexerunt, quos Catholicos vocant, unum in Armenia Majori, alterum in Minori, qui sub se multos habent Episcopos, utriusque verò jurisdictionem terminat fluens intermedius Euphrates. Constantinopolitana etiam Ecclesia non tantum jurisdictionem sed & communionem abjecerunt, receptâ Eutychis hæresi cum Jacobitis in Syria, cui tamen hodiè renunciâsse videntur, ut ex eorum Confessione Patriarcha Constantinopolitano missa constat. In Liturgiis verò & ceremoniis præ omnibus Orientis sanctis Ecclesie Latina propius accedunt, cui etiam reconciliati erant unâ cum Græcis in Concilio Florentino, ut ex actis Concilii patet. Ex omnibus etiam Christianis sub imperio Turcico, indultis & privilegiis maximis fruuntur, vi diplomatis sub ipsa Muhammedis manu ipsis olim concessi, ut ipsi asserunt.

85. Ut verò ad ipsorum Linguam revertamur, quicquid de characteribus antiquis disputant, certum est hodiernos multum à Syriacis differre, quos à Chrysostomo inventos fuisse ex monumentis Bibliotheca Vaticana affirmat Angelus de Roccha. p. 157. Eundemque Scripturam totam in Linguam Armenam transfuisse, eamque versionem hodiè apud ipsos in usu esse, quam post exilium ejus à Constanti-nopoli confecit, cum in Armeniam Imperatoris decreto, teste Sozomeno Hist. l. 8. c. 22. relegatus esset, ubi etiam vitam finivit, ut ex Historia Georgii

Georgii Patriarcha Alexandria, quam scripsit de vita Chrysostomi, probat Sixtus Senensis in Bibliotheca sancta. lib. 4. Certè Theodoretus qui prope Chrysostomi tempus vixit, (floruit enim circa annum 440) affirmat S. Scripturas suo tempore in linguam Armenam versas fuisse licet de versionis authore sileat, lib. de curandis Grac. affect. post med. Totam etiam scripturam Armeniacè versam hodiè in Bibliotheca Vaticana extare testatur Kircherus Prodr. Copt. cap. 5. p. 129. &c. Quatuor Evangelia ipse habeo ex Oriente allata, & in aliis Bibliothecis privatis quorundam virorum doctorum eadem versio tota habetur, qui, ut spero, exemplaria sua communicare non gravabuntur. In Bibliotheca Oxoniensi asservantur Psalterii Armenorum exemplaria tria antiqua, tribus voluminibus descripta, à se invicem discrepantia, quæ à viro docto collata fuerunt, sed inter bellicos nostros tumultus nota ejus perierunt.

86. Linguam Coptam hodiernam ex antiqua Aegyptiaca et Graca mixtam esse, & à Copta olim in Aegypto urbe celeberrimâ & Thebaïdos Metropoli sic dictam, inter doctos constat. Quod enim Kircherus in Prodomo Copto linguâ Gracam ab Aegyptiaca seu Copta fluxisse asserit, non eget refutatione, cum ipse à viris doctis monitus, & rei evidentia convictus errorem hunc retraxerit, Linguae Aegyptiaca restituta, pag. 507. Quanquam vero Aegyptiaca

cam linguam unam esse ex matribus αἰγυπτίαις à plerisque statutum sit, & cum nulla alia affinitatem habere, quantum ex idiotismo, conjugatione, et inflexione verborum colligere liceat: Literas tamen hodiernas Coptas à Græcis derivatas esse (ut et Græcas à Phœnicibus per Cadmum omnibus notum est) à singularum figuris & nominibus in Alphabeto videre licet. Cum enim multa Græcorum colonie in Ægyptum migrassent, præsertim post Alexandr. Magnum, & temporibus Ptolemaeorum Græcorum qui per 300 annos in Ægypto regnarunt, dubitari non potest linguam Græcam per Ægyptum multum propagatam fuisse. Imò ante Alexandrum, Psammetichum Ægypti Regem memorat Herodotus in Enterpe, 30 Græcorum millia, Iones sc. & Cares in Ægyptum admisisse, & pueros Ægyptiacos ipsis institutendos tradidisse. Ἀπὸ τῶν τέτων ἐμαθόντων τῆς Ἑλλάδος γλώσσης, οἱ ὑδὲν ἐξελθόντες ἐν Αἰγύπτῳ μέναν. Et ab his linguam Græcam edoctis, ortos qui nunc in Ægypto interpretes, ut idem Herodotus. Post Ptolemaeos etiam altas radices egit in Ægypto Græca lingua, ad id ut Coptorum dialectus hodiè multò plura habeat Græca vocabula quam Ægyptiaca.

87 Causâ statuunt duplicem mutationis antiquæ linguae Coptæ seu Ægyptiacæ; prima fuit Cambyxis tyrannis, qui Ægyptum subjugavit & omnia literarum monumenta delere conatus est,

est; altera Græcorum imperium, qui tum ipsorum tum aliorum linguas in Ægyptum (more victorum) introduxerunt: quibus & tertia addi potest; celeberrima totius orbis Bibliotheca Alexandrina, tempore Julii Caesaris incendium, quo ut omnium nationum monumenta antiqua, & totius sapientia veterum scrinia sacra, (omnes enim qui tum extabant libri per totum orbem terrarum, à Ptolemao Philadelpho, qui nullis sumptibus parcebat, in unum collecti & ibi repositi erant, & inter reliquos famosissime illius omniumque primæ versionis Græcæ 70 Seniorum ἀνδρῶν) ita innumera exemplaria Coptica, prisca sapientia Ægyptiorum, & linguæ ipsorum certissima monumenta, damno rei literaria maximo, conflagratione perierunt. Libros tamen habent Copti in omni facultate hanc linguam scriptos, ut ex Coptorum Onomastico apud Kircherum patet, quorum ope multa obscurissima antiquitatis mysteria, præsertim in Hieroglyphicis obeliscorum notis abdita, explicantur. Imò in lingua Ægyptiaca magni illius & vetustissimi scriptoris Trismegisti famosa volumina supra tria millia, vel potius totidem versus (non enim supra 42. libros numerat Clem. Alexandr. qui catalogum horum librorum accuratè instituit, Stromatum lib. 6.) scripta erant.

88. Utilitas etiam hujus linguæ vel inde patet, quod hanc antiquiss. Ægypt. Ecclesia, non Græcam,

Græcam, nec quæ jam cum Alcorano invaluit Arabicam, in Liturgiis & sacris usurpaverit; partim ob summum erga propriam linguam affectum, partim ut hoc mo' o ab Orientalibus cæteris discriminaretur, & ut fidei mysteria ab infidelibus abscondita essent, ut Syri Maronite charactère suo fecerunt. In hac etiam scriptos habent omnes Scriptura libros, cum quatuor primis Conciliis, aliisque multis; quibus constat, quod in sacris peragendis, et librorum sacrorum numero ab Ecclesia Latina parum differant. Quântum verò ad Vet. Test. intelligentiã conferat hujus Linguae cognitio, vel inde liquet, quod licet multum differant Ægyptiaca & Hebræa, unde illud, Psal. 81. 6. Cùm exiret contra terram Ægypti, ubi sermonem ignotum audiebam. Et Josephus Ægyptium se simulans fratres per interpretem alloquebatur. Gen 42. 23. cùm tamen Judæis vicini essent Ægypti; & per multos annos vixerint in Ægypto Jacobii posterii, fieri vix potuit quin Hebræorum & Ægyptiorum sermo multa haberet communia, & ut voces invicem commutarent, quæ sine utriusque cognitione explicari vix possunt.

89. Exempla multa habemus in Scripturis, ut celebre illud Josephi nomen פנח פנח Tsaphnath Paaneach. Gen 41. 45. Πεφάν aut Πεφάν. Act. 7. 43. חננה Channa. Ps. 80. 16. aliæque multa à viris doctis annotata merè Ægyptiaca, in quorum explicatione hætenus frustra

frustrà iudicant interpretes, ex lingua verò Ægyptiaca quæ hætenùs servantur rudibus multum lucis emerfit. Biblicorum verò MSS. exemplaria quæ hodiè in Bibliotheca Vaticana reperiuntur, hæc recenset Kircherus qui singula instravit. Prodr. Copt. cap. 8. p. 187. &c.

1. Pentateuchus in 4. Tomis in folio magno, descriptus anno Copto, SS. scilicet Martyrum 1115. operà Gabrielis filii Phannus. Distinguitur in lectiones, quas versus appellant Copti, Judaicis Paraschim & Sedarim multò breviores, cujusmodi numerant in Genesi. 630. in Exod. 603. in Levit. 702. in Numer 835. in Deuter. numerus vetustate exesus est.

2. Evangelia 4. scripta in Ægypto in conventu S. Mercurii à quodam Gabriele, anno SS. Martyrum 986. & anno Arab. 918.

3. Epistolæ 14. S. Pauli, cum tribus Canonicis, & Act. Apostolorum, scripta anno SS. Martyrum 1220.

4. Apocalypsis scripta an. SS. Martyr 1061.

5. Psalterium Davidis descriptum jussu Gabrielis Patriarchæ, anno Copt. 1082.

90. Memorat etiam codicem alium Evangeliorum unà cum variis Liturgiis SS. Marci, Greg. Basilii, et Cyrilli, Missali Copto, aliisque missalibus, ritualibus, manualibus variarum precum, Grammaticis & Lexicis quæ tum in Vaticano

Vaticano, tum in aliis Romæ Bibliothecis præsertim Colleg. Maronit. habentur, ex quibus cum MS S. Coptis quæ ab eodem enumerantur in supplemento, cap. 1. p. 511. &c. quæque in celebrioribus Ægypti Bibliothecis, maximè Cairi supersunt, maximam utilitatem, præsertim ex Thesaurò Copt. Arab. Latino, quem typis mandavit, non tantùm SS. literarum & Theologia studiosis, sed & omnibus Literatis, Medicis scilicet, Astronomis, Philosophis, Mathematicis, maximè antiquitatum studiosis orituram fuisse idem ostendit. Catalogumque Patriarcharum Alexandrinorum quæ Ægypti, Æthiopum, omniumque per Africam Ecclesiarum. gubernaculum tenebant, à S. Marco primo Patriarcha, ad hunc usque diem ex eorum monumentis recenset.

91. MS. etiam Copticum vetustissimum in Bibliotheca Oratoriana Parisiis extare, complectens 4. Evangelia Linguâ Coptâ scriptum sine ulla versuum vel dictionum distinctione (quod magnum est antiquitatis argumentum) testatur Joh. Morinus, exercit. Bibl. lib 1. exercit. 6. cap 22 p. 197.

92. Quo vero tempore factæ sint istæ scripturæ translationes, ex Martyrologio Copt. Arabico in Collegio Maronitarum, conjicit Kircherus, fuisse sc. annis abhinc mille circiter & trecentis, circa tempora concilii Niceni, quo tempore ut testantur Historici studium sacrarum

crarum literarum in Thebaïde et per totam Egyptum florebat maximè: præcipue enim Monachi horum temporum occupabantur in S.S. Scripturis è Græcis, Chaldaicis et Hebr. codicibus in suam, (aptam sc. transferendis, ut idem Martyrologium testatur in 1. Prolusione Mensis Thoth, quæ translationes ab aliis postea descriptæ, ad hunc usque diem perdurârunt.

93. Ut finem huic dissertationi imponam, et si invidorû latratus non moramur, quibus nihil gloriosum magis, quàm quæ alii sciunt ignorare, et quæ ipsi ignorant vituperare, et dum alii studiis et vigiliis se macerant, ad promovendum bonum publicum, ipsi turpi otio consenscunt, vel vino madidi cutem curant, et inter pocula virus ex impuro pectore in omnium scripta evomunt; inter quos sunt qui jactant, nihil novi in hac editione haberi, quod non in Parisiensi, quæ calumnia ex ipsa editionum collatione in fumos evanescit: ad ora tamen hujusmodi obstruenda, tibi paucis Catalogum eorum quæ in hac editione supra Parisiensem, vel jam præstita, vel auxilio divino præstanda, expectari possunt, hîc contexere.

1. Textus & versiones quæ in diversis voluminibus habentur in Parisiana editione, hîc simul per varias columnas in singulis paginis Lectori objiciuntur, ita ut omnes uno intuitu aspicere, collationemq; instituere possit sine aliorum librorum evolutione.

2. Editio

2. Editio nostra quanquam studiosorum usibus magis accomodata, vix quartâ parte pretii Parisiana constabit.

3. Multa etiam exhibebit quæ in Parisiana non habentur, qualia sunt quæ sequuntur.

1. Versio interlinearis Hebræi textûs, Pagnini & Aria Montani.

2. Versio 70. editionis Romanae juxta exemplar Vaticanum omnium quæ hodiè extant maximè genuinū, rejectâ Complutensi mixtâ, & pro arbitrio interpolatâ, quam tamen quatenus à Romana differt inter varias lectiones Lector inveniet.

3. Vetus etiam vulgata Latina 70, quæ sola usæ est Ecclesia Latina per 400. circiter annos post Apostolos, jam supra mille annos inter-morta, rediviva sistitur, ex Patribus Latinis per Nobilem compilata.

4. MS. Alexandrinum 70. versionis, è Bibliotheca Regia desumptum, nobilissimum & antiquissimum, non multò post Concilium Nicense descriptum, diu & avidè à doctis expectatū, quod quatenus à Romano differt ad finem cujusque columna annexum: adeo ut dæo totius orbis Antiquissima & maximè sincera exemplaria versionis Græcæ, Vaticanum sc. & Alexandrinum, hîc simul Lectori represententur.

5. Versionis Samaritana ubi à textu Samaritano differt translatio Latina.

6. Pentateuchus Persicus Jacobi Tusi, Characterè Persico descriptus cum versione Latina.

7. Chaldaica Jonathanis (quæ dicitur) Paraphrasis in Legem, cum versione Latina.

8. Targum,

8. *Targum, seu Paraphrasis Hierosolymit. cum versione Latina.*

9. *Psalmi Æthiopici, Canticum Canticorum, & N. Test. Æthiopicum cum versione Latina.*

10. *Evangelia 4. Persico-Latina.*

11. *Liber Esther Canonicus, cum Tobit, Judith, Maccab. uno, qui nec Syriacè nec Arabicè in Parisiensi habentur, ut ex MSS. quibusdam typis mandentur, operam dabimus.*

12. *Prolegomena seu Apparatus, in quibus quæstiones quæ de Textu Hebr. & Græco, de versionum singularum antiquitate, authoritate & usu, & de variis lectionibus inter doctos agitantur; cum Chronologia sacra ab orbe condito, Tabulis Geographicis terræ Sanctæ, &c. descriptione Templi, Tabernaculi, eorumque utensilium, vestitus Aaronici, &c.*

13. *Varia lectiones Textus Hebr. ubi de Keri, Ketib, &c. de variis lectionibus exemplarium Ben Ascher & Ben Nephthali, de literis deficientibus, redundantibus, &c. aliisque quæ ad textum illustrandum & confirmandum conferunt; Buxtorfii Clavis Masoreth. & Castigationes Masora, &c.*

14. *Differentia Textus Hebr. à Textu Samaritano, cum variis lectionibus ex codicum Samaritanorum collatione, notis & observationibus, viri doctissimi operâ collectis.*

15. *Flaminii Nobilii in Rom. 70. nota & lectiones varia longè doctissima, cum fragmentis veterum Translationum, Aquila, Sym. & Theodor. 5. & 6. Anonym. per Drusium & alios collectis.*

16. *Patricii*

16. *Patricii Junii annotationes ad MS. Alexandr. cum aliis aliorum virorum doctorum ex MSS. & antiquis scriptoribus, à Nobilio & Junio prætermisiss.*

17. *Syriacæ versionis & Arabica cum MSS. variis Syriacis & Arab. collata variantes lectiones, cum notis et observationibus operâ virorum doctorum collectæ.*

18. *Varia lectiones Chaldaica Paraphraseos ex variis exemplaribus cum notis & observationibus studio viri doctiss. collectis.*

19. *Indices variis, rerum & verborum.*

4. *Præter prædicta omnia, quæ in Parisiensibus non habentur, versiones etiam quas habent Parisienses, ex melioribus exemplaribus & MSS. exhibemus, sc. 1. Samaritanam, Syriacam, & Arabicam, collatione variorum MSS. antiquissimorum, in plurimis locis obscuris, vel male redditis, Typographi vel exemplarium vitio, emendatas.*

2. *Chaldaicam Paraphrasim exhibemus editionis Basil. ab infinitis in punctatione erroribus quæ erant in Veneta, Complut. Reg. & Paris. ad analogiam Esræ & Danielis immensis Buxtorffii laboribus restitutam.*

3. *Vulgatam Latinam juxta exemplaria emendata & recognita, & à diversis mendarum millibus repurgatam, cum correctionibus Romanis Lucae Brugensis.*

94. *Hæc sunt inter alia, per quæ judicium ferat æquus lector quid inter hanc aliâsq. editiones intersit, quæ ut secundum methodum à nobis propositam perficiantur totis viribus conabimur, votisque ardentibus numen veneramur, ne ab in-*

pto

pto tramite, donec ad metā perventum sit, malevolorum artibus avellamur. Omnibus placere impossibile est; nam ut optimè Jul. Cæs. Scal. Epi-
dorp. l. 3.

Non sæpè Deus placet, & tu placere credis?
Nobis igitur satis est, doctis & probis placuisse,
cum aliis ferram reciprocare non vacat. Semotis
affectibus judicabit sera posteritas, nam
Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

Londini Oct. 1. 1654.

Errata quædam inter alia leviora in Intro-
ductione sequenti emendanda.

P. 11. l. 11. ipsarum, 12. 1c. aspirationem, 29. 6. duabus,
ib. 21. caveant, 35. 15. lege 80. 36. 5. percussus, ib. l. 9 dia-
lecto, l. 10. qui, 41. 3. pleræque, ib. 8. usurpatur 42. 17. pa-
lainas 51. 7. altero, 53. 11. dele junior 60. 2. illā, 61. 6.
hoc, 63. 6. denotant, ibid. reliquæ, 65. 7. jacemia, 67. ult.
Tefdid, 68. 8. posito ib. 9. usurpetur, ib. 10. valeat, ib. 17.
quorum, 72. ult. perpendiculare, 77. 7. pretium, 89. 6. sint,
93. 21. apponatur, 69. 23. multiplicata.

INTRO-

(1)

INTRODUCTION

Ad Lectionem

Linguae Hebraicae & Chaldaicae.

SECTIO I.

Alphabetum Hebraicum & Chaldaicum.

	<i>Nomen,</i>		<i>Figura,</i>	<i>Potestas.</i>
1	Aleph	אֵלֶף	א	<i>Aspiratio lenis.</i>
2	Beth	בֵּית	ב	<i>V. Conf. vel B.</i>
3	Gimel	גִּימֵל	ג	<i>Gh. vel G.</i>
4	Daleth	דָּלֶת	ד	<i>Dh. vel D.</i>
5	He	הֵא	ה	<i>H.</i>
6	Vau	וָו	ו	<i>V. alii W.</i>
7	Zain	זַיִן	ז	<i>Z. vel ds.</i>
8	Cheth	חֵית	ח	<i>Ch. alii Hh.</i>
9	Teth	טֵית	ט	<i>T. alii Tt.</i>
10	Jod	יֹוד	י	<i>J. Consonans.</i>
20	Caph	כָּף	כ	<i>Ch. vel c. alii K.</i>
30	Lamed	לָמֶד	ל	<i>L.</i>
40	Mem	מֶם	מ	<i>M.</i>
50	Nun	נוּן	נ	<i>N.</i>
60	Samech	סָמֶךְ	ס	<i>S acutum.</i>

D. 70 Ajin

	<i>Nomen,</i>	<i>Figura,</i>	<i>Potestas.</i>
70 Ajin	עין	ע	Aa alii Gn.
80 Pe	פֿ	פ	Ph. vel P.
90 Tsade	צדי	צ	Tf. vel Sc.
100 Koph	קוף	ק	K. alii Q
200 Resch	רֿישׁ	ר	R.
300 Schin vel Sin	שׂין	ש	Sh. S
400 Tau.	תֿו	ת	Th. vel T.

Literæ sunt 22, quarum Nomina, Figuræ, & Potestas apud Hebræos & Chaldæos prorsus conveniunt. Leguntur verò à dextra versùs sinistram, ut apud pleròsque Orientales. At Armeni, Æthiopes & Copti seu Ægyptii legunt à sinistra, ut nos Europæi.

Literarum Rabinicarum figuras quæ à quadratis hisce Biblicis differunt, quibusque ob celeritatem scriptionis utuntur Iudæi Itali & Hispani, item Hebræo-Germanicarum quæ in libris MSS. tum Germanicis tum Hebræicis à Iudæis usurpantur, vide apud Buxtorf. in Thesauro Grammat. lib. 1. cap. 1. & ad finem libri, & Schickhardum in Horologio.

Literæ ת & ע difficillimæ sunt pronunciationis. ת est spiritus asperior in medio gutture coarctatus, & ad palati summum illisus. 70 Interpretes sæpe expresserunt per Græcum

cum χ , ut in $\pi\alpha\chi\alpha\beta$. ψ spiritus asperimus operis summi gutturis & narium efferendus. Græci sæpe omiserunt, ut in $\epsilon\sigma\varsigma$, $\eta\sigma\alpha\varsigma$ &c. interdum per (γ) expresserunt, Judæi per \aleph efferunt, quidam per (gn) vitiosè.

SECT. 2.

De numerandi ratione.

Numerant Hebræi per literas Alphabeti, ut in schemate præcedente, quibus addunt pro aliis centuriis literas finales, sic;

ז	ף	ו	ם	ך
900	800	700	600	500

Vel in quinque centuriis posterioribus priores repetunt, ut תק 500, תר 600, תש 700, תת 800, תתק 900. Post denarios addunt minores, ut יא 11. יב 12. יג 13. יד 14. at טו 15 pro יו, ne Nomen Dei prophanetur.

Millenarios sic exprimunt א 1000. בא 2000. גא 3000. דא 4000. &c. at cum centenariis compositos solummodo per אבנדה &c. ut גא ter mille, גתק 3500. sæpius vero Mille voce integra per אלף exprimunt, 2000 per אלפיים plura per אלפיים, præmittendo litteram numeralem, quot scil. millia significare volunt.

SECT. 3.

De Literarum divisionibus.

Literas distinguunt Hebræi ut omnes Orientales in 5 classes, secundum 5 organa pronunciandi.

Gutturales א ה ח ע

Linguales ד ט ל נ ת

Palati ג י כ ק

Dentales ש ז ר ט

Labiales ב ו מ פ

De hisce est regula generalis, quod literæ ejusdem organi faciliè inter se permutantur, quod frequentissimè fit in vocibus ex una lingua in alteram traductis.

Distinguuntur etiam in Radicales, & serviles:

Radicales Thema, seu Radicem constituent, quæ plærunque ex tribus literis constar, raro ex pluribus, quomodo omnes literæ possunt esse radicales, sed hîc peculiariter intelliguntur eæ quæ semper sunt de radice nûquam serviles: sîntq; ו ו, his dictionibus cõprehensæ, חט ספר גוע צדק

Serviles sunt quæ flexione vel formatione radici inserviunt, aliquando tamen sunt de radice, ut reliquæ ו ו, in has voces memoriales collectæ, משה וכלב איתן

Servi-

Serviunt à capite 4. אֶלֶבֶשׁ

à capite & fine 4. בֵּן הָאֵם

à capite medio & fine 3. יוֹרֵת

Huic literarum divisioni non ineptè sub-
jungi possunt.

Regulæ de investiganda radice;

1. Si abjectis servilibus remanserint tres,
ipsæ sunt radix.

2. Si duæ, quarum prior habet Daghes, tunc
plerunque præponitur ך̄ raro י, ut הַגִּישׁ à
יָצַב à הָצִיב & נָגַשׁ. At in duobus, ל, ut אָקַח
à לָקַח & נָתַע à לָתַע. Sed in Chaldaïcis
posterior sæpe geminari debet, cùm prior
habet Daghes, ut infra patebit.

3. Si posterior fit Dagheffata geminanda
est, ut סָבַר à סָבַר. Sin verò Daghes fit cha-
racteristica Conjugationis Piel (quod ex for-
ma vocis sciendum) tum postponendum ה, ut
גָּלָה à גָּלָה. Excipiuntur etiam hæc nomina
quæ cum affixis dagheffantur, אִירָא, ab אִנְיָא
בִּתְּרָא filia, à בָּנָה & חֲטָרָא triticum, ab חֲנַט.

4. Si duarum remanentium neutra fit
dagheffata, tum præponendum י vel ך̄ ra-
rius א, vel interponendum י, vel postponen-
dum ה rarissimè א, aut ultima geminanda.

5. Si unica tantum remanserit præpone
י vel ך̄, & postpone ה: exceptis הַתְּן à נָתַן, &
vocibus quibusdam præteriti à מוֹרִי mori,
& שׁוּרִי ponere, quæ ה amittunt ante aliud
ה: ut, שָׁפַשְׁפַּשׁ posuisti, מָהְ מָהְ mortuus es.

(6)

Chaldæis litera 7 est servilis, & p etiam apud Talmudicos, ו' vero radicalis, quibus & hoc peculiare est quod deficientem secundam compensent per Daghes forte in prima, non in tertia, quotiescunque præfigitur characteristica litera temporis, ut ד'יקו' commi-
nuerant. Dan.6.24. à דקק.

Schickhardi Regulæ de investigando Themate.

Abjice.

I. Initio. 1. Formativas Derivatorum, septem, דאמנח, quæ literæ Heemanticæ dicuntur.

2. Præfixa משה וכלב.

3. Verborum augmenta, הנהת.

Conjugationis.

Futurorum איתן.

Participiorum ממת.

II. In medio expletivas Vocalium וי.

III. In fine.

1. Nominum, תה י ים ות.

2. Verborum, תתי תם תן נו ה י י.

3. Suffixa, הוהם הווי דכם כן נה גינום.

Adde

1. Initio Verborum imperfectorum, א' י.

2. Medio quiescentium, וי.

geminatorum, alteram similem.

3. Fini anomalorum, תנה.

Da' principio, vel ב, medioque, vel indas.

י, vel conduplices mediam, seu ה dato fini.

SECT. 4.

SECT. 4.

De literis quiescentibus:

Literæ װ interdum quiescunt, id est, non pronunciantur, quia vocalibus destitutæ (vulgo Ehevi vel Jehu memoriæ causa dicuntur) Hoc accidit literis װ in medio & fine vocis, literæ ן in fine tantum.

❧ quiescit post vocalem longam, aliquando
post Pathach & Segol:

¹ quiescit, initio in Schurec sequente Sche-
va, aut unâ ex literis בּוֹמֵ. In medio in
Schurec & Cholem, & similiter in fine.

quiescit in medio & fine in Chirec. sape
in Tseré & Segol.

¶ in fine tantum quiescit, idque in Ca-
mets, Tferre, Cholem, & Segol

Apud Chaldaeos; & quiescit in Camets, Tseri, & Patach, ut לא non, ראש caput. בלשאצר Belschazar. י in Chirec & Tseri, ut, מלכי Rex mem. מלכי Reges. ה In Camets & Tseri, ut להלך revelabit, להלך reve-
lat, utrumque tamen rariis, quia ה finale
Hebræorum plerunque hîc mutatur in Aleph,
nisi aliud Aleph præcedat.

De his quatuor literis verum etiam est (quod suprà de literis ejusdem organi dictum) quòd facile inter se permutantur.

SECT. 5.

De Vocalibus, & Diphthongis.

Vocales sunt 5 longæ, totidemque breves, quibus addunt quidam Scheva simplex & compositum.

Vocales longæ.

Camets	Ⲛ valet a longum, obscurū.
Tfere	Ⲛ e longum, ut n <i>Græc.</i>
Chirec longum,	Ⲛ i longum.
seu magnum	
Cholem	Ⲛ o longum.
Schurec	Ⲛ u longum, vel u <i>Græcorum.</i>

Breves.

Pathach	Ⲛ a clarum.
Segol	Ⲛ e breve.
Chirec breve,	Ⲛ i breve.
seu parvum.	
Camets-catuph	Ⲛ o breve.
Kibbutz	Ⲛ u breve.

Scheva duplex est :

1. Simplex. Ⲛ valet e brevissimum.
2. Compositum triplex :
 1. Chateph-patach Ⲛ a raptum.
 2. Chateph-segol Ⲛ e raptum.
 3. Chateph-camets Ⲛ o raptum.

Ante-

Antequam vocalium puncta à Masorethis inventa sunt, tres quiescentes ׀ ׀ ׀ omnium vocalium vices supplebant, unde matres lectionis dicebantur: ׀ indicabat Pathach & Camets. ׀, o & u; scil. cholem, camets chatuph, schurec, & kibbutz. ׀ erat pro e & i; scil. pro tsere, segol, & utroque chirec. Jod etiam chateph-segol vocalem brevissimam annotabat & aliquando simplex scheva.

Hinc fit, ut post inventa & superaddita vocalium puncta, relictis illis consonis quæ vocalium erant indices confusa extiterit punctatio, tum in Targumim seu paraphrasibus Chaldaïcis (quæ confusio quum in Venetis, tum in Regiis Bibliis passim invenitur, & summo labore Buxtorfii in Bibliis Basiliens. sublata est) tum in variis scripturæ locis, ut Psalm. 77. 20. ubi in שְׁבִי' Jod post Lamed, quod non pluralem numerum sed scheva denotabat, post additam vocalem relictum est. sic etiam Psalm. 120. 5. וְאֶתְּנֶהּ לְךָ pro וְאֶתְּנֶהּ, ubi ׀ non Shurec sed Kibbutz sequente daghes secundum analogiam denotaret: vide Lud. de Dieu. Gram. l. 1. c. 7. Sixtinum Amam. & alios. præcipuè librum eruditissimum Lud. Capelli ab Erpenio editum, *Punctationis arcanum revelatum*. inscriptum, cujus lectio cordatos omnes (paucis quibusdam pervicacibus exceptis) in suam sententiam de punctorum & accentuum novitate adduxit, quæ vero nuper edidit vir quidam doctus contra Capelli *Arcanum*, ita jejuna & frigida sunt, ut paucos (ni fallor) sibi consentientes habeat.

Cholem cum supra ׀ notatur sic ׀, dicitur Vau
D. 5. Cholem.

Cholem, & tunc vocalis semper ad præcedentem literam spectat. si vero 1 habeat etiam sub se vocalem, pronunciatur, aliàs quiescit.

Cum 1 habet ante se vocalem brevem non alia mediantelitera, punctum in medio non est cholem, sed Daghes forte quæ literam geminat.

Sæpe etiam Cholem per puncta literæ *ו* & *ו* denotatur, ita ut idem punctum & literam & vocalem notet, tum vero litera præcedens *ו* vocali caret & *ו* aliud punctum vocale adjunctum non habet.

Sæpe eadem litera utrumque punctum habet, ut *ו*, ubi alterum pro Cholem ponitur, utrum verò ex litera præcedente vel subsequente vocali destituta dignoscendum.

Camets-chatuph sæpè figura nihil differt à simplici. Camets, distinguuntur autem sic.

Est Camets-chatuph, seu o breve

1 Ante Scheva absque accentu Metheg. ut *חֹכְמָה* chochma.

2 Ante Daghes forte absque accentu tónico, ut *רֹנָן* ronnu.

3 Ante consonam mobilem in fine, sine accentu, ut *יָקוֹם* Jakom. Sunt tamen qui contendunt semper ita scribi oportere sine duobus punctis, v. Buxt. thesaur. pag. 26. 27.

Camets-chatuph, vero à Chateph-camets distinguitur sic; quòd Chateph-camets nunquam scribatur simplici forma ut Camets, nec locum habeat ante Scheva aut Daghes, nec propriè invenitur nisi sub gutturalibus.

Scheva simplex non semper pronunciatur (imò naturâ suâ mutum est) quiescit autem

2 In

1 In medio dictionis post vocalem brevem nisi sit sub litera dagheffata.

2 Post vocalem longam accentu notatam.

3 In fine dictionis etiam geminum.

Apud Chaldaeos Scheva simplex quiescit etiam post vocalem longam quamcunque, ut **אֵתְּ אֵתְּ** *petitio* Dan. 4. 14.

Omnibus literis Scheva convenit, at cum **א** & **י** rarissime reperitur.

Gutturales nunquam admittunt Scheva vocale, sed solum mutum, at Scheva compositum est ipsorum proprium.

De Diphthongis.

1 & 1 post Camets, Tseré, Pathach & Chireç in fine dictionis, cum vocalibus hisce diphthongos constituunt, 1 triplicem facit diphthongum, viz.

1. (au) per, ut **אֵיִן** *mansuetus*, sæpe interveniente 1, ut **אֵיִן** vel per, ut **אֵיִן** *regula*. 2. (eu) ut **אֵיִן** *pacificus*. 3. (iu) ut **אֵיִן** *os ejus*.

1 etiam triplicem facit ai, oi, et ui, ut **אֵיִן** *panai*, **אֵיִן** *goi*, **אֵיִן** *galni*, Judæi vero diphthongum in 1 non agnoscunt, sed 1 ut consonam pronunciant, & de 1 dubitatur à quibusdam. Irregulare est **אֵיִן** Jer 26. 18. quod legendum & pronunciandum **אֵיִן** *Jerashalajim*.

Apud Chaldaeos fit (eu) diphthongus ex 1 tum in fine ut apud Hebræos, tum in medio, ut **אֵיִן** *bestia*, ubi & 1 intervenit.

Jod facit (ai) diphthongum apud Chaldaeos, per ante 1 in medio ut **אֵיִן** *prima*. Dan. 7. 4.

Dip-

Diphthongum (ui) per Vau Schurec ante Jod, Chaldæi non observant.

SECT. VI.

De Daghes & Mappic.

Puncta duo sunt ventri literarum inscripta, & aliquid de sono ipsarum notantia apud Hebræos & Chaldæos, suntq; Daghes & Mappic.

Daghes est duplex, lene & forte.

1. Lene in sex literis בּגדכּפּתּ *begadkephat*, asperationem tollit, adeo ut sonent b. g. d. k. p. t. Raphe, *remissio*, olim per virgulam supra hæscæ literas notata, indicabat eas manere aspiratas, bh. gh. 'dh. ch. ph th.

2. Forte literam geminat & omnibus literis imprimitur nisi gutturalibus & ךּ ut חֲגַבּ *hug-gasb* קַוּוּ *kavvo*. in ךּ tamen & ךּ quibusdam locis Bibliorum observarunt Masorethæ Daghes imprimi. Locos vide apud Buxtorf. Thesaur. Grammat. lib. 1. cap. 4. at non omnia exemplaria Biblica Daghes in omnibus istis locis exprimunt.

Distinguuntur sic, Post vocalem brevem in medio dictionis est daghes forte: lene est, 1. initio dictionis, quod fit semper cum vox præcedens consona mobili terminatur, vel accentu regio. 2. post Scheva quiescens, ejusdem vel diversæ dictionis, quod tamen varias habet exceptiones.

Aliquando tamen in prima litera est forte, si vox præcedens cum sequenti in unam dictionem coalescat, sive per Maccaph, sive aliter.

Map.

Mappic est punctum literæ ׀ & secundum quosdam ׀ inscriptum, quod indicat eas proprio sono efferendas esse, quæ alias quiescerent. Inscribitur ׀ tantum in fine vocis, ׀ in medio: olim scriptum erat sub litera, sic ׀ hodie vero inscribitur & monet ׀ illud esse mobile. Adhibent illud & Hebræi & Chaldæi ad affixum sing. num. 3. pers. foem. designandum, ut ׀לךךך pes ejus, foem. Ch. ׀לךךך

Chaldæi vero peculiariter Mappic utuntur in
 ♂ masculino, præcedente Tſere, ut ♂ pes-
 ejus, viri.

S E C T. VII

De syllaba & legendi ratione.

Omnis syllaba incipit à consona, idq; à dextra
versus sinistram.

Syllaba simplex ex una consona, & una vocali
constat, quæ plerunque longa, ut אֵלִי e--li דִּיִּתִּי
ka-ji-thi, אֶתְּהוּ o-tho, קוֹיִךְ ko-ve-cha, ubi pun-
ctum superius ad ׀ pertinet, non ad ׀ quæ pro-
priam vocalem habet, interdum fit ex vocali bre-
vi, segol, chireo, & kibbutz.

Syllaba composita est cum plures consonæ in
unam syllabam conjunguntur cum vocali, ut
דָּאשׁ בְּרָא מַלְאָךְ

Hoc sæpius fit per ſcheva ſimplex, at ſub gut-
turalibus plerunque per ſcheva compositum.

Syllaba componitur vel ab initio vel à fine vel utrinque.

Si syllabæ compositz prior consona vocalem habeat [quæ plerunque brevis est] posterior ei adjungitur per Scheva quiescens vel expressum vel subintellectum per Daghesch forte vel absque eo in fine dictionis, ut in **חִפְּכִיד** *Hiph-kid* **חִפְּכִיד** *Hig-gisch*, nisi posterior sit litera quiescens, ut **אֶתְּ** atque hoc modo fit syllaba à fine composita.

Sin vero consona posterior vocalem possideat, [ut plurimum longam] prior adsciscit Scheva simplex vocale, vel compositum si sit gutturalis, quod suam consonam sono rapidissimo conjungit litteræ sequenti [nunquam enim per se syllabam constituit] ut in **בֶּרֶחַ** *be-rechu*, quæ vox dissyllaba est ultimam habens ab initio compositum.

Quando autem literam vocali insignitam præcedit Scheva vocale, sequitur Scheva mutæ, fit syllaba utrinque composita ut in **פֶּקַד** *pekad* voce monosyllaba, **פֶּקֹדְנָה** *pekod-nah* duarum syllabarum, quarum prior utrinque composita quatuor consonis, tribus motis una quiescente, constat.

Apud Chaldæos usitatissimum est Syllabam compositam non tantum vocali brevi, ut apud Hebræos ferè, sed longa etiam inchoari, ut **שִׁבְּחָהּ** *schuv-hera* *gloriatio*.

Notandum, quod prima distinctio vocalium in longas & breves, non fuit ad notandam syllabarum quantitatem, seu prosodiam Hebraicam (sic enim eæ quæ breves vulgè vocantur, longæ potius dicendæ essent, utpote positione productæ) sed ad faciliorem lectionem, docendo quanam syllabæ simplices sunt, quanam compositz. Hoc enim perpetuum est, quod initio & medio dictionis in-

dis-

disyllabis et polysyllabis, vocales longæ nunquam usurpentur nisi in syllabis simplicibus aut ab initio compositis ut in דָּבָרִים, דָּבָר, nec breves nisi in compositis, nisi penultima afficiatur accentu Grammatico,

Cum vero in monosyllabis, & in polysyllabarum fine interdum reperitur vocalis longa, sit hoc ex causa speciali. vide Capell. in Punct. Arcan. lib. 1. c. 13.

ח & ע in fine vocis, post Tserē Chirec longum, Cholem & Schurec, sæpe ad faciliorem pronuntiationē assumunt Pathach, quod ante eas rapidè & quasi furtim pronuntiatur, unde vocatur Pathach gēnubha, seu *furtim ascitum*, ut מָשִׁיחַ *maschiach*. רוּחַ יְדוּעַ *ruach jaduah*.

ה cum Mappic, idem aliquando imitatur, ut גָּבוֹהַ *Gaboah*. Chaldæis eadem syllabæ ratio est quæ Hebræis.

In Bibliis voces quæ circellum supra se habent, aliter leguntur quàm scribuntur, Cum enim Masorethæ ex M. SS. antiquis varias lectiones annotarunt, lectionem unam in textu reliquerunt, alteram in margine posuerunt, quam ut plurimum meliorem judicabant, & hujus vocales textui addebant, unde legunt prout in margine notatur, ut Psal. 9. 13. in textu est עֲנִיִּים at in margine עֲנִיִּי unde ratione punctorum legitur *mansuetorum* at ratione literarum esset *afflictorum* עֲנִיִּי. Hujusmodi varias lectiones vocant Keri & Kethib, lectio & scriptio.

Notandum etiam nomen Tetragrammaton יהוה si punctetur hoc modo יהוה legendum אלהים.

אלהים Elohim secundum puncta, si vero sic יהוה legendum Adonai אדני cuius puncta mutuatur, nec ante avorum nostrorum memoriam aliter pronunciavit quisquam; primus qui Jehova legebat erat Galatinus. Septuag. interpretes semper legebant Adonai, unde transtulerunt semper Κύριος; nec aliter Christus vel Apostoli legerunt, ut in Nov. Test. liquet, nec ulli ex patribus Græcis vel Latinis: Judæi etiam fatentur veram pronunciationem se ignorare eamque ab everso templo amissam esse. Vide orationem Capelli de nomine יהוה ad calcem libri de arcano punctationis, & in appendice ad Criticam Sacram.

SECT. VIII.

De Accentibus & Maccaph.

Accentus duplex est Tonicus & Euphonicus.

Euphonicus tonico præmittitur & suaviorem ejus pronunciationem efficit, vocalem enim suspendit: unde *Metheg*, id est *frænum* dicitur. Estque virgula recta sub litera, ut פקדה *pa-kedha*, quod sine *metheg* legendum esset *pok-da*.

Tonicus ultimam vel penultimam acuit: vox quæ in ultima acuitur vocatur voce Chaldaica מלרע *milra*, id est *infra*, seu *in fine*, quæ in antepenultima מלעיל *milhel*, i. e. *supra*.

Tonici

Tenici sunt 25. quorum 14 notantur supra vocem; 11. infra.

Supra vocem.

𐤀 Pascha.	𐤁 Rebhia.
𐤂 Kadma.	𐤃 Sakeph gadol.
𐤄 Gerasch.	𐤅 Sakeph katon.
𐤆 Geraschajim.	𐤇 Sægolta.
𐤈 Telischa Ketanna.	𐤉 Paser.
𐤊 Telischa gedola.	𐤋 Sarka.
𐤌 Karne Para.	𐤍 Schalscheleth.

Infra vocem.

𐤎 Merca.	𐤏 Tebhir.
𐤐 Merca cephula.	𐤑 Darga.
𐤒 Tiphcha, Tarcha.	𐤓 Athnach.
𐤔 Munach.	𐤕 Jerach ben-jomo.
𐤖 Mahpach.	𐤗 Silluk.
𐤘 Jethif.	

De hisce notentur istae regulæ. *Pascha* & *Kadma* eandem figuram habent, at ille initio vel medio vocis inhæret, hic fini tantum, nisi in eadem voce geminetur.

Jethif initio ante primam vocalem ponitur.

Mahpach extremæ vel mediæ literæ adhæret.

Rebhiah mediæ literæ incumbit: Sic differt à *Cholem*, quod ad latus.

Triplitem accentuum usum faciunt Grammatici.

1. Musicam seu cantus rationem apud Judæos designare, qui textum Biblicum cantillant.

2. Pronunciationem legitimam, in syllabæ elevatione designare.

3. Sententiam in membra distinguere.

Ufus primus Judæis relinquitur: secundus habet has regulas.

1. Omnis dictio habet accentum tonicum, nisi habeat post se virgulam quæ Maceaph dicitur, [—]

2. Syllaba quæ habet accentum tonicum acuitur, exceptis Telisha majori, Jethif, Paschta & Telischa minori, Sægolta, & Sarka, quæ primæ vel ultimæ vocis literæ semper adhærent, sed eam non semper afficiunt.

3. Eiusdem accentus in eadem voce geminati, prior syllabam acuit, diversorum posterior, ut תָּוֹבָה וְהֶאֱזִים *tóbu vehætzím*.

4. Accentus tonicus vocali longæ additus, Scheva sequens constituit quiescens, ut תָּגֵלְנָה *tagél'na*.

Tertius usus orationis membra spectat, & sic distinguuntur in Ministros & Reges.

Ministri orationem continuant, Reges distinguunt.

Ministri sunt 3. Munach, Mahpach, Merca simplex, & duplex, Darga, Jerach, Kadma, Telischa Ketanna, qui cum nihil distinguant, ideo nullius fere usus sunt nec in aliis linguis usurpantur.

Re-

Reliqui 17. sunt Reges, quorum præcipui sunt, 1. Rebhia, 2. Sakeph gadol, 3. Sakeph-caton, qui omnes distinguunt in commata. 4. Athnach, 5. Segolta, cujus vicem aliquando sustinet Schalscheleth, qui Colon designant. 6. Silluc, qui periodos distinguit, & in fine omnium versuum reperitur.

Reliqui Reges curiosius distinguunt quàm in aliis linguis, sæpe nihil, unde cum ministris sine incommodo omitti possent, si Grammaticis placuisset, & Masorethæ textui non apposuissent. Vide Lud. de Dieu. Gram. lib. 1. c. 9. Capelli Critic. Sac. lib. 6. cap. 11. Sed præ aliis Valentinum Schindlerum qui in tractatu suo de accentibus Hebræorum doctrinam hanc eruditè & compendiosè tractavit, ad cujus mentem, quantum fieri licuit, latinam Chaldaicæ paraphraseos versionē Pentateuchi in hoc opere Biblico distinguere conati sumus, ut eo modo studiosi accentuū in distinguendo vim melius perciperent: hoc tantum noletur, nos ad exprimendum ejus comma hanc notam (;) plerunque adhibuisse, pro semicommate vero hanc (,).

Accentus Euphonicus seu Metheg vocalibus longis ante Scheva addi solet, unde Camets ante Scheva absque Metheg breve est, seu Camets-chatuph, ut חֹכְמָה chóchma, non chachema: additur & semper vocalibus ante Scheva compositum, ut חֵדְמָה

Distinguitur Metheg à Silluc, quòd hic ultimæ versus voci semper, ille quibuscunque vocibus apponitur, si vero in ultima voce concurrunt, Silluk est figura ultima.

Mac-

Maccaph [—] duas vel tres dictiones connectit, ut cum ultimæ dictionis accentu suavi pronuntiatione coalescant.

In Job, Psalmis, & Proverbiis alia est accentuum ratio quam in reliquis Biblicorum libris, ob metrum, musicam, &c. cujus ratio nondum ab aliquo sufficienter est explicata.

In Decalogo magna est anomalia accentuum, qui duplicati videntur, mysteria hic latere volunt Judæi, quæ non explicant, sed per Cabalam oralem discenda sunt, & superstitionem Rabbini-
cam olent.

Accentus addunt vulgò sex alios: 1. Pesik, 2. Legarme, utrumque lineola recta inter duas dictiones, illud post Munach hoc alibi, notatur, & musicæ inservit nec quidquam facit ad pronuntiationem. 3. Soph pasuk, puncta duo quæ versum terminant. 4. Hillui, 5. Mecarbel, varia nomina accentus Munach pro situ vario. 6. Mea-
jiela, idem cum Tiphca.

Apud Chaldaeos eadem est ratio accentuum, quæ apud Hebræos saltem in Dan. & Esra. Paraphrases vero omnes, Jonathani, Josephi Cæci, &c. præter Onkelosi in Pentateuchum, accentibus destituuntur.

Notandum vero quòd sicut magna erat Maso-
retharum diligentia in apiculis hisce excogitan-
dis, sic non minor erat illorum incuria quòd
nulla excogitarent interrogationum, interjectio-
num, parenthesisum, &c. signa, ut in aliis linguis,
quæ magis necessaria erant quàm multi ex accen-
tibus, & punctis, quæ sine ulla necessitate, & cum
parva utilitate textui adscripserunt.

Et hæc quidem ex Buxtorfio, de Dieu, aliisque collecta, ad lectionem hujus linguæ sufficiant; Qui vero plenam linguæ hujus cognitionem desiderat, Grammaticos consulat, qui præcepta Grammaticalia tradiderunt. Inter innumeros vero qui hodie extant, Buxtorfius videtur palmam aliis præripere, cujus Epitomen primum, vel Schickardi Horologium ediscat, postea evolvat Buxtorfii Thesaurum Grammaticum qui omnium accuratissimè, & copiosissimè hujus linguæ mysteria pandit. De ipso enim Judæi hoc Elogium reliquerunt in præf. Bibl. Rabbini-
 rum quæ præfixa est editioni Basiliensi: “Sapi-
 “ens præ sapientibus Nazaræorum, Doctor
 “magnus in lingua sacra, & Chaldaica, & in
 “Grammaticis earum, ita ut similis ei non in-
 “veniat inter eos, vir Magnus, dominus
 “Johannes Buxtorfius.

Hujus vero Lexicon Hebraicum & Chaldaicum una cum Lexico Chaldæo-Rabbini-
 cō-Talmudico (opere 30 annorum) & concordantiis
 ejus Hebraicis, quæ præter concordantias Bib-
 licas etiam Lexicon Hebraicum absolutissimum
 exhibent, ut maximè utilia, ad perfectam hujus
 & aliarum Linguarum Orientalium cognitio-
 nem, omnium doctorum calculo approban-
 tur.

Chaldaicam vero Grammaticam inter alios, scripsit idem Buxtorf. cum Syriaca conjunctim; Idem etiam compendiosè præstitit Andr. Sen-
 nertus, qui Syriaca proprio charactere descripsit,
 non Hebraico, ut Buxtorfius.

Unà cum Syriaco Chaldaicum etiam Lexicon
 edidit

edidit Buxtorf. Filius in 4° quod magno studiosi
usui esse potest.

Buxtorfii vero P. Consilium de facili hujus lin-
guæ cognitionem adipiscendi modo, quod Manu-
ali ejus Lexici Heb. & Chald. præfixit Filius, ad-
scribere placuit.

*Compendiosa ratio discendi linguam Hebraam
& Chaldaicam.*

Cognitis literis & vocalibus, observatis etiam
generalibus ad legendum regulis, ipsa lectio sta-
tim tentanda erit.

Lectio instituaturs quotidiana per horam mini-
mam, nec dies ullus sine exercitio abeat.

Primum lectionis tentamen sit in formis con-
jugationum, quæ ordine juxta septem verborum
classes perlegendæ.

Ratio, 1. quia ibi legendi modus est facilior,
quum eadem literæ & voces reperantur, unâ
duntaxat aut alterâ syllabâ immutata. 2. quia fa-
cilitatem hanc statim sequitur aliquis profectus.
3. quia profectus iste amorem studii generat, &
continuationem urget. 4. quia utilitatem ali-
quam simul affert, quòd umbratilis quædam inde
nascatur conjugationum, temporum, modorum,
personarum, numerorum, &c. cognitio quæ paulo
post faciliorem memoriæ laborem conciliat.
Continuetur per dies circiter 15.

Secundum exercitium lectionis sit in Textu
Biblico. Ratio, quia cum singulæ voces hic sint
aliæ & novæ, ideoque lectio non nihil tardior
& operosior, ad eam non est accedendum, nisi
lin-

lingua & pronuntiatione in facilioribus non nihil prius assuefactâ & informatâ. Continuatur per dies 15 alios.

Tota hæc exercitatio fiat præsentē præceptore (si haberi posset, multi enim in hac & aliis linguis Orientalibus proprio Marte clari evaserunt ut Clenardus, Erpenius ipse in Arabica, & alii. Vide Capelli Arcanum Punctationis lib. 2. c. 27. n. 4, 5, 6, 7.) aut aliquo doctiore qui linguam errantem dirigat, & pronuntiationem pravam corrigat. Discipulus autem privatim legens, clarâ voce legat, non per meditationem. Sic enim & lingua fiet promptior ac expeditior, & convenienti pronuntiationi rectius assuescet. Neque est, quod turbetur, si quandoq; in lectione erret : id enim postea præceptor, usus, & profectus plenior mox emendabunt.

Altero mense discipulus conjugationes verborum memoriæ mandare incipiet, & lectionem Textus Biblici per aliquam capitis partem continuabit. Præceptor interea, verborum & conjugationum formationem & differentiam breviter inculcabit. Quamprimum conjugationes perfectas tenuerit, præceptor unum & alterum versum Latine explicabit, quos discipulus sequente die reddet. Postea omnia perfecta ad paradigmata applicare docebit, quo ipso omnia accidentia & ipsam radicem uno momento perfectissime discipulus cognoscet. Idem faciet per verba imperfecta, ubi memoriæ bene commissa fuerint. Explicatio Textus ad versus duodecim & plures paulatim accrescet, ex quibus nuda & simplicia verba, primum duntaxat considerabuntur

tur, & modus applicandi ad paradigmata ostendetur. Si vero pronomen adjunctum in fine fuerit, id præceptor separabit, & nudam verbi formam discipulo examinandam proponet.

Tertio mense pronominum rationem cum verbis præceptor explicabit. Nominum item doctrinam tractabit, ostensâ primum juxta præceptorum doctrinam nudâ ipsorum de numero in numerum declinatione prout varietas formæ singularis id admittet: deinde formam quoque illorum in constructione & cum pronominibus affixis secundum utrumq; numerû ostendet, reductis illis ad formam absolutâ & separatâ, mutatione, si quæ vel in literis, vel in vocalibus, vel utrobiq; occurrit, ejusque ratione ostensa. Voces indeclinabiles quia paucae sunt, nudo tantum indicio indigent.

Quarto mense syntaxis examinabitur, Hebraismi explicabuntur, anomaliae quælibet, accentuum distinguendum ratio, & quicquid ad Grammaticæ absolutam tractationem facit, exquisitè tractabitur. Continuetur repetitio singulis diebus per horam, unde fiet, ut anno absoluto tota quoque Biblia legendo, interpretando, Grammaticè examinando absolvere, ac majori ex parte sponte & per se intelligere & interpretari possit.

Quinto & sexto mense, addatur linguæ Chaldaicæ ex Daniele & Esra repetitio similis, primum in verbis, deinde in nominibus cognoscendis, quæ omnia tantò erunt faciliora quantò quis plus in Hæbraicis profecerit.

Hic docendi & discendi modus Grammaticam,

in

in usu ipso linguæ, & ex usu practico, pluribus exemplis ad unum præceptum Grammaticum revocatis, & eadem doctrina sæpius repetita, longè firmiùs memoriæ imprimet, & longè dilucidius explicabit, quam si in nuda præceptorum theoria primùm quis insiltat.

Bas. 20. Decemb. 1630.

*Exercitatio lectionis Hebr. ex Zeph. 3. vers. 8.
in quo omnes Alphabeti literæ etiam
finales exhibentur.*

furgam quo diem ad , Dominus inquit , me expectate Ideo

לֵבִן חֲבוּ-לִי נֶאֱמַר-יְהוָה לְיוֹם קוּמִי
lyant lejom Adonai-neum li--chakku lachèn

congregem ut, gentes colligere meū decretū quia : tandem

לְעַד בִּי מִשְׁפָּטִי לְאֶסְףָּ גּוֹיִם לְקַבְצִי
lekoufz gojim leesoph mischpati chi tedd

, meā indignationē eos super effundendū ad , regna

מַמְלָכוֹת לְשַׁפֵּךְ עָלֵיהֶם זַעֲמִי
zaamz alehem lischpoch mamlachdth

devorabitur mei zeli igne in quoniā; meæ iræ furorem omne

כָּל-חֲרוֹן אָפִי בִי בְאֵשׁ קִנְאֹתִי תֹאכַל
teachel kimaith beesch chi appi charon---col

terra omnis

כָּל-הָאָרֶץ :
hadretz-col

E

Alia

*Alia ex 2 Reg. 1. vers. 6. ubi omnes fere
accentus congregantur,*

nobis obviam ascendit Quidam eum ad dixerunt Et
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ עָלָה לִקְרֹאתָנוּ
wajomeru elau isch alà likrathenu

regem ad revertimini Ite nobis dixit &
וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ לְכוּ שׁוּבוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ
wajomer elenu lechu schubu hammélekh-el

eum ad loquimini & :vos misit qui
אֲשֶׁר-שָׁלַח אֲתֶכֶם וְדִבַּרְתֶּם אֵלָיו
ascher schalàch--ascher ethekem edibbarim elau

Israel in Deus non quod Anne; Dominus ait
כֹּה אָמַר יְהוָה הַמֶּלֶךְ אֵין אֱלֹהִים בִּישְׂרָאֵל
Hamibbeli Adonai amàr co bejisrael elohim--en

Ekron Deum zebub Baal consultum mittis tu
אַתָּה שָׁלַח לְדָרֶשׁ בַּבַּעַל וּבִיב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן
attà scholèach lidrèsch bebaal zebub elohè Ekron

descendes. non illuc ascendisti quem lecto idcirco
לָכֵן הִפְטָה אֲשֶׁר-עָלִיתָה שָׁם לֹא-תִרָד
lachem hamittà ascher alisha scham thered-----lo

mories moriendo sed eo ex
מִפְנֵה כִּי-מֹת תָּמוּת :
chi miruméma moth tamut

ALPHA

Alphabetum Samaritanum.

HAbent Samaritani literas tantum 22, Ut Hebraei; quarum ordo, potestas, & nomina, cum Hebraeis eadem sunt, figurâ tantum discrepant; nullas verò literarum initialium, finalium, vel mediarum discrepantes formas habent: ut ex Tabella sequenti liquet

1	Aleph	Ⲁ	ⲁ	80	Pe	ⲡ	ⲓ
2	Beth	Ⲃ	ⲃ	90	Tfide	ⲥ	ⲙ
3	Gimel	Ⲅ	ⲅ	100	Koph	Ⲧ	Ⲏ
4	Daleth	Ⲇ	ⲇ	200	Resh	Ⲩ	ⲏ
5	He	Ⲉ	ⲉ	300	Shin	Ⲭ	ⲓ
6	Vau	Ⲋ	ⲋ	400	Tau	ⲭ	Ⲕ
7	Zain	Ⲍ	ⲍ	Reliquos numeros supplent ut apud He- bræos.			
8	Hheth	ⲏ	Ⲑ				
9	Teth	ⲑ	Ⲓ				
10	Jod	ⲓ	Ⲕ				
20	Caph	ⲕ	Ⲍ	500	ⲡⲀ		
30	Lamed	Ⲏ	ⲏ	600	ⲡⲂ		
40	Mem	Ⲑ	ⲑ	700	ⲡⲄ		
50	Nun	Ⲓ	ⲓ	800	ⲡⲆ		
60	Samech	Ⲕ	ⲕ	900	ⲡⲈ		
70	Aain	Ⲗ	ⲏ	1000	ⲡⲊ		

Puncta vocalia habent nulla, sed literæ ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ quæ matres lectionis apud Hebræos vocantur, eorum locum supplent, uti apud Syros, Arabes, Chaldæos, ante punctorum inventionem.

Constans enim & antiquissima est Rabbi-
 norum sententia legem à Mose scriptam esse
 sine punctis, sine accentibus, sine Paraschis,
 sine versuum, imo sine verborum distinctione;
 prout hodie in Synagogis Judæi legem sine
 punctis, accentibus, et versuum distinctione,
 legunt; ut hoc modo antiquum morem con-
 servarent, quem Masoretharum critica mu-
 tare non potuit. Habeo exemplar ejusmodi,
 constans ex membranis in rotulo convolutis,
 scriptum ad morem in synagogis vsitatum,
 ubi nulla puncta, nulli accentus, nec versuum
 distinctio conspiciuntur: imo in aliis linguis
 antiquitatis ita scribere consueverunt, ut ex
 antiquis: MSS. constat. Tale est *MS.* Vati-
 canum Græcum 70 interpretum, quod pri-
 mò Romæ, postea Parisiis editum est. Tale e-
 tiam est antiquissimum nostrum, *MS.* Græ-
 cum suprâ 1000 abhinc annis scriptum,
 quod Theclæ ascribitur, sine accentibus,
 sine dictionum vel versuum distinctione, lite-
 ris uncialibus seu majoribus conscriptû: cujus
 collationem cum edit. Romanâ in Bibliis
 nostris exhibemus. Tale *MS.* quatuor Evan-
 geliorum Coptum seu Ægyptiacum, in Bib-
 lotheca oratoriana Parisiis memorat Mo-
 rinus exercit. Bibl. lib. 1. exerc. 6. cap. 2. p. 197.
 Dictiones verò à se invicem separasse Es-
 ram veri simile est: at farraginem punctorum
 & accentuum Talmude posteriorem esse luce
 cla-

clarius à doctis demonstratum est. Inter alios vide Capelli Arcanum punctuationis revelatum. Samaritani verò hodiè dictiones separant puncto unico, non solo spatio : periodos verò et membra puncto duplicato, vel asterisco : Sectiones verò duobus lineis, vel tribus punctis cum lineis, ut ex hisce figuris patet, ::= vel -< : Distinguunt etiam singulos libros Moſis in sectiones quas *Ammp* Katſin vocant, paraſchis & ſidris Judaicis longè breviores, quales in univerſa lege numerant 966. Judæi verò habent tantum 53 Paraſchas, & ſidras ſeu sectiones minores tantum 145.

Sæpe etiam habent virgulam ſupra literam, quâ notatur dictionem in uſitatore ſignificatione non accipi, ſed paſſivè legendam, vel homonymiâ laborare, vel præter conſuetam formam ſcribi.

Cùm verò punctis vocalibus & accentibus carent, patet ipſos ex traditione & uſu à majoribus derivatis vocum lectionem & pronunciationem hætenus conſervâſſe, ope trium literarum prædictarum, ſicut & Judæi ipſi ad Maſoretharum tempora quinque fere poſt Chriſtum ſeculiis, fecerunt.

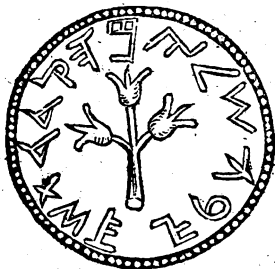
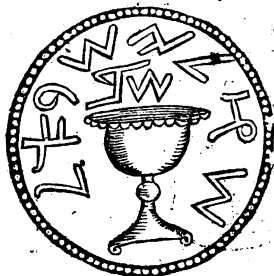
Porro Grammaticam Samaritanam, vel Lexicon aliquod verborum quæ huic dialecto propria ſunt, nemo quod ſciam hætenus edidit: Promiſit quidem aliquid Joh. Morinus

in præfatione ad Biblia Parisiana, sed promissis hactenus non stetit. In usum Bibliorum nostrorum fortasse aliquid operâ viri doctissimi qui Samaritana nostra exemplaria diligenter contulit, & multa utilia congescit, posthac edi curabimus.

Antiquas literas Hebraicas easdem fuisse cum Samaritanis ex siclis seu numismatis constat, quæ ex rudibus Hierosolymitanis effossa, charactere Samaritano pleraque percussa sunt, ex quibus literam Tau crucis figuram olim repræsentasse, literasque hodiernas Samaritanas ab antiquis parum differre colligitur. A Samaritanis verò non cusa clarum est ex inscriptione quam habent, scil. *Hierosolyma sancta*, quam Samaritani abominantur. Siclorum autem figuras quas ex Aria Montano, Waserò, Villalpando, aliisque collegit Morinus, hîc ~~est~~ est exprimere.

(31)

I.

Siclus Argenteus, in Musæo Nicolai Crassi
J. C. Veneti.

E 4

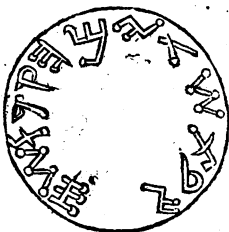
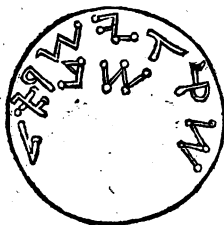
II.

(32)

II.

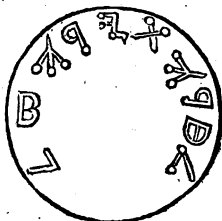
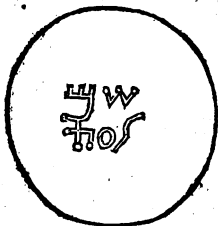

III.

Argent. uterque apud Claud. Menetium.

IV.

Argent. apud Franciscum Card:
Bon-Compagnon.

(33)

V.

Argent. apud Francisc. Cardin.
Barbarinum.

VI.

Ex ære, apud Francisc. Gualdum.

VII.

Ex ære, apud Ludovicum Aubery.

ES

Argent. apud Laurent. Pignorium,
ponderis 4. drachm. Argent.

In siclis hñce omnium literarum figuræ non habentur, sed tantum 13. scil. 𐤀. 𐤁. 𐤂. 𐤃. 𐤄. 𐤅. 𐤆. 𐤇. 𐤈. 𐤉. 𐤊. 𐤋. 𐤌. ex quarum tamen cum hodiernis Samaritanis convenientia de reliquis judicare licet.

Ex his 𐤀 et 𐤌 magis à nostris differre videntur, 𐤁 minus, reliquæ parum vel nihil. Conji-
ciunt alii præter has quatuor alias ex hisce siclis, scil. 𐤎 𐤏 𐤐 𐤑. In sexta enim figura 𐤎 ex una parte, & ex altera Tau instar crucis repræsen-
tatur; at 𐤏 & 𐤑 obscuriores.

Literam verò Tau crucis figuram repræsen-
tasse, prout affirmant Origines et Hieronym. in Ezech. etiam ex hodierno Tau Samaritano sic colligit Morinus. Ut enim ex Aleph nostro Sa-
maritano, si unam lineolam ex latere dextro tollas fit figura Tau, sic in siclis 2. & 5. si tol-
las

las lineolam quæ rectam lineam per medium tangit, quod reliquum est Tau repræsentabit: nam utriusque lineæ adjectio Aleph à Tau distinguit, & hoc modo exactam crucis figuram repræsentabit Tau. Azarias verò Judæus in Alphabeto suo duplicem ostendit figuram literæ Tau, unam nostræ similem, alteram verò instar Latinæ X decussatam, quam vocamus S. Andree crucem. In siclo primo, secundo, & tertio, eadem est Aleph figura supra urnam, à qua si tollas inferiorem lineam, quod reliquum est, crucem refert. In Alphabeto Samaritano quod ex Bibliotheca Vaticana produxit Schickardus in libro, cui titulus Bechinath Happeruschin, p. 8. ultima litera figuram crucis habet. Observat etiam idem characterem unctionis sacerdotalis fuisse cruciculam quam faciebant inter supercilia Pontificis, ut ex Maymon. & R. D. Kimchi probat in tract. de Jure Regio Hebræorum, hanc verò dicunt Rabbini, cum crucem non invenerunt in Alphabeto Hebraico, esse instar Græci χ quod idem planè cum Tau Samaritano, unde sacerdotem summum in hoc typum fuisse Christi arguit idem Schick. sed ad singulorum fictorum explicationem veniamus.

Primus omnium perfectissimè literas suas repræsentat, cujus inscriptio literis Hebraicis expressa ex una parte est ירושלים קדושה *Jerusalem sancta*, ex altera verò שקל ישראל *siclus*

siclus Israelis, ex illa parte est virga Aaronis ex hac urna Mannæ cui imminet literæ Schin & Daleth, quæ ut conjicit Morinus, significat *siclum Davidis*, quia in urbe Davidis percussa, scil. Hierosolymis: quod & ex alia conjectura probant quidam, quia scil. scribitur *Jerusalem* cum Jod post Lamed, & He ad finem, ita ut legatur inscriptio *Jerusalimah*, quæ pronuntiatio erat peculiaris dialacto Hierosolymitanæ. In siclis verò quæ habent eandem inscriptionem sine Jod & He, literæ istæ Schin & Daleth supra urnam non videntur, sed Aleph, vel quod fortasse urbis nomen ab Aleph incipiebat ubi cusi erant, vel ad significandum *ארח* seu urbem generaliter, quæ scil. *diversa* erat ab Hierosolyma: hoc enim frequens est numismatis, loci nomen ubi cudentur, exprimere.

Secundus eandem habet cum primo inscriptionem, sed in scriptione differt; sic enim scribitur *ירושלם קדשה* *Jerusalem sancta*, sine Jod post Lamed, vel He in fine. & super urnam ponitur Aleph ob rationem fortasse supradictam.

Tertius per omnia similis est primo, tantummodo virgam & urnam sculptor omisit, quia in primo satis exprimuntur.

Quartum putat Vilalpandus fuisse sicli quadrantem & legendum ex una parte *לחיות* *ירושלם*, appositâ literâ Mem ad finem, quod
inter-

interpretatur, *ad scripturam Jerusalem*, ab altera vero *עמן* *unctionis tempus*. Putat Morinus Amuletum Samaritanum fuisse non fictum.

Quintus est hemisiclus, ex una parte habet eandem cum ceteris inscriptionem, literis quibusdam erasis, ירושלם קדשה *Jerusalem sancta*, scriptione cum secunda conveniente. Ex altera verò חצי השקל *dimidium sicle*, literæ Tzade & Jod deletæ sunt, & Coph mediâ suâ parte, urnæ verò imponitur Aleph.

Sextus ostendit Samaritanam aliquam litteram figuram crucis habuisse.

Septimus & octavus recentiores sunt, post reditum è captivitate Babylonica, literis Assyriis inscripti; eandem verò habent inscriptionem cum tertio & quinto. Sed de siclis hæc satis sint: quæ, si alia non essent argumenta, quemvis non pertinacem de vera literarum antiquarum Hebraicarum figura certum redere possint.

Exercitatio Lectionis Samaritanæ

Ex Deuteronomio Cap. I. ver. I.

Moseli est locutus quæ verba Ista
 מוֹסֶה דִּבֶּר אֲשֶׁר בַּדֶּעְוָרִים Elle
 Mose dibber ascher baddevarim Elle
 Jarden transitu in Israël omnem ad
 הַיַּרְדֵּן בְּעַוֵּר יִשְׂרָאֵל כֹּל עַל
 hajarden beaver Israël col el
 inter, Suph contra planitie in deserto in
 בֵּין שׁוּפְרַיִם מֹל בָּאֲרָצָה בְּמִדְבָּר
 ben Suph mol baarava bemidhbar
 Laban & Tophel inter & Paran
 לָבָן וְטוֹפֶל וְבֵין פָּרָן
 velaban Tophel uben Paran
 Di-zahab & Chatseroth &
 זָהָב וְחַטְסֵרוֹת
 zahab vedi vachatseroth

Intro-

Introductio brevis ad lectionem Linguae Syriacae.

SECT. I.

Alphabetum Syriacum;

Nomen.	Figura.			potestas.
	<i>In fine</i>	<i>In medio</i>	<i>In initio</i>	
1 Olaph				Aspir. tenuiss.
2 Beth				B
3 Gomal				G.gh
4 Dolath				D.dh
5 He				H
6 Wau				W
7 Zain				Z
8 Cheth				Ch.Hh
9 Teth				T
10 Jud				J conf.
20 Coph				C

Alphabetum Syriacum,

Nomen.	Figura.			Potestas.	
	In fine	In medio	In initio		
30 Lomad	ܠܡܕ	ܠ ܠ	ܠ	ܠ	L
40 Mim	ܡܡܡ	ܡ ܡ	ܡ	ܡ	M
50 Nun	ܢܢܢ	ܢ ܢ	ܢ	ܢ	N
60 Sem- chath	ܣܣܣ	ܣ ܣ	ܣ	ܣ	S
70 Ae	ܐܐܐ	ܐ ܐ	ܐ	ܐ	Aa
80 Pe	ܦܦܦ	ܦ ܦ	ܦ	ܦ	P
90 Tsfode	ܦܦܦ	ܦ ܦ	ܦ	ܦ	Tf
100 Koph	ܦܦܦ	ܦ ܦ	ܦ	ܦ	K
200 Risch	ܦܦܦ	ܦ ܦ	ܦ	ܦ	R
300 Schin	ܦܦܦ	ܦ ܦ	ܦ	ܦ	Sh
400 Tau	ܬܬܬ	ܬ ܬ	ܬ	ܬ	T

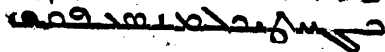
Syroram

Syrorum literæ, ut numero, sic potestate cum Hebræis conveniunt: nominibus quædam, ac figurâ pleræque variant.

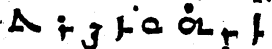
Figuram habent duplicem, expeditiorem & usitatiorem, quæ in Tabula: Alteram magis difficilem & inusitatam, quam & *Estrangelam* quidam vocant; quæ in titulis & inscriptionibus librorum & capitum à quibusdā usurpantur: qui tamen priorem probè callet, facile alteram etiam cognoscet, à qua prior derivatur.

Connectuntur literæ maximè in basi:

1. Præcedenti & sequenti, hæ

ב נ ח ט י כ ל מ נ ס ע פ ק ש

2. Præcedenti tantum,

א ד ה ו י ז צ ר ת

In fine dictionis hæ literæ formam nonnihil mutant.

ג ד ל ל ל ל

1 & 2 cum junguntur, hoc modo pinguntur al. la. Sin Hebræorum Syri non agnoscunt, sed ejus loco adhibent , ut pro sinistra. Dantur & aliæ quædam literarum ligaturæ seu nexus quæ usu faciliè discuntur, ut eth , el,

 la, ml nth. mt.
 me mll lth, le,
 &c. Tres literæ sc. | aliter interdum
 pronuntiantur, quam scribuntur; sc. | cum alio
 | sonat ut Jud, ut   ojar, aer, quod fit
 etiam in participio Benoni quiescentium mediâ.
 Vau ut ⁹ *Kojem stat.* Litera in initio dicti-
 onis cum vocali[] non pronuntiat, sed quiescit;
 ut ileph *didicit* : & sic, cum vocalem
 suam in olaph præcedentem transfert, ut in
 pro quo scribunt   *ido manus.* Litera se-
 quente pronuntiat, ut olaph, & solummodo
 sustinet suam vocalem ut   chad.

SECT. II.

Literarum divisiones.

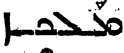
Dividuntur ut apud Hebræos, in Gutturales,
 Linguales, Palatinos, Dentales & Labiales, &
 eadem sunt apud utrosque. Quiescentes apud
 Syros sunt tres tantum,   . non quiescit,
 ideo nec mappic unquam habet.

| quiescit

quiescit in [v] in medio & fine, ut

Laloho deo, baja consolatus est.

Quiescit etiam in [n] in medio & fine, ut

 mecultho cibus,

reges. In [r] in medio tantum, ut

verbum. In [o] in medio & fine, ut ar-

canum, Deus. Wau quiescit in vo-

cali [h] idque tantum in medio & fine, ut

 malcutho et malcu-

regnum. In vocali 9 tantum in nominibus peregrinis, cum (ω) vel (o) aut interdum (υ) Græcum exprimenda sunt, ut παῦλος.

Jod quiescit in [r] & [n] ut mihi, dno.

SECT.

SECT. III.

De Vocalibus & Dipthongis.

Vocales sunt quinque, quas exprimunt tum per figuras tum per puncta.

<i>Nomen,</i>	<i>Figura,</i>	<i>Potestas.</i>
פתח Pethoco.	א ב ג	Pathac Hebr.
קצו Revotfo.	ע ד ה	Tiere & segol.
שח Chevotfo.	ו ז ח	Chirek utrumque
מק Zequofe.	ט י כ	† vel Ca- metz Cha- tuph
חס Otfofo.	ל מ נ	† vel Kib- buts.

Olim punctum unicum omnes vocales representabat, quod supra literam significabat a, o, vel u; sub literâ, e vel i: at postea vocales à Græcis mutuatae.

Figurae vocalium pro libitu nunc infra, nunc supra literam collocantur: Puncta vero situm non.

non mutant, utraque sæpe miscentur in eadem dictione ita ut una syllaba hanc, alia illam habeat : nec semper vocales adduntur, sed una dictio sæpe habet, altera caret, & in eadem dictione una syllaba notatur, altera non, quem defectum ex analogia Grammatica supplere oportet.

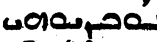

Otsotso sine non scribitur ; excipe

omnis, & propter, & subscriptum punctum habens refert Hebr. Schurec; impositum verò Kibburs.

Kamets Hebr. longum per Sekopho exprimitur, & interdum etiam Cholem, quod alioquin in diphthongum *au* mutatur, unde pro dicunt

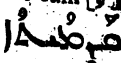
 & lau, non. Diphthongi fiunt per literas *Wau* & *Jud*, valorem consonantium amittentes, & cum præcedente vocale in unam syllabam coalescentes. *Wau* efficit 4. diphthongos, (*au*) Initio, medio & fine præcedente Pthocho, ut auled, genuit. (*eu*) præcedente *n* &

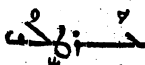
interveniente *Jud*, ut, bibam illud.

Mat. 26. 29. (*iu*) in medio, præcedente *Chirek* longo, ante *wau*, ut nauvediu perdet eum, (*ou*) post alterum *Wau* cum vocali [*u*] ut Schioudoio promissio, qui-

dam

dam tamen non legunt secundum o.

Jod facit duos dipthongos, *oi* & *ai*: *oi* cum [ו] ante א, cū in medio tum in fine, ut

prima, *nudus*: *ai* per [י] ut

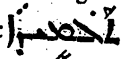
 malkai reges mei, idque in principio medio & fine.

SECT. IV.

de Daghes & Mappic.

SYri Daghes forte non habent, sed in literis Begadkephat, punctum supra literam valet Daghes lene, & vocatur *kuschoi durities*: sub litera valet Hebræorum Raphe, & vocatur *Ruchoeh mollities*.

Ubi verò *Ruchoeh*, ubi *Kuschoi* locum habent, de quo intricata admodum sunt Grammaticorum Syrorum præcepta, ex Hebraico Daghes & ejus regulis facile est judicare. Itaque literæ Begadkephat habent *Kuschoi*, seu Daghes lene.

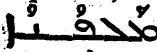
1. In initio dictionis, ut *talmidho, discipulus*.

2. In medio post *scheva* quiescens, ut *malke rex ejus*. Molles vero sunt, vel *Ruchoeh* habent in media dictione vel in fine.

1. Si efferantur ipsæ per scheva quiescens, ut chuchmtho *sapientia*; si vero eas in fine schevatas præcedat aliud scheva quiescens, asperæ fiunt, ut ethkark, non ethkarch *circunda*; bazt, non bazth, *rapuisti*.

2. Si sequantur Scheva mobile, ut burktho, non burkto.

3. Post quasvis vocales, ut in achilo *comesus*, manus, nisi ratio conjugationis vel defectus alicujus compensatio, vel peculiaris aliqua emphasis, vel euphonia, Daghes forte postulet; quo in casu Syri ejus analogiâ imitantur, non aliter quàm si geminarent, durius *scilicet* pronuntiando.

4. Quæ apud Hebræos dagheffantur, apud Syros etiam (etsi non sint literæ Begad-kephat nec habeant Kuschoi expressum) in pronuntiatione tamen leges Daghes imitantur, *id est*, literam sequentem, si sit Begadkephat, faciunt moveri, ut malphono *doctor*, non malpono.

Mappik Syri non habent in He finali, ut Hebræi: et ubi Hebræi per mappik designant affixum

xum

num singularis numeri tertiæ personæ foem. præcedente Camets, ut in pes ejus foem. ibi Syri illud punctum quod notat foem. genus, ponunt supra , præcedente [9] in singulari, ut

; pes ejus foem.

SECT. V.

De scheva.

SYRI Scheva non exprimunt, sed intelligunt, cum scilicet syllaba pluribus literis constat: quæ enim litera vocali caret, intelligitur habere sche-

va quiescens vel mobile, ut ; bur-ktho,

benedictio: ubi intelligitur habere scheva quiescens, quo trahitur litera ad præcedentia; vero scheva mobile, quo trahitur ad sequentia.

Eadem verò est Scheva quiescentis & mobilis ratio, quæ apud Hebræos, nisi quòd sapius post vocalem longam Scheva sit quiescens apud Syros quam apud Hebræos; quod usu discendum: hoc tamen observatur, quòd post [9] vocalem, ortam ex quiescentibus media vau, & quietis istius in-

dicem, Scheva sit mobile, ut ; to-

vtho, bona.

SECT.

SECT. VI.

De aliis punctis quæ Syris peculiaris.

U Surpant Syri præter Ruchoch & Kuschoi; alia puncta diacritica, quæ vel solitaria vel socia.

1. Solitarium; seu punctum unicum.

1. Infra literam, notat primò omnes personas præteriti, exceptâ primâ singulari : tertia vero singularis habet punctum supra ad latus sinistrum

ultimi Tau, ut **قَفَّ** *visitavit illa.* 2, In-

finitivum & imperativum sæpe; aliquando tamen omittitur: cum apponitur tamen infra scribitur, ut

قَفَّ *da:* Joh. 4. 15. 3, Omnes personas futuri, exceptis primis utriusque numeri.

2. Supra literam, in verbis notat 1, primam præteriti; ut **قَفَّ** *visitavi.* 2, Benoni, seu paf-

ticipium præsens, ut, **قَفَّ**: at in Benoni Aphel quiescentium mediâ wau, punctum hoc non supra sed infra Jud ponitur, ut **قَفَّ** *constituit.* 3,

Primam personam sing. & plur. futuri, ut, **قَفَّ**

ædificabo. **قَفَّ** *ædificabimus,* quod sic distinguitur à **قَفَّ** *ædificabit.*

3. Ad latus literæ apponitur vocib' æmbiguis, ut, **ל** *signum*, & **ל** *veniens*: apponitur & tertiæ fæm. sing. ut supra.

Puncta sociæ, *scil.* duo supra vocem notant pluralem numerum: 1. in nominibus tam masculinis quàm foemininis, ut **קֶטֶב** Ktobe, *libri* **טוֹוֹת** tovotho, *bona*.

2. In verbis foem. gen. ut **פֶּקֶד** pekadh, *vi-*

sitaverunt foem. Ubi verò adest litera **ו** quæ ex se habet punctum unicum, alterum ipsi additur,

ut, **פֶּקֶדוֹ** *sepulchra*: si verò tertium addatur, id vocalem, aut Kuschoi aut tempus designat: imò

cùm duplex est punctum supra **וּ**, non semper pluralis numerus notatur, sed primum notat literam, alterum verò primam præteriti aut Benoni, aut

primam futuri, ut in **פֶּקֶדוֹ** Kret *vocavi*. Et sic

dicendum de duplici puncto sub **ו**; unum Delath denotat, alterum personas vel tempora, ut supra.

SECT. VII.

De Lineolis.

Lineolam habent Syri, quæ aliquando supra, aliquando infra dictionem ducitur.

1. Suprà

1. Supra, idque, 1, literis numeralibus, ut

١٢ : ٢, vocibus contractis, ut **ص** pro
ص sanctus : ٣, particulæ vocativæ **و**, **ه**,
 ut notet litteram **و** non pronunciandam, & ut

distinguat^r à particula **Ō**: aut 4, ad indican-
dum quòd litera subje^{ct}a quiescit, & per schev^z
efferenda sit sequente alterâ quiescente, ut

⁹ ⁹ ⁹ ⁹
 مَرَحُونِ, à quo usu appellatur مَرَحُونِ;
Marhōno quasi currere faciens, quod litera sub-
 jecta cursim proferatur.

2. Infra literam, notat 1, otium quarundam
literarum, quæ non leguntur, ut ⁹⁹ | سـ | chrojo-
postremum: 2, In Imperativis formæ passivæ, abs-
entiam vocalis, ut ء | سـ | estaki *intellige,*

(ⲁⲃⲗ) ethbattu concipitor : 3, In carmine pro
metri necessitate, priori quiescentium subducta,
dicitur ⁹ⲙⲓⲛⲟ ⁹meditari faciens; & notat
literam tardius legendam, vim habens vocalis[ⲁ]
vel (quod in verbis frequentius) vocalis[ⲡ]: ap-
ponitur itaq; τⲱ ⁹ⲙⲓⲛⲟ marhtono, de quo
supra.

In prosa verò, nisi difficilis obstet prolatio, apponitur ejus loco Maritono, & cursim legitur. Vide *Amyram*.

SECT. VIII.

De Accentibus.

Apud Syros semper omittuntur accentuum notæ: quæ autem syllaba inter legendum tono affici debeat, ex hisce regulis observare licet.

1 In dissyllabis, si prima syllaba efferratur per Scheva quiescens, vocalis Scheva illud antecedens accentum habet, ut,

מלכו *málcho* *Rex*: si secunda, tunc illa afficitur, ut

הלך *haléch* *ivit*: si utraque sic se habe-

at, utraque afficitur, ut *למדתי* *lémdéth* *didici*.

Si neutra habeat scheva quiescens, prima afficitur,

ut *כחול* *kthóvo* *liber*.

2 In trissyllabis, secunda plerunque afficitur,

ut in *מזמור* *mazmúro* *psalmus*.

3 In quadrisyllabis, &c. penultima afficitur, ut

מרתון *martyonútho* *admonitio*.

SECT. IX.

De Distinctionibus.

Distinctionum notas habent Syri, puncto uno crassiori, vel duobus, vel asterisco adhibitis, quæ incisa, colon, vel periodum designant

signant: aliquando ad periodum adhibent quatuor puncta, ut ✧ vel ::; & ad interrogationem puncta duo sinistrorsum inflexa, ut ʘ vide *Georg. Amyram*, lib. 1. c. ult. Notæ tamen istæ non ubique exactè observantur, ut in libris tum impressis, tum MSS. videre licet.

SECT. IX.

De Grammaticis, & Lexicis Syriacis.

Inter multos qui præcepta Grammatica Syriaca conscripserunt, ut *Masius*, *Waserus*, *Trostius*, *Buxtorfius* junior: cujus Grammatica propter defectum characterum Syriacorum (Hebraicis enim utitur) minus aptus est ad usum. Absolutissimè præcepta tradidit *Georg. Amyra Maronita* è monte Libano, & ex ipso & aliis *Lud. de Dieu* in comparatione trium linguarum ubi licèt Hebraica, & Chaldaica, Syriacis conjunxit, maximam tamen ἀρχήν adhibuit in Syriacis: at cùm prolixè & copiosè agunt isti authores, nec facile comparari possunt, consultius est tyronibus epitomen aliquam Grammaticæ Syriacæ primò ad discere. Et quia Chaldæa cum Syriaca magnam habet affinitatem, *Andræ Sennerti Wittenbergensis* Chaldaismus & Syriasmus, qui utriusque linguæ præcepta methodicè & breviter conjunxit, & Lexici Chald. Syriaci epitomen complectentem vocabula usitiora N. Testamenti Syriaci adjecit, incipientibus utilis esse potest.

Necessarium verò est, linguæ Hebraicæ præcepta callere, antequam ad Chaldaicæ vel Syriacæ

Syriacæ cognitionem se quis accingat, post jacta
verò Hebraica fundamenta, brevi in Chaldaea
& Syriaca magnos progressus faciet, aded ut
miretur se tam esse doctum antequam didicit, &
nota fertur regione viarum.

Inter Lexica verò Syriaca quæ ad huc extant,
sunt, *Buxtorfii* junioris Lexic. Syriacum & Chal-
daicum, *Trostii* item & *Crinesii* Lexica Syriaca,
Ferrarii quoque nomenclator Syriacus in 4. Ro-
mæ impressus, quorum hic multa habet vocabu-
la (ut qui Maronitæ operâ usus est) quæ in aliis
desiderantur. Post editum verò vetus Testamen-
tum Syriacum Parisiense nemo est qui Lexicon
Syriacum ex eo collegit, quod mihi adhuc vide-
re contigit: aded ut absoluta Lexica inde extra-
hendi & conficiendi labor, docto alicui adhuc
relinquitur.

Exemplum

Exemplum Lectionis Syriacae

ex Joh. 3. 16.

mundum Deus dilexit enim Ita

ܐܠܗܐ ܕܢܗܐ ܕܠܝܬ ܐܝܬ ܠܐܠܗܐ ܠܚܚܝܬ.

leolmo Aloho achebb ger Hochano

dederit unicum suum filium ut

ܐܝܬܐ ܕܢܗܐ ܕܠܝܬ ܐܝܬ ܠܐܠܗܐ ܠܚܚܝܬ.

nethel ichidhojo dlabbreh aichano

pereat non eum in credet quisquis ut

ܐܠܗܐ ܕܢܗܐ ܕܠܝܬ ܐܝܬ ܠܐܠܗܐ ܠܚܚܝܬ.

nibhad lo beh damhaimen man dechul

aeternam vitam sibi habeat sed

ܐܠܗܐ ܕܢܗܐ ܕܠܝܬ ܐܝܬ ܠܐܠܗܐ ܠܚܚܝܬ.

daloölam chaje leh newun clo

F 4

In.

Introductio ad lectionem Linguae Arabicæ.

SECT. I.

Alphabetum Arabicum.

Consonas habent Arabes 28; quarum nomina, figuras, & potestatem exhibet sequens Tabula.

Nomen.	Figura.	Potestas.
1 Elif	ا ا ا ا	Spirit. lenis.
2 Be	ب ب ب ب	B
3 Te	ت ت ت ت	T
4 Thse	ث ث ث ث	T blasum.
5 Gjim	ج ج ج ج	G Gallick.
6 Hha	ح ح ح ح	Hh
7 Cha	خ خ خ خ	Ch
		8 Dal

Alphabetum Arabicum.

Nomen.	Figura.	Potestas.
8 Dal	ﺩ ﺩ ﺩ ﺩ ﺩ	D
9 Dhsial	ﺫ ﺫ ﺫ ﺫ ﺫ	D <i>blasum</i>
10 Re	ﺭ ﺭ ﺭ ﺭ ﺭ	R
11 Ze	ﺯ ﺯ ﺯ ﺯ ﺯ	Z
12 Sin	ﺲ ﺲ ﺲ ﺲ ﺲ	S
13 Schin	ﺶ ﺶ ﺶ ﺶ ﺶ	Sh
14 Sad	ﺺ ﺺ ﺺ ﺺ ﺺ	S
15 Dad	ﺪ ﺪ ﺪ ﺪ ﺪ	D
16 Ta	ﺕ ﺕ ﺕ ﺕ ﺕ	T
17 Da	ﺪ ﺪ ﺪ ﺪ ﺪ	D
18 Aain		

Alphabetum Arabicum.

Nomen.	Figura.	Potesas.
18 Aain	ع ع ا ح	Y
19 Gain	ع ع ا ح	G
20 Fe	ف ف ه و	F
21 Kaf	ق ق ه و	K
22 Kef	ك ك ك ك ك ك	C <small>ante, a, o, u.</small>
23 Lam	ل ل ل ل	L
24 Mim	م م م م	M
25 Nun	ن ن ن ن	N
26 Wau	و و و و	W
		27 He

Alphabetum Arabicum.

Nomen.	Figura.	Potestas.
27 He	ه	H
28 Ie	ي	I ^{conf.}

Lam elif

لا

In Columnis, prima exhibet literas initiales, secunda medias, quæ plerunq; aliis connectuntur, tertia finales quæ non connectuntur cum præcedentibus, quarta finales connexas cum præcedentibus: sex tamen sunt literæ quæ sequenti conjungi non possunt, scil.

ideoque initiales post eas usurpantur etiam in medio dictionis.

Elif & Lam conjunguntur ut in tabula; & quidem cum alteri literæ non connectuntur, sic *ل*, cum connectuntur hoc modo *لا*, aliquando sic *لا*, vel sic *لا*.

Quæ litera, Te, The, Nun, & Je, mutatis punctis inservit, sæpè invertitur ante Gjim, Hha, & Cha, sic *ج*.

Eadem

Eadem literæ Gjim, Hha, & Cha, eum literæ præcedenti conjunguntur, illum supra lineam plerunque (non semper) attollunt, ut in

ح س ج & c.

Kef sæpè in principio sic ك, & in medio sic ك pingitur. Variè verò sibi invicem connectuntur. literæ apud Arabes, qui καλλιγραφίας studiosissimi sunt : præcipuas ligaturarum hæc annectemus.

ل nun & elif; ل be & elif; ل duplex lam

ل lam elif; ل lam duplex & elif; ل lam duplex & He: ك Kef & Lam elif: س duplex

Hha: س Gain & Hha: س Be & Hha:

س Be, Nun, & Hha: س Nun, Be, & Gjim:

س Mim & Gjim: ل Lam & Gjim; س Sin

& Gjim: س Sad & Gjim: ك Kef & Elif:

ك Kef & Lam; س Hha & Gjim: ل Lam:

Mim, & Gjim: ع Ain, Lam, & Je, ع idem:

ع

Al A in, Lam, & Mim: عي Lam & Je: لي

Ain & Je: ح Be, Te, vel Tse, cum Hha finali:

في Fe & Je; ني Nun & Je; لك Lam & Kef

finale; ري Re & He: دل Dal & He: ب Be

& He: س Sin & Mim: ع Ain & Mim: ل

Lam duplex & Gim: لم Lam & Mim: ب Be &

Mim: ت Te & Mim: ر Re & Te. Cetera

usus docebit.

He finale interdum duo habet puncta supernè, ut آ & tunc pronuntiatur ut Te, & numerum pluralem, vel genus foem. notat.

Dictiones non dividunt Arabes in fine linearum, sed ne spatium sit vacuum, lineam extendunt sic

يس

Puncta diacritica literarum in scriptis vulgaribus sæpè omittuntur; & ubi puncta adhibentur, sæpè in He finali omittuntur.

In libris quibusdam, licet punctorum absentia literas quasdam ab aliis distinguat, scil.

ح د س ر ص ط ع, ne tamen quis opinetur omissa esse puncta ex scriptoris incuria

(62)

riâ, vel casti, alias notas adhibent, scil. super

رس Δ hoc (v), ut رس د;

reliquis verò eandem literam infernè minori formâ, at He finali aliud interdum superponitur indicans absentiam punctorum supradictorum; hoc autem alii omittunt, ut merè superfluum & inane Grammaticorum figmentum; absentia enim punctorum satis has literas distinguit ab aliis similibus quæ punctis afficiuntur, scil. د

د ج ر ش ص ط ع

SECT.

SECT. II.

Ratio numerandi, & divisio literarum.

Numeros exprimunt per Alphabeti literas, ut Hebræi. Alphabeti enim ordine antiquo (Hebræo, *scil.*) descripti, literæ novem primæ unitates denotant, 9 sequentes denarios, reliqui centenarios, ultima millenarium hoc modo,

9	8	7	6	5	4	3	2	1
ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
90	80	70	60	50	40	30	20	10
י	ק	ל	מ	נ	ס	ע	פ	צ
900	800	700	600	500	400	300	200	100
ף	ר	ש	ת	ת	ח	ז	ז	ט
								1000

Ceteros supplent ut Hebræi. Ut יב, יא, י

etc.

Distinguunt etiam literas ut reliqui Orientales in 5 classes :

Gutturales

Gutturales

أ ح ع

Labiales

ب و ف

Palatinas

ج ح

Dentales

ط ظ ث د

Linguales

ر س ص

Dentales & linguales solares vocantur, Reliquae lunares.

Difficultas est in pronuntiatione ذع & ح

illa est profunda aspiratio, hæc cum difficillimæ sit pronuntiationis, sæpe per (a) nostratib⁹ effertur, imò plerumque omittitur, & secundum vo-

calem adjunctam pronuntiat, ut عبد Abda

Kaf & Kef, eodem ferè modo pronuntiantur, sed plerumque ex adjuncta vocali discriminantur, uti

etiam ص & س, ط & ت. At quatuor hæc

ذ د ط ص ut (d) sine discrimine pronuntjari solent.

SECT.

SECT. III.

De Vocalibus.

Vocales sunt tres,

Fatha (a,) vel (e) **ا** ba vel be:

Damma (o) vel (u) **و** bo vel bu:

Kesra (i) **ي** bi.

Mauri pingunt Fatha & Kesra jacentes hoc

modo **ب ب**

Valet Fatha secundum Erpenium (a) clarum, vel (a) ad (e) declinans: Damma (o) obscurum, vel (u) clarum; priorem sonum habent semper supra literas dictionum ultimas, & ut plu-

rimùm supra **ع ع ق ح ح ص ص ط ط**

& ante easdem cùm vocali carent: alibi plerumque posteriorem; quod usus docebit.

Secundum verò Gabr. Sionitam Fatha pronuntiatur ut (a) ante **ا** quiescens, aliàs ut (e).

Damma ut (u) ante **و** quiescens, aliàs ut (o).

Et Kesra ut (i) ante **ي** quiescens, aliàs ut (e), de hoc verò dubitatur.

Accidunt

Accidunt hisce vocalibus Productio, & Nunnatio.

Productio est cum sonus producitur, vel duplicatur, quod fit cum aliqua ex literis اري vocali destitutis ideoque quiescentibus, immediate vocalem sequitur. Fatha producitur ante

quiescens, ut قار $\kappa\alpha\rho$. Damma ante و quiescens,

ut فور $\kappa\epsilon\rho$. Kesra, ante ي quiescens ut فير $\kappa\epsilon\rho$.

Sæpe ا quiescens omittitur, & tunc Fatha

præcedens est perpendicularis, ut ا vel ه

notâ (~) quæ Medda dicitur, supra literam usurpatur. Sic etiam Kesra ante Je fit perpen-

dicularis, ut دين $\delta\epsilon\iota\eta$ judicium.

Pro ا quiescente sæpe ponuntur ي & و

cum ipsæ vocali carent, & notâ (e) quæ Giesma dicitur, & immediate eas præcedat Fatha, ut

rama صلوة salâton .

Nunnatio est cum in fine dictionis duplicatur figura vocalis, quo fit ut ad proprium sonum addatur.

tur sonus *ra* Nun ut ب, ب, ب, ban. bon. bin.

sed nisi Fatha ruminatum sit supra *u* aut (و) postponitur ipsi semper ا aut ي quiescens in-

tar | sine ullo soni augmento, ut صَدْرًا daraban, هُدًى Hudan.

Duplex Damma, saepe sic pingitur *u*, vel sic *u u*.

Dividuntur & literae in Radicales quae semper sunt de Radice, quales sunt سَكَج حَدَد

وَسَّصْطَطْعِ & serviles, quae derivatis formandis, & accidentibus radici inducendis saepe inserviunt, quales reliquae.

SECT. IV.

De Hamza, Wella, Medda, Gjesma, & Tesdid.

HAbent & Arabes alias quasdam notas, quas literis apponunt, scil. Hamza (ء) Wella (و) Medda (م) Gjesma (ج) & Tesdid (ت).

1. Hamze

1. Hamza (ء) est servus Elif mobilis, cui cum vocali appositum, motum ejus actuale significat, ut ^ءان, ^ءان, ^ءان, an, on, in, & si-

ne vocali motum ejus indicat potentialem, scil. quod | fit radicale, & naturâ suâ mobile,

ut ^ءيامن jamen. Sæpè tamen omittitur ut

superfluum, quia motus | ex vocali adjecta facile percipitur, sicut & positâ Hamza, illud | sæpè omittitur, ita ut pro eodem usurpatur, & in pronuntiatione idem valet: idque

1, In fine, cum Hamza habet ante se unam ex literis ^ءماون, pro ^ءماون, ut ^ءماون, ^ءماون

^ءسي, pro ^ءسي, ^ءسوا, pro ^ءسوا

2, In medio post literam vocali carentem, ut ^ءيسل, pro ^ءيسال, vel post aliud |,

ut ^ءانذر, a andera pro ^ءانذر, cum tamen duplex occurrit |, quarum prius movetur, in quibusdam libris utrumque |, exprimitur, ut

انذر

أَنْدَر, vel prius per Hamza, & posterius per
ا, ut أَنْدَر

Si verò sit supra literas و & ي, notat
eas pro | suâ naturâ mobili poni, ut يَوْمِن

joumino, pro أَيْزِر, & يَأْمِن, pro أَرْز

2, Wessa (و) est signum unionis inter
ultimam literam dictionis præcedentis & pri-
mam post | initiale sequentis, ubi | initiale
abjectâ vocali suâ otiosum est, & in signum
unionis Wessa super | pingitur, ut in قَلْب

المَلِك Kalbo-Imēliki *cor regis.*

Est autem Elif initiale triplex :

1, Verbale; 2, Nominale; 3, Artic-
ulare.

1. Verbale, cum format imperativum pri-
mæ conjugationis, ut أَصِرْ idrib *verbera,*

vel fit characteristicum in præteritis imperati-
vis & infinitivis Pentagrammatorum & Hexa-
grammatorum,

grammatorum, ut

اجتمع congregatus est, &c.

2. Nominale in 10. nominibus, scil.

إمرأه imrâon
- vix.إمرأته imraâton
- mulier.ابن ibnon
- filius.ابنة ibnâton
- filia.ابنأمة ibnâmon
- filiusإثنان ithnani
- duo.إثنتان ithnatani
- dua.اسم ismon
- nomen.أبنا isbon
- nates.أيمان aimonon
- juramentum.

3. Articulare est articuli آل quod, quo

pertinet relativum الذي alladi, cum casu-

bus suis,

In hisce omnibus | initiale privatur vocali
 suâ, nisi sententiam inchoat, aut initio assu-
 mit literas serviles : quo casu Elif sæpè exci-
 dit, ut بِسْمِ pro بِاسْمِ, & perpetuum est in

particula آل quoties Lam servile præfigitur,

ur

ut **لِلّٰهِ** lillahi, pro **لِلّٰهِ** Dra.

Si dictio præcedens terminetur consonâ ea
adsumit Kesram, ut **صَرَبَتِ الْأُمُّ** dara-

bati lommo, *verberavit mater*. Sed termina-
tiones verbales, **وَا** & **نَسْ**, itémque affixa

عَرَوْا & **هَمَّ**, assumunt Damma, ut **عَرَوْا**
الْعَدُوَّ gazawo ladova, *oppugnârunt hostem*.

Præpositio **فِي** & affixa **ي**, **مِنْ** pri-

mae personæ singularis Fatham, ut **صَرَبَتِي**

الْمُعَلِّمِ darabania Imuallimo *verberavit me*
præceptor.

Si vocalis nunnata præcedat ante articulum
إِل, abjicit Nun, ut **بَيْتِ الْمَعْدَسِ** beito

Imukaddaso, *domus sanctificata*, pro **بَيْتِ**

beiton. Alibi verò retinet, & Elif unionis li-
cet vocalem non habeat adscriptam, tamen
pro-

pronuntiatur cum vocali, ut مَدِينَة

مَدِينَة medinator isetahat.

Literæ quiescentes ا و ي unioni non ob-
stant, ut تَصَرُّوا الْمَلِكَ nāsarou Imeli-
ka opem tulerunt regi.

3, Medda sic pingitur (~) & apponitur
super Elif quiescens autē (ء) idque produ-
cit, ut سَمَاءٌ samāon: usurpatur etiam supra
notas Arithmeticas, & dictionum compendia,
ut apud Hebræos (١). Elif tamen quiescens
sæpè omittitur brevitatis causâ, ut أُولَئِكَ

pro أُولَئِكَ illi.

Elif etiam quiescens post Elif cum Fatha,
excidit, & hoc casu ut sciatur Fatha esse lon-
gum, apponitur Medda, ut آمَنَ ipso Fatha
sæpè omisso, ita ut Medda pro ipso, & Elif
subintellecto, adeoque pro (a) longo veniat:
aliquando tamen ponitur Fatha perpendicu-
laris, ut آمَنَ, vel آمَنَ.

4. Gjezma,

4. Gjezma, vel Gjezmon indicat literam cui superponitur cum præcedente vocali debere copulari, & sic mixtâ syllabam constituere, ut Scheva quiescens apud Hebræos : pingitur

verò sic (٥) vel (٥) vel sic (٥) ut **صرب** darbo.

Literis omnibus appingitur nisi | quiescenti in fine post **و**. Quiescentibus verò

اوي, licet à multis apponitur, haud rectè tamen nisi radicales sint, & naturâ suâ mobiles, ut **يُولَدُ** joulado, nascetur, **يَأْمَنُ**

jameno credet, &c.

5. Tesdid, omnibus literis, excepto |, superscribitur, easque duplicat, ad modum daghes fortis apud Hebræos : pingitur sic (٣) : Mauris verò seu Occidentalibus infra literam sic (٨), supra verò sic (٧) & subinde sic (٨); vsurpatur euphoniæ gratiâ, aliquando post literam vocali carentem, quæ litera tunc non pronuntiatur, sed ejus vicem supplet litera sequens, per Tesdid geminata, ut **وَلَدَتْ** wa-latta, non waladta.

Estque Tesdid hoc euphonicum triplex : Deltaic, Lamdale, vel Initiale.

G

Deltale

Deltale adscribitur literæ **ت** post **د**, ut
وَجَدْتُ wajatto inveni.

Lamdale, post **ل** articuli **ال**, ut **الرَّبُّ**
 arrabbo *Dominus*, **الله** allaho ò Θεός.

Lam verò articularis sæpè omittitur, cum
 solaris eum sequitur **ل**, ut **الَّيْلُ** allailo,

pro **الَّيْلُ**: & hoc perpetuum est in relati-

vis, **الَّذِي** & cum ar-
 ticulo præfigitur **ل** dativi casus nota, ne tria

Lam concutrant, ut **لِلَّهِ** *Dei*, pro **لِلَّهِ**.

Initiale est quod apponitur literis **لَحْمِير**

ditionem inchoantibus post Nun gjesma-
 tum, vel expressum, ut **مِنْ رَبِّهِ** mirrabbi-

hi à domino suo, vel latens in vocali nunna-
 ta,

ta, ut ^سبیت ^{مقدس}مقدس baitom mukaddaſon.

SECT. V.

De Accentibus.

Accentus nulla est nota apud Arabes; Regula tamen generalis est, quod Dissyllaba attollunt penultimam, ut ^وأنصر ^وónsur: Poly-

syllaba antepenultimam, ut ^ويُنصر ^وjánfuro,

nisi penultima producat per ^وأي ^وquiescentia, ut suprà; tunc enim illa habet accentum, ut ^وإِلَهِ ^وiláhon, &c.

Distinctionum notæ communiores sunt,
* *

SECT. VI.

De radicalibus & servilibus literis.

Radix est tertia præteriti persona singularis masculina, quæ literis nunquam constat paucioribus quàm tribus, ut ^ونَصَرَ ^وjuvit,

مَد extendet, nec pluribus quàm quatuor,

ut قَطَر volvit.

Literæ quæ radicem constituunt, vocantur Radicales: quæ verò ad formationem nominum & verborum accedunt, septem scil. hâc

voce inclusæ يَسْمَدُوا pinguescent; vel ad

consignificationem, quatuor scil. in hac voce

expressæ, يَفْلِك in navi, appellantur serviles.

SECT. VII.

De Grammaticis & Lexicis Arabicis.

Qui Arabicæ linguæ cognitionem desiderat, legat inter alios, (ut Gabrielis Sionitæ & Johannis Efronitæ) maximè Erpenii Rudimenta Arabica, qui omnium accuratissimè Grammaticæ præcepta tradidit: postea verò ipsius Grammaticam Arabicam conferat. ex cujus collatione quædam plenius quàm in Rudimentis explicata inveniet.

Inter Lexica verò, Schindleri Lexicon Pentaglotton, scil. Hebraicum, Chaldaicum, Syriacum, Arabicum & Rabbanicum, ut maximè utile linguarum Orientalium studiosis commendatur.

Scripserunt

Scripserunt etiam Lexica, Germanus Arabico-Latino-Italicum in folio, quod valdè man-
cum, Raphalengius Arabico-Latinum, in quo
plurima desiderantur, Giggæus Thesaurû lin-
guæ Arabicæ in 4. Vol. in fol. in quo licet ma-
gna sit verborum & phrasium copia, tamen
præter magnum prætium, haud ita discentium
usui accommodatus est. Lexicon autem Arabi-
cum omnium absolutissimum nuper edidit
Doctiss. Golius in fol. ejusque epitomen brevi
se editurum promittit: fundamenta etiã Le-
xici ab ipso Erpenio dudum jacta erāt, quod si
ipsi Deus vitā produxisset, longè ante hac per-
fecisset & in lucem emisisset, prout ex Consilio
ejus de studio Arabico foeliciter instituendo,
quod hic subjungitur, patet.

SECT. VIII.

*Consilium Erpenii, de studio Arab. foelici-
ter instituendo.*

Quum in eo totus sim, ut nobilissima lite-
rarum Arabicarum studia, hætenus apud
Christianos fere neglecta, pro virili mea pro-
moveam: & in eum finem haud exiguis impen-
sis, elegantem excitaverim Typographiam, li-
brósque nonnullos jam ediderim, pluresque et
nobiliores ad editionem indies exornem; non
possum non eorum quoque desiderio satisfac-
cere, qui quomodo foeliciter studio hæc institui
possint

possint, atque debeant, discere ex me gestiunt.

Habeant ergo, nobilis hujus Linguae studiosi, consilium bonum, atque sincerum quale ipse ego mihi cuperem dari; & certi sint, id si sequantur, fore, ut paucis admodum mensibus majores in ejus cognitione progressus faciant, quam plerique hactenus pluribus etiam annis fieri posse sunt arbitrati.

In manus itaque primum sumantur haec quae nunc damus Rudimenta; quorum primus liber diligenter & attentè legatur, & discatur: Eo cognito, progrediendum est ad secundum de verbis: nam quod ad appendicem primi libri attinet, ea non tota uno tempore discenda est. Continet ea 24 nobilissimos Canones, ad solidam Arabismi intelligentiam ita necessarios, ut frustra omnino sit futurus, qui sine eorum cognitione foeliciter volet Arabicari. Sunt autem illi Canones singuli per se facillimi, & nullo negotio intelliguntur, ac memoriae mandantur; multitudo tamen eorum ob materiae affinitatem confusionem aliquam facile inducit. Ea propter, consultum ego judico, ut singulis Canonibus singuli dentur dies & unus tantum quotidie accuratè perpendatur, & firmiter memoriae imprimatur Canon, aut summum duo. Id qui fecerit, nec confusionem aliquam sentiet, & paucissimis diebus plus in solida Arabismi notitia proficiet quam ego pluribus mensibus feci. Dum sic paulatim pergitur in aurea illa,

• & •

& nunquā satis æstimanda appendice, possunt
 & conjugationes verborum perfectorum me-
 moriæ mandari : ac primo quidem tabella illa
 tredecim Conjugationum, quam exhibet lib:
 2. cap. 1. diligenter discenda est, eaque cog-
 nita, verba quædam alia trilatera, ut **فَرَف**

حَرَج, **كَلَب**, **صَرَب**, & alia quælibet

per eam diduci debent, ut oblata cujusque ra-
 dicis conjugationem quamlibet nullo negotio
 formare discas. Hinc progrediendū ad Paradi-
 gma primæ conjugationis Activæ, quod benè
 memoriæ est imprimendum, cum ab eo reliqua
 omnia dependeant : mox præcepta ei adjun-
 cta legenda quoque & discenda sunt.

Deinde differentiarum conjugationum deriva-
 tivarum à primâ, sequentibus duobis capitibus
 traditæ, memoriæ quoque infigi debent, & ra-
 dices plures per primas tantum temporum vo-
 ces in prima conjugatione, & reliquis didu-
 cendæ sunt; nec antè pergendum ad verba im-
 perfecta quàm perfectorum conjugationes o-
 mnes tum primitivæ tum derivativæ benè per-
 fectæ & cognitæ sint. Hinc ad imperfecta
 fiat progressus, et singulis speciebus singuli
 dentur dies, confusionis evitandæ gratiâ, be-
 néque considerentur, & memoriæ mandentur,
 generales imperfectionis rationes, quæ sub ini-

tium singulorum capitum proponuntur: iis enim intellectis & cognitâ verbi Perfecti conjugatione, facile erit formare Imperfectum: nam ut minori hoc molestiâ facias, omnino consultum est, ut quamlibet vocem verbi imperfecti ita formes, ac si verbum perfectum sit. Ita formata cum erit, facilè videbis an contra generales illas imperfectionis regulas, aut speciales peccet. Videbunt in hisce verbis studiosi quanti momenti sint aurei illi appendicis primi libri Canones, quos ut hîc sæpè consulant & applicent rogatos eos volo. Verbis cognitis, pergatur ad Nomina; & ab his ad reliqua: de quibus nihil peculiare habeo quod moneam; est enim tractatus eorum facilis. Rudimentis hisce totis lectis & intellectis, exerceat se studiosus in praxi Grammatica iis annexa, locaque citata diligenter inquirat, ut omnia melius memoriæ inhæreant.

Praxi i'la absolutâ, in manus sumat Historiam Josephi, ex Alchorano à me cum duplici versione Latina & notis editam: singulas voces ad normam Grammatices diligenter examinet, ut ego feci in ista praxi; notasque ad difficiliore voces consulat, & semel atque iterum egregii illius opusculi lectionem repetat; certus id maximo sine fructu facturum se non esse: nam & res Grammaticæ, & communiores quæque voces scilicet memoriæ imprimuntur.

mentur. Deinde velim totum Alcoranum à capite ad calcem studiosè & attente perlegi, solius linguæ gratiâ, quæ in eo libro elegans est, & perfectissimè consonantibus ac vocalibus, aliisque notis orthographicis expressa. Sed quia exemplaria ejus manu exarata haberi vix possunt, multisque in locis eam difficultatem habet, ut sine interprete intelligi non queat, operam ego dabo, ut brevi elegantissimis typis prodeat, cum versione accurata Latina, notisque ad voces & sententias difficiliore; & ubi necesse id erit, solidâ mendaciorum & nugarum ejus confutatione atque explosione. Interim poterunt studiosi ejus loco se exercere in libello illo proverbiorum Arabicorum qui cum versione latina, & notis Josephi Scaligeri ac meis prodiit ex officina Raphelengiana: item in Psalterio Savariano Romæ edito, in quibus libris vocales quoque satis accuratè adjectæ sunt. Si autem fusiores Doctrinam Grammaticam requirant, legant Thesaurum nostrum Grammaticum brevi edendum: quem utique talem speramus fore, ut forte nihil in eo sint desideraturi. Adjungant & Gjarumiam nostram, libellum elegantissimum ac lectu dignissimum.

Cognitâ bene re Grammaticâ, & lectis hisce libris qui vocalium figuras appositas habent; tuto se accingent ad lectionem eorum.

rum, qui iis destituuntur. Neque est quod infœlicem hîc metuant successum : non enim ea res difficultatem tunc ullam habebit. Duo autem omninò sunt præter Alcoranum, de quo jam diximus, libri, quos Arabismi studiosis maximopere hîc commendatos volo ; quippe ex quibus (augustinus vehementer fallor) brevi haurire poterunt ejus linguæ notitiâ, & talem quæ ad communes quosque auctores intelligendos, abundè sit suffectura. Nam ut libri Medici, Mathematici, similesq; intelligantur, terminos eorum hîc, ut in omni alia lingua, necesse est discere. Sunt autem illi libri, Geographia illa anonyma, quæ Romæ è Typographia Medicæa in quarto prodit : & Historia Saracenica, quæ ex mea nunc prodit Typographia. Prior longè elegantissimo stylo liber est, & cujus elaboratissimâ versionem Latinam tantopere hætenus à viris doctis expetitam, nunc dant viri undequaque doctissimi, & rerum Arabicarum peritissimi, Gabriel Sionita, & Johannes Hefronita, Maronitæ, & harum literarum insignes promotores in celeberrima Parisiorum Academia : quæ versio viam omnino sternet ad facilem præstantissimi libri lectionem, & intelligentiam. Posterior liber hand minoris est dignitatis tantâque elegantia, & rerum ac verborum varietate, ut nesciam quid in eo possit ulterius desiderari. Prodit ea cum versione

Latina

Latina, & notis meis in folio, & Arabicè tantum in octavo, ac Latinè tantum in quarto. Hisce auctoribus, ij qui rem medicā tractant, adjungant Avicennam, qui stylo scripsit ita eleganti, ut palmam hac in parte reliquis ferè scriptoribus dicatur præripuisse. Sed de Dictionario nihil adhuc dixi. Extat Francisci Raphelengii Lexicon Arabicū : verū in quo merito majorem vocū copiā, & vocalium appositionem desiderant studiosi ; itaque adjungi ei poterit Valentini Schindleri Lexicon Pentaglotton (quod merito suo omnibus Linguarum Orientalium studiosis sit commendatissimum) tantisper dum meum quoque prodeat Lexicon, in quo nec vocum copia, aut accurata explicatio, nec vocales desiderabuntur. Faxit Linguarum Auctor, ut vita mihi & valetudo suppetant, ad ea quæ in manibus habeo, feliciter absolvenda. Scripsi hæc Iselmundæ, die 22 Martii 1620, cum iter Gallicum ingressus essem,

S E C T.

SECT. XI.

*Exercitatio lectionis Arabica, ex Cap. five
Surata 58 Alchorani.*

fi ma jaalamo llaha ana tara Alam
الْم تَرَانِ اللَّهُ يَعْلِمُ مَا فِي
in quod novit De quod attenditis Annon

ma lardi fi wama affamawati
الْأَرْضِ وَمَا فِي السَّمَوَاتِ
enim non ? terra in quod cælis

illa thalathati nagswa min jakuno
ثَلَاثَةٍ سَبْعِينَ يَكُونُ
nisi tres conventu in sunt

rabiohom hōwa
رَابِعِهِمْ
quartus sit ille

Intro-

Introductio ad lectionem Lin- guæ Persicæ.

SECT. I.

Alphabetum Persicum.

Consonantes quas vocant, easdem habent Persæ cum Arabibus, ejusdemque figuræ, ordinis, et in plerisque, potestatis : quatuor verò literas Alphabeto Arabico addunt, ut ex subjecta tabula liquet.

	Nomen.	Figura.			Potestas.
		<i>In fine</i>	<i>In medio</i>	<i>In initio.</i>	
1	Elif	ا	ا	ا	Spirit. lenis.
2	Be	ب ب	ب ب	ب	B
3	Pc	پ پ	پ پ	پ	P
4	Te	ت ت	ت ت	ت	T
5	Se	ث ث	ث ث	ث	S <i>Angl.</i>
6	Gjim	ج ج	ج ج	ج	G. <i>Gall.</i>
7	Che				

Alphabetum Persicum.

	Nomen.	Figura.				Potestas.
		<i>In fine</i>	<i>In medio</i>	<i>In initio.</i>		
7	Che	چ	چ	چ	چ	Ch <i>Angl.</i>
8	Hha	ح	ح	ح	ح	Hh
9	Cha	ح	ح	ح	ح	Ch. x
10	Dal	د	د	د	د	D
11	Zal	ذ	ذ	ذ	ذ	Z
12	Re	ر	ر	ر	ر	R
13	Ze	ز	ز	ز	ز	Z
14	Zhe	ر	ر	ر	ر	Zh <i>Angl.</i>
15	Sin	س	س	س	س	S
16	Schin	ش	ش	ش	ش	Sh <i>Angl.</i>
17	Sad					

Alphabetum Persicum.

Nomen.	Figura.	Potestas.
<i>In fine</i>	<i>In medio</i>	<i>In initio.</i>
17 Sad	ص ص ص ص ص	SS <i>Angl.</i>
18 Zad	ض ض ض ض ض	Z
19 Ta	ط ط ط ط ط	T
20 Za	ظ ظ ظ ظ ظ	Z
21 Aain	ع ع ع ع ع	A <i>vel Y</i>
22 Gain	غ غ غ غ غ	G <i>Angl.</i>
23 Fe	ف ف ف ف ف	F
24 Kaf	ق ق ق ق ق	K
25 Kef	ك ك ك ك ك	T <i>vel K</i>
26 Ghaf	گ گ گ گ گ	Kh <i>vel Gh.</i>
27 Lam		

Alphabetum Persicum.

Nomen.	Figura.			Potestas.
	<i>In fine</i>	<i>In medio</i>	<i>In initio</i>	
27 Lam	ل ل	ل ل	ل	L
28 Mim	م م	م م	م	M
29 Nun	ن ن	ن ن	ن	N
30 Vau	و و	و و و	و	V
31 He	ه ه ه	ه ه ه	ه	H
32 Ye	ي ي	ي ي ي	ي	Y <i>Angl.</i>

De figuris confonarum, &
 Characterum nexu, vide quæ
 supra in Arabicis.

SECT.

SECT. II.

De literarum pronuntiatione, &c.

ث ح ص ض ط ظ ع ع ق
 Literæ

in dictionibus verè Persicis rarò inveniuntur, adeò ut ubi usurpantur, dictiones Arabicæ ferè omnes habendæ sunt, ut monet Lud. de Dieu.

Δ & Ϟ facilè Persis cōfunduntur, ut Δ & Δ. In Libris MSS. magnam difficultatem parit tum punctorum Diacriticorum tum vocalium absentia, quum multæ dictiones punctis solum & vocalibus distinguuntur.

Prima dictionis vocalis, sequente immediate vocali alterâ, vix pronuntiatur, & idem ferè valet quod scheva mobile apud

Hebræ. ut کرسین cristen flere.

In پ & چ sæpe duo ex tribus punctis omittuntur, præcipuè si ۞ immediate sequatur, & tunc 5 puncta in tria coalescunt, ut

ut پیر pîr *senex* : aliquando verò separantur.

Aliquando etiam duo illa puncta in unam curvam lineam extenduntur, quod &

in ق & reliquis punctatis sæpè accidit:

س & ش sæpè in curvam lineam extenduntur, & tria puncta in ش sæpè in lineam etiam convertuntur.

Magna est discrepantia in pronuntiatione literarum ج ح خ ر ض ط ع ق

inter Europæos & Orientales; ex Tabella tamen vera pronuntiatio aliquatenus intelligi potest.

Literæ ر ژ د ط ص à Persis vulgò efferuntur, ut ز apud nos : Ideoque in Pentateucho Persico Constantinopoli à Judæis edito, eas omnes per

Hebræum exprimit Tawafius : at ر paulò fortius quasi زb, vel tз pronuntiatur.

ك Ghaf Persicum (nam sine punctis ك Kaf Arabicum dicitur) à Turcis pronuntiatur

atur ut (ng) vel ut vulgò ۷ ; à Persis verò
 ut ع , ut Gul *rosa*. Ideoque in
 in dicto Pentat. Persico, sæpius per ۷ effertur;
 quo etiam ع efferi solet.

Ordo literarum idem est Persis & Arabi-
 bus, & numerus etiam; exceptis quatuor

ث ر چ پ quas Arabes non ha-
 bent.

Olim Hebræorum ordo observabatur, re-
 jectis ad finem literis asperioris soni, quod
 ex Epistolis Avicennæ Astrologicis, tum ex
 ipsius Canone medicinæ Romæ edito, lib.2.
 fen.2. ubi simplicia medicamenta secundum
 Hebræorum ordinem in Classes suas dige-
 runtur; tum ex Euclidis propositionibus
 Arabicè editis, & ex tabulis omnibus, tum
 Persarum tum Arabum, Astronomicis, pro-
 bat Doctissimus Joh. Gravius in Gram.
 Pers.p.9.10. Probabile autem est ad scripturæ
 venustatem, & ad sublevandam legendi &
 scribendi molestiam, ab iis qui pueros institu-
 erunt, vel ab Alcorani scribis, consuetudi-
 nem hodiernam introductam fuisse.

SECT.

SECT. III.

De vocalibus aliisque notis.

V Ocales habent tres, easdem scil. quas Arabes.

Fatha **أ** a vel e.

Damma **إ** o vel u.

Kefra **ي** i, Sæpè e brevissimum.

Tres consonæ quiescentes, scil. **ا و ي** naturam vocalium præcedentium induunt, & in unam longam coalescunt, scil. **أ** cum Fatha, **و** cum Damma, & **ي** cum Kefra, ut suprâ diximus in Arabicis, quò lectorem remittimus. Hoc tamen addendum quod Fatha cum **ا**, sequente **ف**

vel **ن**, tanquam o obscurum effertur, ut

أَدَمِيَان adamion *Homines*; Idemque va-

let interdum cùm **ا** initio dictionis habet hanc notam (**~**), quæ Medda dicitur, Fatha

Fatha subintellecto, ut *آسمان* osmon *Cælum*,
quod ex usu petendum.

Hoc etiam observat dictus Gravius, Persas in
scribendo, literas istas quiescentes & *آ* in vocis
incremento, vel omittere, vel inter se com-
mutare; unde eadem dictio in eodem libro
diversimodè scribitur: Et quod inter loquen-
dum addunt Persæ vocales, quasdam Euphoniae
causa, quas non rarò in scribendo omittunt, ut in
Madere man *Mater mea*, quod sic scribitur

مادر من Mader man.

Notas etiam quas usurpant Arabes inter legen-
dum, scil. Gjesma Tefdid Hamza & Medda, ha-
bent etiam Persæ, eundemq; ferè usum obtinent,
Elif unionis non agnoscunt Persæ, unde Weston
non habent.

Medda & Gjesmon frequentioris usûs sunt
apud Persas. Medda in principio quarundam
dictionum super Elif adscribitur, illudque pro-
ducit: licet enim apud Arabes Medda ap-
ponitur tantùm supra | quiescens ante (ع), id-

que producit, ut *سما* Samâon *Cælum*; apud

Persas tamen frequenter ponitur super | in
principio dictionis loco vocalis quæ non ap-
ponitur, & idem valet quod Camets Hebr.

sive duplex Fatha; ut è contrà quæ ab | in-
cipiunt & carent Meddâ, efferuntur per patach,
eu a breve.

In

In medio etiā dictionis apponitur, ad indicandum elisionem | quiescentis, ut *آلَه*, pro *آلَه*.

Gjesmon eodem modo adhibetur ut apud Arabes, nisi quodd cum duæ concurrant consonæ vocalibus destitutæ, Gjesma alterutri

indifferenter apponitur, ut *جَنَك* gjenc

bellum, *دَسْت* dest *manus*. Hamīza autem aliter se habet quam apud Arabes; hic enim

| mobili non inservit, sed in fine vocum usurpatur, præcipuè earum quæ terminantur in

د, & ferè valet *ي*. Reliquæ notæ à Persis plerunque omittuntur.

SECT. II II.

De Grammaticis, & Lexicis Persicis.

PRæcepta Grammatica Persica primus Edidit Lud. de Dieu. in 4°. Lugd. Bat. 1639. Idem postea plenius præstitit Joh. Gravius; Cujus Elementa Persica prodierunt Londini in 4°. anno 1649. Hisce lectorem, qui penitiorum hujus linguæ cognitionem desiderat, remittimus; primò tamen necesse est, ut præceptis linguæ Arabicæ imbutus sit, qui Persicam addiscere velit. Lexicon Persicum nemo hætenus edidit; promittit tamen Doctissimus Golius in præf. ad Lex Arab. sc

se brevi Lexicon quod paratum habet editu-
rum: Interim quisque ex libris Persicis, ut Ro-
sario Persico, Pentateucho Persico, aliisque li-
bris Lexicon in proprium usum, per collatio-
nem locorum conficiat.

Exercitatio lectionis Persica, ex Gen. I. ver. I.

cælum

Deus creavit principio In

در اول آفرید خدا سر آن آسمان

osomân ân mer Chodâ aphrîd âwal Der
erat terra Et terram

و سر آن زمین * 2. و آن زمین بود

boud zemîn voân zemîn ân vomêr
faciem super tenebra & desolata & vacua

تھی ویران و آریکی ابر روی

roui aber votarîchi vovirân tihî
super spirabat Dei ventus & abyssi

سوم وادی خدا ابر و زیدہ سوا ابر

aber schovâ vezîdeh Chodâji vobâdi tehoum
aqua faciem

و ابر آن آب *

âb ân roui

Introductio

INTRODUCTIO

A D

lectionem LINGUÆ

ÆTHIOPICÆ.

SECT. I.

De Æthiopum Characteribus.

Characteres quibus hodiè utuntur Æthiopes, quique ipsis proprii sunt ex Potkenii Psalterio, maximè verò ex Wemmeri Institutionibus Grammat. Æthiop. descripta Tabula sequens exhibet.

Scribunt verò Æthiopes non ut reliqui Orientales à dextra ad sinistram, sed ut nos Europæi, incipiendo à sinistra.

Consonantes verò & vocales non à se invicem separant ut Græci, Latini, reliquique Europæi; nec punctis vocalibus utuntur ut Hebræi, Syri, Chaldæi, & Arabes, sed simul jungunt, adeo ut consona cum vocali, una eademque litera esse videatur, cum tamen unaquæque litera syllabam constituat. Unde etiam consonantes 26 per vocales quas habent septem multiplicati, figuras faciunt 182; quibus adjungunt viginti alias, extra Alphabetum, syllabas certas constituentes, & sic in toto habent

Characteres

Characteres 202 quorum nomina, figuras & potestatem sequens exhibet tabula.

Tabula Syllabarum.

	A	U	I	A	E	E	O
	Brev.	long.	lon.	lon.	lon.	brev.	long.
	ha	hu	hi	ha	he	he	ho
Hoi	U	U	U	Y	Y	Y	U
	la	lu	li	la	le	le	lo
Lau	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ	Λ
	ha	hu	hi	ha	he	he	ho
Haut	h	h	h	h	h	h	h
	ma	mu	mi	ma	me	me	mo
Mai	∞	∞	∞	∞	∞	∞	∞
	fa	fu	fi	fa	fe	fe	fo
Saut	W	W	W	W	W	W	W
	ra	ru	ri	ra	re	re	ro
Re s	z	z	z	z	z	z	z
	fi	fu	fi	fa	fe	fe	fo
Saat	ñ	ñ	ñ	ñ	ñ	ñ	ñ
	ka	ku	ki	ka	ke	ke	ko
Kaf	ϕ	ϕ	ϕ	ϕ	ϕ	ϕ	ϕ

A U J A E E O
 brev. long. lon. lon. lon. brev. lonh.
 ba bu bi ba be be bo

Bet **Ბ ᲑᲗ ᲑᲘ ᲑᲙ ᲑᲚ ᲑᲛ ᲑᲜ**
 ta tu ti ta te te to

Tau **Ა ᲐᲗ ᲐᲘ ᲐᲙ ᲐᲚ ᲐᲛ ᲐᲜ**
 ha hu hi ha he he ho

Hharm **Ვ ᲕᲗ ᲕᲘ ᲕᲙ ᲕᲚ ᲕᲛ ᲕᲜ**
 na nu ni na ne ne no

Naas **Თ ᲗᲗ ᲗᲘ ᲗᲙ ᲗᲚ ᲗᲛ ᲗᲜ**
 a u i a e e o

Alph **ᲁ ᲁᲗ ᲁᲘ ᲁᲙ ᲁᲚ ᲁᲛ ᲁᲜ**
 cha chu chi cha che che cho

Caf **Ს ᲡᲗ ᲡᲘ ᲡᲙ ᲡᲚ ᲡᲛ ᲡᲜ**
 va vu vi va ve ve vo

Waw **Პ ᲞᲗ ᲞᲘ ᲞᲙ ᲞᲚ ᲞᲛ ᲞᲜ**
 a u i a e e o

Ain **Რ ᲠᲗ ᲠᲘ ᲠᲙ ᲠᲚ ᲠᲛ ᲠᲜ**
 za zu zi za ze ze zo

Zai **Ს ᲡᲗ ᲡᲘ ᲡᲙ ᲡᲚ ᲡᲛ ᲡᲜ**

Jaman

A U J A E E O
 Brev. long. lon. lon. lon. brev. long.
 ja ju ji ja je je jo

Jaman ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 da du di da de de do

Dent ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 ga gu gi ga ge ge go

Geml ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 ta tu ti ta te te to

Tait ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 pa pu pi pa pe pe po

Pait ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 za zu zi za ze ze zo

Zadai ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 za zu zi za ze ze zo

Zzap ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 fa fu fi fa fe fe fo

Af ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 pa pu pi pa pe pe po

Pfa ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ

Alia syllabæ extra Alphabetum.

chuo chuui chui chua che

ኸ ኹ ኺ ኻ ኼ

kuo kuui kui kua ke

ቈ ቉ ቊ ቋ ቌ

guo guui gui gua ge

ገ ገጊ ገጋ ገጋ ገጋ

huo huui hui hua he

ኸ ኹ ኺ ኻ ኼ

SECT. II.

De pronuntiatione quarundam literarum.

In tabula prima septem sunt columnæ, quas stantias vocant, secundum vocalium numerum 1. Gheez. 2. Chaab. 3. Sals. 4. Eráb. 5. Hams 6. Sads. 7. Sab. Dum itaque Alphabetum recitatur, primò literæ, tum stantiæ nomen proferunt, ut Hoi Gheez Ha, Hoi Chaab Hu, &c. Cum verò literæ extra orationem scribuntur sextam stantiam scribunt.

Apud Æthiopes quatuor literis Caf, Kaf, Geml, & Hharm, diphthongi quos agnoscunt scil. uo, uu, ui, ua, & ue, solent appingi, ut in præcedenti tabella.

Dividunt

Dividunt etiam literas in Quinque classes, Gutturales, Linguales, Palatinas, Dentales, et Labiales, ut alii Orientales. Hoi, Haut, & Hharm, aspirationes sunt & pronunciuntur ut Heb. ה & Arab. ه Saut. & Saat. eundem sonum habent. *scil. s.*

Alph & Aain, per A potius quam per Heb.

y vel Arab. ع proferantur.

Caf. ut K. effertur.

Waw. ut v consonans, vel w.

Zadai, & Zzap. ut z. vel ut Hebr. ז.

Pa & Psa vix in usu sunt, nisi in lingua vulgari & nominibus peregrinis.

Vocales literis affixæ omnes longæ sunt, & cum latinis a. e. i o. u. in sono conveniunt, excepto a. primæ stantiæ quod ut Hebr. א pronuntiatur citissimè, & (e) sextæ classis, quod sono medio quasi inter (e) & (o) raptissimè profertur instar Scheva, cujus regulas inter legendum servare videtur.

Juxta Potkenium sub Gutturalibus, post focium post longam vocalem, & ab initio per (o) breve effertur, at secundam Reatinum, Caninium et alios per (e) breve, ut Scheva.

SECT. III.

De Accentibus.

Nullas accentuum notas habent, sed vocales

les (a) quartæ stantia ubique syllabam produ-
cunt, reliquæ primam tantum & penultimam
etiam si per (e) sextæ classis efferuntur.

Omnes dictiones, etiam Monosyllabas, duo-
bus punctis distinguunt, majores verò distin-
ctiones per puncta duplicata notantur.

SECT. IV.

De Grammaticis & Lexicis Æthiopicis.

Primus à quo in Europam illata est hæc lin-
gua fuit Potkenius, qui Psalterio Hebraicè,
Græcè & Æthiopicè (vel, ut ipse mavult, Chal-
daicè) edito, singularum linguarum Alphabe-
ta & introductiones quasdam legendi ad cal-
cem libri adjecit, grammaticam non dedit.

Post eum viginti supra centum annos Jac.
Wemmerus Lexicon omnium vocabulorum
quæ in Psalmis, Canticis & N. Testamento con-
tinentur, adjectis etiam institutionibus Gram-
maticis utilissimis, edidit. Scripsit etiam præcep-
ta Grammaticalia Gerhardus in Harmonia
linguarum quatuor cum Hebræa, juxta Schi-
ckardi methodum, quædam etiam Crinesius,
Reatinus &c. quos consulat qui volet, mihi
Wemmerus solus sufficere videtur, si tamen
quis linguæ hujus cum aliis comparisonem
instituere velit (quod magno cum fructu fieri
potest) utiliter Gerhardi Harmoniam legere
potest, hoc vero singularum Linguarum co-
gnitionem aliquam adeptus faciat, qui enim
omnes simul addiscere velit addiscet nullam.

SEC

SECT. V.

*Exercitatio lectionis Æthiopica.
ex Psal. 117.*

Eandate

Dominum

ሰብሐወ፡ለእግዚአብሔር፡፡

Sabchewo

laegziabcher:

omnes

gentes

& laudate eum

ኩለከው፡አሐዛብ፡ወይኮበሐወ.

cuulcemu ach-zab waifeb-chewo

omnes

populi

Quoniam confirmata est

ኩሉወ፡ሕዝብ፡እሳወ፡ጸገዓት

cuulömu chezb esma zan-at

misericordia ejus super nos, & veritas

ጠሕረቱ፡ለሐሌ፡ወጸደቱ፡

mech-rato la-lena wez-dekufa

Domini

manet

in aeternum

ለእግዚአብሔር፡ይሄሉ፡ለዓለወ፡

laegdziabcher johclu laalam.

Alphabetum Armenum.

Habent Armeni, literas 38. quarum nomina figuræ & potestas tam in pronunciando quam in numerando ex sequenti Tabula constant.

Alphabetum Armenum.

Nomen Figu. Potestas				Nomen Figura Potest.			
1	Aïp		A 70	Hò		H	
2	Pien		P 80	Zza		Zz	
3	Chiem		Ch 90	Kat		K	
4	Ta		T 100	Ge		G	
5	Jeg		Ie 200	Mien		M	
6	Sfa		Sf 300	I		I	
7	E		E 400	Nu		N	
8	Jet		Ie 500	Scia		Sc	
9	Tho		Th 600	Vua		V	
10	Sgie		Sg 700	Ccia		Cc	
			800	Bé		B	
20	Ini		I 900	Gge		Gg	
30	Liun		L 1000	Rra		Rr	
40	Hhe		Hh 2000	Se		S	
50	Za		Z 3000	Vieu		V	
60	Ghien		Gh 4000	Diun		D	
			5000	Ere		R	

Alphabe-

Alphabetum Armenum.

	Nomen	Figura	Potestas
6000	Zzo	g	Zz
7000	Hiun	L	V
8000	Ppiur	ψ	Pp
9000	Che	ϣ	Ch
	Ieu	Λ	Eu
10000	Fe	ϣ	F

Litere quæ figura habent affinitatem.

u, a	u, d	δ, sg	δ, z
q, ch	z, t	h, i	h, hh
E, e	h, e	L, l	z, cc
q, ff	z, k	δ, Zz	u, n
Q, ie	h, r	n, rr	u, f n, u

Vocales sunt quatuor *u, h, h, n*, quæ Latinorum A, E, I, U, respondent, vocalem (O) non habent.

Semivocales sunt 5. *h, h, j, ψ, Λ*, & sequuntur vocales, reliquæ sunt consonantes.

Diphthongi

Diphthongi sunt septem;

այ, աւ, էւ, իւ, ոյ, ու, նւ.

Grammaticam Armenam nemo (uno excepto Calano) hactenus composuit. Extant verò Lexicon Armeno-Latinum, in quarto, & Institutiones Religionis itidem in quarto in Lingua Armena cum Latina translatione, in usum Armenorum, & aliorum jussu Cardinalis Ducis Richlieu Parisiis impressæ, quæ magno adjumento esse possunt iis qui linguæ hujus cognitionem desiderant.

SECT. II.

Alphabetum Coptum, seu Ægyptiacum

Literas habent 32. quarum Nomina, figuras, & potestatem ex sequenti Tabella perspicere licet.

Alphabetum

*Alphabetum Coptum, seu
Ægyptiacum.*

Nomen	Figura	Potestas
Alpha	Α α	A
Vida	Β β	V
Gamma	Γ γ	G
Dalda	Δ δ	D
Ei	Ε ε	E
So	Ζ ζ	S
Zida	Η η	Z
Hida	Θ θ	H
Thita	Ι ι	Th
Iauda	Κ κ	I
Kabba	Λ λ	K

*Alphabetum Coptum, seu
Ægyptiacum.*

Nomen	Figura	Potestas
Lauda	Λ λ	L
Mi	U u	M
Ni	N n	N
Exi	Σ ζ	X
O	O o	O
Bi	Π π	P
Ro	P p	R
Sima	C c	S
Dau	T t	T
H	Υ υ	E
Phi	Φ φ	F

*Alphabetum Coptum, seu
Ægyptiacum.*

Nomen	Figura	Potestas
Chi	Χ χ	Ch
O	Ω ω	O
Scei	Ϙ ϙ	Sc
Fei	Ϛ ϛ	F
Chei	ϣ ϛ	Ch
Hori	ϥ Ϧ	H
Giangia	Ϩ ϩ	Gi
Scima	Ϫ ϫ	Sc
Dei	Ϭ ϭ	Di
Ebfi	Ϯ ϯ	Ps

Numerant Copti per literas. ut reliqui Orientales, & hos numeros ut & literarum ferè omnium nomina & figuras à Græcis Ptolomæorum tempore mutuati sunt, addunt virgulam supra literam ut Arabes, in millenariis verò infra, habent & alias numerorum notas sibi proprias.

SECT. II.

De Pronunciatione literarum quarundam.

Vida, seu v consona, effertur ut b.

Hida, similis est Græcæ literæ (η) & sonat ut I declinans ad E, at cum habet accentum sonat ut I clarum:

Ni in fine dictionis formam mutat, & extenditur infra lineam, ut Hebraicum nun in fine ְ.

Thida ut θ effertur.

Bi, ut P.

Dau, ut D:

He, aliquando ut I, & (y) & post Alpha ut (v) vocalis.

Phi, aliquando P. declinans ad B.

Chi, absque aspiratione ut χ Græcum à Gallis.

Ebsi, ut ְ.

Scei, ut Sc. ut ש Hebræum & ش Arabicum.

Chei, ut \aleph Hebræum & τ Arabum.

Hori, H. ut Heb. \aleph & Arab. \hbar

Giangia. ut I. Jota Hispanica.

Scima. pronunciatur ut Scei.

Dei idem cum Hebræorum \aleph , simile est Tau Samaritanorum seu antiquæ literæ Tau Hebrææ, à quibus Ægyptii & ab iis Æthiopes mutarunt.

Distinguunt etiam literas ut reliqui Orientales in Gutturis, Linguae, Palati, Dentium & Labiorum.

Dictionum genera distinguuntur apud Coptos non ex terminatione, ut apud Heb. Græcos, Latinos, nec per articulos, sed ex præfixis quibusdam literis seu signis, ut ipsi vocant, quæ ipsis sunt instar articulorum.

In Lexicis verò, ut in Kircheri Thesauro Copto-Arabico-Latino, ordinantur dictiones singulæ à fine, ut enim nos dictiones in lexicis investigamus à literis cujusque vocis primis, sic Copti ab ultimis, quem modum etiam servavit Kamus in Celebris illo Arabico Lexico, quod in suum nuper transtulit Golius.

Plura qui volet, legat dicti Kircheri Prodromum Coptum una cum ejusdem Grammatica Coptica ad finem Prodromi annexa, ejusdem etiam Linguam Ægyptiacam restitutam. In qua,

x. In-

1. Institutiones Grammaticæ Coptæ, Elsumenadi, & Aben Kateb Keifar.

2. Thesaurus ille supra dictus, seu Nomenclator Ægyptiaco-Arabico-Latinus, quem scalam magnam vocant.

3. Prodromi & Lexici supplementum, in quibus multa de Lingua hac antiquissima scitu digna inveniuntur.

P. 53. lin. 28. *addantur hæc verba*, Scripsit etiam Dilherus Grammaticam Syriacam in duodecimo, non indignam quam consulant studiosi; unâ cum Eclogis quibusdam, sive Exercitationibus in illam linguam.

FINIS.

INDEX EORUM QUÆ IN INTRODUCTIONE.

1. **I**ntroductio ad lectionem Lingua Hebr.
& Chald.
Sectio 1. Alphabetum Hebr. & Chal-
daicum. Pag. 1.
2. De numerandi ratione. 3
3. De literarum divisionibus. 4
4. De literis quiescentibus. 7
5. De vocalibus & Dipthongis. 8
6. De Daghes & Mappic: 12
7. De syllaba & legendi ratione. 13
8. De Accentibus & Maccaph. 16
- Buxtorfii P. Compendiosa ratio discendi
Linguam Hebr: & Chald. 22
- Exercitatio lectionis Hebr. ex Zeph. 3. 8. in
qua omnes Alphabeti litera etiam fina-
les exhibentur. 25
- Exercitatio alia ex 2. Reg. 16: ubi omnes
fere accentus congregantur. 26
2. Introductio ad lectionem Lingua Samari-
tana.
- Alphabetum Samaritanum. 27
- De lectione Samarit. 28
- Antiquorum siclorum apud Iudeos figu-
ra, ante & post primi Templi everfionem,
ubi

ubi literæ eadem cum hodiernis Samari-	
tanis in siclis ante Captivitatem cussis.	30
Eorundem siclorum explicatio.	34
Exercitatio lectionis Lingua Samarita-	
na.	38

3. Introductio ad lectionem Lingua Syriacæ.

Seçt. 1. Alphabetum Syriacum.	39
-------------------------------	----

2. Literarum divisiones.	42
--------------------------	----

3. De vocalibus & Diphthongis.	43
--------------------------------	----

4. De Daghes & Mappic.	46
------------------------	----

5. De Scheva.	48
---------------	----

6. De aliis punctis quæ Syris peculiaria.	49
---	----

7. De lineolis.	50
-----------------	----

8. De Accentibus.	52
-------------------	----

9. De Grammaticis & lexicis Syriacis.	53
---------------------------------------	----

10. Exemplum lectionis Syriacæ, ex Joh.	
3. 16.	55

4. Introductio ad lectionem Lingua Arabicæ.

Seçt. 1. Alphabetum Arabicum.	56
-------------------------------	----

2. Ratio numerandi, & divisio literarum.	
	63

3. De vocalibus.	65
------------------	----

4. De Hamza, Wefla, Medda, Gjesma, &	
Tesdid.	67

5. De Accentibus.	75
-------------------	----

6. De radicalibus & servilibus literis.	75
---	----

7. De Grammaticis & lexicis Arabicis.	76
---------------------------------------	----

8. Consilium Erpenii, de studio Arab: sal-	
citer instituendo.	77

9. Exercitatio lectionis Arab: ex cap. five	
Surat,	

<i>Surat, 58. Alchorani.</i>	84
5. <i>Introductio ad lectionem Lingua Persica.</i>	
<i>Sect. 1. Alphabetum Persicum.</i>	85
2. <i>De literarum pronuntiatione, &c.</i>	89
3. <i>De vocalibus, aliisque notis.</i>	92
4. <i>De Grammaticis & Lexicis Persicis,</i>	94
6. <i>Introductio ad lectionem Lingua Aethio-</i> <i>pica.</i>	
<i>Sect. 1. De Aethiopum Characteribus,</i>	96
2. <i>De literarum pronuntiatione, &c.</i>	100
3. <i>De Accentibus.</i>	101
4. <i>De Grammaticis, & Lexicis Aethio-</i> <i>piciis.</i>	102
5. <i>Exercitatio lectionis Lingua Aethio-</i> <i>pica.</i>	103
7. <i>Introductio ad lectionem Lingua Arme-</i> <i>na.</i>	
1. <i>Alphabetum Armenum.</i>	104
2. <i>De vocalibus & semivocalibus.</i>	105
3. <i>De Grammaticis & Lexicis Armenis.</i>	106
8. <i>Introductio ad Lectionem Lingua Copta</i> <i>sive Aegyptiaca.</i>	
1. <i>Alphabetum Coptum, vel Aegyptiacum,</i>	106
2. <i>De pronuntiatione literarum quarun-</i> <i>dam, &c.</i>	110
3. <i>De Grammaticis & Lexicis Coptis.</i>	111

FINIS.

343256

15152

B. L. B. 1 p. 28

#

Walton

(Brian)

Richard

